

Onsdagen den 27 mars

Kl. 10.00

Onsdagen den
27 mars 1974

Fyllnadsval till
utskott m. m.

§ 1 Fyllnadsval till utskott m. m.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! De på föredragningslistan upptagna valen är föranledda av uppkomna ledigheter.

För valen har valberedningen enhälligt godkänt gemensamma listor av det utseende som framgår av en till kammarens ledamöter utdelad promemoria.

I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att få överlämna dessa listor till herr talmannen.

Sedan herr Sven Gustafson här efter avlämnat ifrågavarande listor företogs val av en ledamot i skatteutskottet, en suppleant i skatteutskottet, två suppleanter i lagutskottet, en suppleant i civilutskottet, en revisor och två suppleanter i riksdagens revisorer samt en ledamot jämte suppleant i riksdagens förvaltningsstyrelse. Valen föranleddes dels av herr Erikssons i Bäckmora frånfälle, dels av att ersättarna för fru Holmqvist samt herrar Henmark och Börjesson i Falköping skulle beredas plats i utskott.

De för valen framlagda listorna, alla med partibeckningen "Den gemensamma listan", upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn upptagits på respektive listor, utsetts att vara

ledamot i skatteutskottet

herr Olsson i Järvsö (c)

suppleant i skatteutskottet

fru Sandéhn (s)

suppleanter i lagutskottet

herr Hägelmark (fp)

fru Gustafsson (c)

suppleant i civilutskottet

herr Hägelmark (fp)

revisor och suppleanter i riksdagens revisorer
för återstående del av valperioden 1974–1977

revisor

herr Nilsson i Tvärålund (c)

3. att maximibeloppet för extra avdrag höjdes till 10 000 kronor samt 1974:1227 av herr Jonsson i Alingsås (fp).

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Avdrag vid inkomst-
taxeringen för ned-
satt skatteförmåga
m. m.*

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle avslå
1. motionen 1974:9
2. motionen 1974:15,
3. motionen 1974:366,
4. motionen 1974:376,
5. motionen 1974:626,
6. motionen 1974:1227.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m) vilka ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:626 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Sedan flera år tillbaka har vi moderater krävt ändring av bestämmelserna i 50 § kommunalskattelagen, som behandlar möjligheter till nedsatt skatt på grund av långvarig sjukdom, olyckshändelse eller handikapp som vederbörande skattebetalare själv eller nära anhörig har råkat ut för. Förslaget till ändring går ut på att mildra kraven för erhållande av sådant skatteavdrag.

Enligt de bestämmelser som nu gäller skall skatteförmågan vara väsentligen nedsatt för att skattereduktion skall erhållas. Detta har medfört att riksskatteverket utfärdat mycket snäva bestämmelser för denna typ av skattenedsättning. Sålunda har inkomstens storlek utgjort en effektiv spärr. Tidigare har man inte tillåtit några avdrag när inkomsten överstiger 20 000 kronor för ensamstående och 30 000 kronor för makar gemensamt. Dessa belopp har i år höjts med 5 000 kronor. Men givetvis bör sjukdomen eller handikapp som sådant vara avgörande orsak till skatteavdraget. Det är jämförelsen mellan den fullt friske och den sjuke som gör att nedsatt skatteförmåga föreligger.

De många motioner som har väckts vid detta års riksdag och som nu också har behandlats i detta betänkande vittnar om att det tydligen är en allmän uppfattning att en ändring bör komma till stånd av bestämmelserna för nedsatt skatteförmåga på grund av sjukdom m. m.

Riksskatteverket har tidigare utfärdat bestämmelser om ett schablonavdrag för diabetiker. Detta är begränsat till 1 000 kronor. Men samtidigt är det begränsat till de diabetessjuka som har en inkomst understigande det av mig tidigare nämnda maximibeloppet. Nu återkommer man i flera motioner med krav på höjning av detta belopp. Vidare kräver man i andra motioner rätt till avdrag av andra anledningar för olika sjukdomar och handikapp. Dessa krav är givetvis mycket berättigade. Inte minst är det för den handikappade av stort värde att kunna känna att han har möjlighet att själv kunna klara sig. Då bör den möjligheten ges vederbörande att han för rättvisans skull får en skattenedsättning på

Onsdagen den
27 mars 1974

*Avdrag vid inkomst-
taxeringen för ned-
satt skatteförmåga
m. m.*

grund av den genom sjukdomen nedsatta skatteförmågan. På det sättet ökar självförtroendet.

De krav på ändringar som framläggs i dessa motioner kan tillgodoses genom bifall till den reservation som har avgivits av herr Nilsson i Trobro och mig. Tyvärr framgår det inte helt tydligt av reservationen att så är fallet. Våra ändringsförslag skapar nämligen förutsättningar för andra anvisningar från riksskatteverket än de som nu gäller. Vidare ger denna reservation rätt till avdrag för den som själv vårdar ett handikappat eller sjukt barn i hemmet, vilket nu inte ger rätt till avdrag. Detta är väl om något ett verkligt berättigat krav som bör tillfredsställas.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den till utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! I motionen 376 har vi yrkat att inkomstgränsen för extra avdrag för diabetiker skall upphävas. För närvarande medges extra avdrag för nedsatt skatteförmåga till följd av diabetes utan särskild prövning av havda kostnader med 1 000 kronor, om inkomsten inte överstiger för ogift skattskyldig 25 000 kronor och för gift skattskyldig 35 000 kronor för makarna gemensamt. Om den skattskyldige visar att han i anledning av sjukdomen haft höga kostnader för resor och läkarvård, kan dessa kostnader emellertid föranleda ökning av 1 000-kronorsavdraget. För skattskyldiga i högre inkomstlägen gäller att extra avdrag för nedsatt skatteförmåga till följd av diabetes medges endast om verkställd prövning ger vid handen att den skattskyldiges skatteförmåga under beskattningsåret varit väsentligen nedsatt till följd av sjukdomen.

Den här inkomstgränsen får bl. a. till följd – som vi har framhållit i motionen – att det blir en tröskeleffekt. En ogift person med 24 900 kronor i årsinkomst kan utan prövning medges ett avdrag med 1 000 kronor och får alltså den skattepliktiga inkomsten reducerad till 23 900 kronor. Den åter som förtjänar endast 200 kronor mera, eller 25 100 kronor, blir beskattad för hela beloppet – alltså för en 1 200 kronor högre inkomst trots att han bara har haft 200 kronor mer i inkomst än den som jag nämnde först – om det inte efter prövning framgår att hans skatteförmåga har varit väsentligen nedsatt till följd av sjukdomen. Det kan innebära att den som haft den högre inkomsten efter beskattningen har en lägre nettoinkomst.

Vi har tyckt att detta är ett orimligt förhållande, och vi yrkar därför att inkomstgränserna skall avskaffas och avdrag medges oberoende av inkomsten. Vårt förslag har inte tillstyrkts av utskottet, som förklarar att eftersom de här gränserna rätt nyligen har höjts med 5 000 kronor finns det inte anledning att ta upp problemet. Det är rätt märkligt. Därför att man har flyttat orättvisan en liten bit tycker man inte att det finns någon anledning att ta bort den.

Nu blir det här problemet enklare, och det kan, om man vill, helt komma bort, om kammaren bifaller reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro, som vill ha bort ordet *väsentligen*. Det skulle nämligen innebära att den som har högre inkomst skulle medges avdrag ifall hans skatteförmåga under beskattningsåret varit nedsatt till följd av

Onsdagen den
27 mars 1974

*Avdrag vid inkomst-
taxeringen för ned-
satt skatteförmåga
m. m.*

sjukdomen. Ordet väsentligen utgår. Men om man inte ändrar riksskatteverkets praxis och dess rekommendationer, betyder det ändå att rätten till avdrag skall prövas ovanför de här gränserna. Det blir en klar förbättring, men den beror också på vilka rekommendationer som sedan utfärdas. Om riksskatteverket rekommenderar att man inte skall ta hänsyn till i vilken mån skatteförmågan har nedsatts eller om den har nedsatts utan bara till om sjukdomen har förelegat, då har vårt krav bifallits. Men jag är rädd för att man även i fortsättningen kommer att vara restriktiv och ha gränserna kvar.

Av formella skäl är jag förhindrad att yrka bifall till motionen 376, men vi får väl återkomma om frågan inte löses. Eftersom det blir en klar förbättring genom ett bifall till reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro, vill jag instämma i yrkandet om bifall till den.

Herr KRISTENSON (s):

Herr talman! Jag skall inte bemöta föregående talare på annat sätt än genom att hålla mig till den reservation som finns fogad till betänkandet. I övrigt är vi helt eniga om att avstyrka de yrkanden som finns i en del av motionerna.

Det är inte så, herrar Magnusson i Borås och Åkerlind, att det enbart blir en förbättring om man godkänner er reservation. I stället blir det en försämring i det praktiska taxeringsarbetet. Om man tar bort ordet "väsentligen" och bara skriver, som man har föreslagit i reservationen, att skatteförmågan skall vara "nedsatt", får vi i samtliga taxeringsnämnder och i instanserna därefter en otrolig diskussion och rena kineseriet om vad som är nedsatt skatteförmåga eller inte.

Herr Åkerlinds tal om tröskeleffekter tyder också på att han inte har en aning om hur det praktiska taxeringsarbetet går till. Riksskatteverket har enbart meddelat anvisningar. Det ankommer då på taxeringsnämnd, länskatteväsen och andra att ta hänsyn till det som är styrkt vid varje särskilt yrkande. De av riksskatteverket i anvisningarna angivna beloppsgränserna är inte på något sätt fastställda – varje taxeringsnämnd kan gå ifrån dem om den skattskyldige anför ordentliga skäl för sitt avdragsyrkande.

Sedan är det en liten underlighet till i reservationen. Om kammaren skulle godkänna reservationen, så betyder det att den skattskyldige skulle kunna få avdrag för nedsatt skatteförmåga på grund av hemmavarande minderåriga barn för vilka han uppbär barnbidrag och har förvärvsavdrag. Vi har från majoritetens sida sagt att vi inte kan vara med på detta. Den som vårdar ett sjukt eller svårt handikappat barn kan som hjälp till barnets försörjning få vårdbidrag, men man skall inte klara det skattevägen.

Dessutom vill jag bara nämna att det högsta avdraget tidigare var 6 000 kronor, men riksdagen beslutade i fjol att höja det till 8 000. Inte ens det tidigare maximala avdraget, 6 000 kronor, har beviljats i många fall. Hur ofta 8 000 kronor beviljas vet vi inte, eftersom detta maximala bidrag gäller första gången vid innevarande års taxering.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
27 mars 1974

*Avdrag vid inkomst-
taxeringen för ned-
satt skatteförmåga
m. m.*

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag skall inte förlänga den här debatten, men jag vill bara säga att avsikten med reservationen är att man skall se till att sjukdomen som sådan blir avgörande för om vederbörande skall få rätt till nedsättning av skatten, så att man inte som för närvarande har en mycket hård spärr med mycket små belopp. Det är naturligt att det inte kan bli några större avdragsbelopp, när man så snävt har begränsat dessa bestämmelser. Det är därför som man genom borttagandet av ordet "väsentligen" kan räkna med att riksskatteverket kommer att tvingas utge anvisningar som i betydligt större utsträckning tillgodoser dessa önskemål.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Herr Kristenson säger att jag inte har någon aning om hur taxeringsarbetet går till. Det är ju ett argument som man ibland får höra också från herr Kristensons partivänner, att motståndarna inte har en aning om någonting. Men vad jag har grundat min motion och mitt anförande på är riksskatteverkets anvisningar till taxeringsnämnderna. Det är ju dessa som skall ligga till grund för taxeringsnämndernas arbete, och det är detta jag bygger resonemanget på. Att det sedan förekommer att riksskatteverkets anvisningar inte följs, utan att man har en vettigare praktisk tillämpning i taxeringsnämnderna, är ju bra. Men det är ju de grundläggande bestämmelserna som vi diskuterar.

Herr KRISTENSON (s):

Herr talman! Det senaste yttrandet av herr Åkerlind leder inte till att jag behöver ta tillbaka någonting av det jag sade. Han har inte en aning om hur det praktiska taxeringsarbetet går till.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna ömöstning gav följande resultat:

Ja — 286
Nej — 49
Avstår — 2

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Avdrag vid inkomst-
taxeringen för resor
med egen bil*

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Avdrag vid inkomsttaxeringen för resor med egen bil

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 7 i anledning av motioner angående avdrag vid inkomsttaxeringen för resor med egen bil.

I detta betänkande behandlas motionerna

1974:374 av herr Winberg m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), innebärande att bestämmelserna om avdrag för kostnader för resor med egen bil mellan bostad och arbetsplats ändrades så att den, som hade en årlig sammanlagd körsträcka för sådana resor om minst 2 000 mil, skulle få större avdrag än för närvarande,

1974:602 av herr Enlund m fl. (fp, c, m) samt

1974:1210 av herr Danell (m) vari hemställdes att riksdagen skulle anhålla, att Kungl. Maj:t antingen föreslog riksdagen sådan ändring av kommunalskattelagen eller utfärdade sådana tillämpningsföreskrifter, att resa till och från barndaghem i samband med arbetsresa fick inräknas i den tidsvinst som avgjorde om rätt till avdrag för bilresa förelåg.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1974:374,
2. motionen 1974:602,
3. motionen 1974:1210.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m) vilka ansett

dels att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:374 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring av kommunalskattelagen (1928:370),

dels att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1210 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådana tillämpningsföreskrifter att vid bestämmande av tidsvinst för rätt till avdrag för resor med egen bil mellan bostad och arbetsplats hänsyn också skulle tas till resor till och från barndaghem.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Som bekant har vi i dag en schablon när det gäller avdrag för resor med egen bil till och från arbetet. Den schablonen bygger

Onsdagen den
27 mars 1974

*Avdrag vid inkomst-
taxeringen för resor
med egen bil*

på antagandet att man kör 1 000 mil till och från arbetet samt 1 300 mil annan körning. Då får vederbörande dra av 3:50 kronor per mil för de första 1 000 milen och därefter 2:20 kronor per mil. Schablonen stämmer kanske relativt bra när det gäller kortare resor till och från arbetet, men den stämmer säkerligen inte lika bra för dem som har långa resor till arbetet, vilket ju blir allt vanligare.

Många människor reser numera ganska lång väg till sitt arbete för att slippa byta bostadsort. Detta kan bero på att den andra maken har arbete på bostadsorten och familjen därför saknar anledning att flytta. Då bör det vara rimligt att vederbörande får göra ett något större avdrag än för närvarande, när fråga är om körning dessa längre sträckor. Det är också vad herr Winberg har krävt i motionen 374 till årets riksdag. Vi har behandlat likalydande motioner tidigare, som riksdagen då har avslagit. Utskottets majoritet har i år lika dålig motivering för sitt avslagsyrkande som tidigare år och har bara fört ett allmänt resonemang i frågan.

Till årets riksdag har emellertid också väckts en annan motion som behandlar ett nytt ämne i denna fråga, nämligen motionen 1210 av herr Danell. Där har motionären begärt att resa till och från barndaghem i samband med arbetsresa skall få inräknas i den tidsvinst som avgör om rätt till avdrag för bilresa föreligger.

Detta är ett ganska stort problem för många föräldrar, inte minst i en storstad som Stockholm men naturligtvis även på andra håll i landet. Det lär vara så att många föräldrar måste resa ganska långa sträckor med sitt barn till daghemmet innan de börjar sitt arbete. Jag kan inte tycka annat än att det är rimligt att de då också får ta hänsyn till den tid som åtgår för att utföra denna transport vid beräkandet av den tidsvinst som erfordras för att få göra avdrag för bilresa till och från arbetet. En förutsättning för att vederbörande skall kunna upprätthålla arbetet är dock att han kan avlämna barnet på daghemmet.

Utskottet säger att avdrag för barntillsynskostnader medges i form av förvärsavdrag. Men det kan ju inte rimligen ha det minsta med den här saken att göra. De personer detta gäller har naturligtvis samma kostnader som alla andra för barnets plats på daghemmet. Här är det fråga om en kostnad därutöver. Herr Nilsson i Trobro och jag anser därför att det ligger en hel del i motionskravet och har tillstyrkt den utredning som begärts i motionen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Under en följd av år har riksdagen behandlat motionsyrkanden rörande ändringar av reglerna om rätt till avdrag vid inkomsttaxeringen för resor med egen bil mellan bostaden och arbetsplatsen. I föreliggande betänkande har skatteutskottet tagit ställning till tre motioner i detta ärende.

I motionen 374 av herr Winberg m. fl. yrkas att den som har en årlig körsträcka av över 2 000 mil mellan bostaden och arbetsplatsen skall medges generösare avdrag än för närvarande. I motionen 602 av herr Enlund m. fl. yrkas på enhetligare bestämmelser för olika grupper av

Onsdagen den
27 mars 1974

*Avdrag vid inkomst-
taxeringen för resor
med egen bil*

skattskyldiga. Motionärerna vill ha likartade regler när det gäller avdragsrätten för resor mellan bostaden och arbetsplatsen och när det gäller resor i tjänsten. I den tredje motionen, nr 1210, yrkar herr Danell att resa till och från barndaghem i samband med arbetsresa skall få inräknas i den tidsvinst som avgör om rätt till avdrag för bilresa föreligger.

Vid behandlingen i skatteutskottet har det rätt ganska stor enighet om att det med hänsyn till traktamentsbeskattningsutredningens uppdrag inte nu finns anledning att vidta några åtgärder med anledning av motionerna. Moderata samlingspartiets företrädare i utskottet har reservationsvis tillstyrkt såväl motionen 374 som motionen 1210.

Exakt samma yrkande som nu återfinns i motionen 374 hade 1973 års riksdag att ta ställning till. Vid det tillfället utvecklade vi ganska ingående hur den nuvarande schablonen för avdragsrätten är konstruerad. Det finns därför knappast skäl att på nytt fördjupa sig i dessa detaljer. Sannolikt skulle det också leda till ett upprepande av förra årets diskussion. Jag tror inte vi vinner något med det.

Yrkandet i motionen 1210 är, som herr Magnusson i Borås sade, nytt. Där hemställs att även resan till barndaghemmet skall få inräknas i färden till och från arbetsplatsen. Utskottet har anfört att avdrag för kostnaderna för tillsyn av barn medges i form av förvärvsavdrag. De kostnaderna kan därför inte beaktas när det gäller resan till och från arbetet. Därför anser utskottet det inte heller motiverat att den här kostnaden beaktas.

Den tidigare nämnda traktamentsbeskattningsutredningen har för avsikt att lämna sitt betänkande i april månad i år. Den kommer att beröra frågor om avdrag för bilkostnader vid resor såväl till och från arbetet som i tjänsten. Med hänvisning härtill yrkar utskottsmajoriteten avslag på motionerna.

Med återopande av det anförda ber jag att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Utskottsmajoriteten har i sin behandling av motionen 1210 något håglöst valt att yrka avslag på mitt förslag, att resa till och från barndaghem i samband med arbetsresa skall inberäknas i den tidsvinst som avgör om rätt till avdrag för bilresa föreligger.

Min förhoppning har varit att det vardagliga onödiga irritationsmoment som nu finns i den här frågan skulle ha kunnat anses bero på ett misstag och vara värt att snabbt rättas till i vår kommunalskattelag. De många föräldrar som måhända t. o. m. av ekonomiska skäl tvingas ut på arbetsmarknaden, för vilka det hör till dagens rutin att pendla kanske en och en halv timme mellan hemmet och arbetsplatsen, finner det givetvis helt ofattbart att de kanske halvtimmeslånga resorna runt till daghemmet – vilka i sig är en förutsättning för förvärvsarbete – inte skall räknas in i restiden till och från arbetet. Detta är inget specifikt storstadsproblem utan det gäller alla föräldrar som inte har den ovanliga förmånen att ha daghemmet i sitt kvarter.

Argumentet att förvärvsavdraget skulle vara ett skäl att säga nej till mitt förslag är inte särskilt starkt, eftersom jag i det fallet kan påvisa att

Onsdagen den
27 mars 1974

*Avdrag vid inkomst-
taxeringen för resor
med egen bil*

stora grupper av föräldrar har avsevärt större olägenheter än förvärvsavdraget täcker, speciellt ute i våra storstadsområden.

Herr talman! Om man eftersträvar skattelogik och möjligheter för förvärvsarbetande föräldrar att träffa sina barn så mycket som möjligt, framstår utskottsmajoritetens ställningstagande som väl kallsinnigt. Jag yrkar bifall till reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	284
Nej	—	49
Avstår	—	2

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat.
Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 285
Nej — 49
Avstår — 1

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Utryckningsbidrag
för värnpliktiga*

§ 8 Föredrogs

Skatteutskottets betänkanden

Nr 12 i anledning av motion om översyn av bestämmelserna rörande realisationsvinstbeskattningen vid aktieöverlåtelser

Nr 13 i anledning av motion om skattebefrielse för kennelhundar

Lagutskottets betänkande

Nr 5 i anledning av motion angående ändring av bestämmelserna om pantsättning av bostadsrätt, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 9 Utryckningsbidrag för värnpliktiga

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 14 angående utryckningsbidrag för värnpliktiga.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det borde vara en självklarhet att man, i och med att försvarsutskottet erkänt sitt ekonomiska ansvar genom att föreslå ett höjt utryckningsbidrag för de värnpliktiga, tar steget fullt ut i vad gäller detta ansvar.

Försvaret bygger på allmän värnplikt. Det innebär att praktiskt taget alla grabbar vid en viss ålder är skyldiga att göra värnplikt. Detta betyder ett ekonomiskt avbräck för den värnpliktige lönemässigt osv. Vid utryckningen står den värnpliktige i en svår ekonomisk situation. Den första månaden efter muck förvärras i de flesta fall den ekonomiska situationen. Många är utan arbete. De som återgår till ett tidigare arbete får vänta en månad innan den första lönen betalas ut. Resultatet av detta blir att föräldrar och vänner får träda till med lån av pengar. Många måste också vända sig till socialvården. Det är denna situation som de värnpliktiga efter utryckningen belönas med av statsmakterna.

Som alla känner till har de värnpliktiga runt om i landet och nu senast vid värnpliktsriksdagen enhälligt krävt ett utryckningsbidrag på 1 000 kronor. Detta är på intet sätt något överbud. Man påpekar att det är just den första månaden efter muck som från ekonomisk synpunkt är svårast. Utryckningsbidraget bör därför följa den norm för existensminimum som fastställts av socialstyrelsen, nämligen 1 000 kronor per månad.

Försvarsutskottet har med sin initiativrätt föreslagit att värnpliktiga som nu eller senare dag under budgetåret rycker ut från tjänstgöring som berättigar till utryckningsbidrag skall för tjänstgöringen få ett särskilt bidrag på 150 kronor, eller tillsammans 400 kronor. Utskottet har alltså

33

Onsdagen den
27 mars 1974

*Utryckningsbidrag
för värnpliktiga*

föreslagit en obetydlig höjning i jämförelse med de värnpliktigas helt berättigade krav på 1 000 kronor.

Försvarsutskottet och riksdagen har tidigare uttalat att det är angeläget att de olika värnpliktsförmånerna sammantagna ger den värnpliktige förutsättningar att fullgöra tjänstgöringen och återgå till civilt arbete utan annan uppoffring än den värnplikten som sådan innebär.

När nu försvarsutskottet använt sin initiativrätt borde man ha föreslagit en höjning som tillmötesgått de värnpliktigas förslag.

Herr talman! Jag är på grund av de för riksdagsarbetet gällande bestämmelserna förhindrad att framställa ett yrkande på en större höjning än vad försvarsutskottet har föreslagit. Vänsterpartiet kommunisterna väckte emellertid under den allmänna motionstiden vid årets riksdag en motion i vilken vi begär en höjning av utryckningsbidraget till 800 kronor. Nu i januari månad bedömde vi en höjning till 800 kronor som lämplig – det var alltså innan de värnpliktiga själva konkretiserat sig och krävt en höjning till 1 000 kronor. När den motionen senare i år skall behandlas av riksdagen, återkommer vi givetvis till denna fråga.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Den motion angående utryckningsbidraget till värnpliktiga, för vilken herr Måbrink står som huvudmotionär, återkommer vi till, såsom herr Måbrink sade, vid behandlingen av statsverkspropositionen avseende nästa budgetår.

Jag vill nu för kammaren berätta hur vi i försvarsutskottet har resonerat oss fram till det här initiativet.

Vi har noggrant prövat frågan om förhöjda bidrag till utryckande värnpliktiga. Vi har tagit del av värnpliktsutredningens betänkande rörande systemet med förmåner till värnpliktiga. Detta betänkande avlämnades i oktober 1972. Utredningsmannen har där tagit upp frågan om utryckningsbidraget och helt naturligt vägt detta mot andra förmåner som de värnpliktiga har.

Utredningsmannen konstaterar att utryckningsbidraget även i fortsättningen bör vara lika stort för alla värnpliktiga och att det i princip bör motsvara åtminstone en halv månadsinkomst för en värnpliktig. Utredningsmannen har också satt storleken på utryckningsbidraget i relation till studiemedelsbeloppen.

Utredningsförslaget har remissbehandlats. Remissinstanserna delar uppfattningen att utryckningsbidraget bör bibehållas och att det bör vara lika stort för alla värnpliktiga. En del remissinstanser har dock förordat en större höjning än vad utredningen föreslagit.

I statsverkspropositionen avseende nästa års budget föreslås en höjning av utryckningsbidraget från nuvarande 250 till 400 kronor. Det förslaget kommer vi alltså att behandla senare i år, och då kommer även herr Måbrinks motion, nr 1287, att bli föremål för utskottets behandling.

Försvarsministern har också meddelat att han räknar med att ett förslag beträffande systemet med förmåner till de värnpliktiga kommer att avlämnas till riksdagen under innevarande år.

Vi har inom utskottet övervägt de skäl som talar för att de

Onsdagen den
27 mars 1974

*Utryckningsbidrag
för värnpliktiga*

värnpliktiga redan i samband med utryckningen våren 1974 skall få ett bidrag av samma storlek som föreslagits i statsverkspropositionen för kommande budgetår. När det gäller de värnpliktigas förmåner, t. ex. dagpenning, utryckningsbidrag, hemreseförmåner, bidrag till hemmavarande och till bostad i hemorten under militärtjänstgöring, vet vi att det har skett påtagliga förbättringar under senare år.

Som också herr Måbrink påpekade har de värnpliktiga i år genom demonstrationer och vid värnpliktsriksdagen krävt 1 000 kronor i utryckningsbidrag i stället för nu utgående 250 kronor. Utskottet har prövat detta förslag och anser det svårt att hävda att 250 kronor räcker att leva på tills de utryckta fått sin första lön. Många värnpliktiga har inte heller någon anställning, som väntar dem när de rycker ut. De ligger då ännu sämre till.

Å andra sidan kostar ett till 1 000 kronor förhöjt utryckningsbidrag ca 30 miljoner kronor per år. Tas detta belopp inom nuvarande kostnadsramar, innebär det i klartext att man tär på materielanslagen och därmed inkräktar på det framtida försvarets styrka.

En annan fråga som vi också funnit värd att beakta är: Hur påverkas de värnpliktigas inställning till försvaret? En årsklass består av ca 50 000 ungdomar. Hur starkt är sambandet mellan värnpliktsförmåner och de utryckande värnpliktigas inställning till försvaret?

Med beaktande av dessa synpunkter har försvarsutskottet enhälligt utnyttjat sin initiativrätt och föreslår att bidraget höjs med 150 kronor så att det kommer att utgå med 400 kronor från den dag utskottet fattade beslutet, nämligen den 22 mars.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Bara en liten kommentar. Herr Petersson i Gäddvik påstår att det skulle kosta 30 miljoner kronor att höja utryckningsbidraget till 1 000 kronor. Det är ju en struntsumma i jämförelse med vad försvaret kostar varje år; jag tror den siffra som redovisas är 8 miljarder kronor. En höjning av utryckningsbidraget till de värnpliktiga till 1 000 kronor motsvarar ungefär ett Viggensplan. Det skulle vi säkert kunna avstå för att ge de värnpliktiga det existensminimum som räknats fram av socialstyrelsen och som är absolut nödvändigt för att de skall få en någorlunda hyfsad ekonomisk situation den första månaden efter utryckningen.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Beträffande det som herr Måbrink senast anförde vill jag bara erinra om att han och hans parti har motionerat om starkt minskade anslag till försvaret. Om man sänker anslagen till försvaret, är det givetvis svårare att balansera sammansättningen av försvaret och samtidigt tillgodose de värnpliktigas önskemål.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
27 mars 1974

Rätt till sjukpenning vid vård i vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.

§ 10 Rätt till sjukpenning vid vård i vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 11 i anledning av propositionen 1974:12 med förslag till enhetliga regler om rätt till sjukpenning vid vård i vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m. jämte motion.

I propositionen 1974:12 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 15 februari 1974, föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring,
3. lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950:261),
4. lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott,
5. lag om ändring i förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m.,
6. lag om ändring i lagen (1973:465) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

För att skapa enhetliga regler hade i propositionen föreslagits att även patienter i allmän vårdanstalt inom nykterhetsvården skulle få rätt till sjukpenning under vårdtiden enligt samma grunder som gällde vid sjukhusvård. Propositionen innehöll också förslag till nya regler om eftergift av återkrav för utgivna bidragsförskott.

I detta sammanhang hade behandlats den vid riksdagens början väckta motionen 1974:689 av fröken Pehrsson (c) och fru Olsson i Hölö (c) vari hemställt att riksdagen beslutade om sådan ändring av lagen om allmän försäkring att ungdomsvårdsskolelev som vistades för vård utom skola blev berättigad till sjukpenningförmåner.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1974:12 skulle anta de i propositionen framlagda förslagen till
 - a) lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
 - b) lag om ändring i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring,
 - c) lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950:261),
 - d) lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott,
 - e) lag om ändring i förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m.,
 - f) lag om ändring i lagen (1973:465) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:689.

Reservation hade avgivits av herr Carlsson i Vikmanshyttan, fröken Pehrsson samt herrar Andersson i Nybro och Andersson i Edsbro (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:689 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till årets riksdag om sådan ändring av lagen

om allmän försäkring, att ungdomsvårdsskolelev som vistades för vård utom skola blev berättigad till sjukpenningförmåner.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! I motionen 689 har fru Olsson i Hölö och jag föreslagit att riksdagen beslutar om en sådan ändring i lagen om allmän försäkring att ungdomsvårdsskolelever som vistas för vård utom skola tillerkänns sjukpenningförmåner. Också 1961 års sjukförsäkringsutredning, som framlade sitt betänkande i mars 1969, har funnit det kravet befogat. Av de elever som är inskrivna på ungdomsvårdsskolorna vistas för närvarande flertalet för vård utom skola, och till skillnad från dem som vistas inom skola har många av de här eleverna avlönat förvärvsarbete. När dessa elever blir arbetsoförmögna på grund av sjukdom förlorar de sin arbetsinkomst, men de får inte som andra försäkrade arbetstagare kompensation för den förlorade inkomsten genom sjukpenning.

Den år 1969 framlagda sjukförsäkringsutredningen har påpekat detta förhållande och, som jag sade, funnit det befogat att dessa elever kommer i åtnjutande av sjukpenning. Man har också sagt att socialstyrelsen i skrivelse till utredningen har framhållit att psykologiska skäl talar för att ungdomsvårdsskolelever inte behandlas annorlunda vid sjukdom än försäkrade i allmänhet. Känslan av att vara ställd utanför befrämjar nämligen inte återanpassningen.

Det har gått fem år sedan utredningen lade fram sitt betänkande och skrev om de här sakerna. Trots detta har regeringen ännu inte kommit med något förslag i den önskade riktningen. När eleverna som vistas för vård utom skola har ett förvärvsarbete så är det liksom en övergång till det vanliga arbetslivet. Det är en träning och ett försök att hjälpa eleven till snabb återanpassning. Mister eleven sina sjukpenningförmåner så kan det som har byggts upp i fråga om elevens möjligheter till återanpassning lätt raseras.

Utskottets centerpartiledamöter har i en reservation framhållit det som jag har sagt här och hemställt att riksdagen med anledning av motionen 689 i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till årets riksdag om sådan ändring av lagen om allmän försäkring att ungdomsvårdsskolelev som vistas för vård utom skola blir berättigad till sjukpenningförmåner. Jag ber att få yrka bifall till den reservationen.

Fru HÄVIK (s):

Herr talman! Motionen 689, som fröken Pehrsson här har pläderat för, väcktes under den allmänna motionstiden och har behandlats i socialförsäkringsutskottet i samband med proposition nr 12, som gäller rätt till sjukpenning för alkoholmissbrukare. Innan jag går in på att bemöta vad fröken Pehrsson sagt, vill jag kort redogöra för innehållet i proposition nr 12.

Propositionen innehåller dels ett förslag om enhetliga regler inom socialförsäkringen, oavsett inom vilken vårdform vården sker, dels nya regler beträffande eftergift av återkrav för utgivna bidragsförskott.

I dag gäller att vård kan meddelas i allmänna och enskilda vårdanstalter, och alkoholmissbrukare kan även vårdas inom den allmänna

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

Rätt till sjukpenning vid vård i vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.

sjukvården. Valet av vårdform är i många fall helt beroende av tillgängliga platser. Enligt lagen om allmän försäkring 3 kap. 15 § utbetalas inte sjukpenning till alkoholmissbrukare när de är intagna i allmän vårdanstalt. Detta innebär många gånger att patienterna får olika ekonomiska förutsättningar. För att jämställa dessa olika grupper föreslår man nu att sjukpenning skall utgivas även när vederbörande vårdas i allmän vårdanstalt. Det betyder självklart att efter vården rehabiliterings-situationen blir betydligt bättre när behovet av socialhjälp kan minska. Man känner att man är jämställd med övriga patienter.

När det gäller bidragsförskott skall barnvårdsnämnd som utgivit förskott utan dröjsmål driva in fordringar om den underhållsskyldige inte fullgör sin betalningsskyldighet efter förmåga. På framställan av barnvårdsnämnden eller den underhållsskyldige får länsstyrelsen besluta att återkrav får efterges om det föreligger särskilda skäl till det. Vad kan då vara "särskilda skäl" enligt nuvarande lagstiftning? Det är när man varit förhindrad att fullgöra sin underhållsskyldighet på grund av vistelse t. ex. i fångvårdsanstalt eller i vårdanstalt för alkoholmissbrukare, på grund av långvarig sjukdom eller därmed jämförlig omständighet, sägs det. I övrigt har denna lagstiftning tolkats restriktivt.

Familjepolitiska kommittén hade dessa frågor uppe till bedömning, och därvid kom det fram att man med tanke på patienternas sociala anpassning bör mildra dessa bestämmelser. Man har i kommittén ett förslag att särskilt skäl skall kunna anses föreligga då återkraven försvårar en rehabilitering efter sjukdom eller anstaltsvistelse eller då det finns risk för social missanpassning eller för splittring av den underhållsskyldiges familj.

Departementschefen har delat familjepolitiska kommitténs uppfattning, och en ändring i nuvarande lagstiftning har kommit till stånd.

Det är i stora drag vad propositionen innebär, och om dessa synpunkter har utskottet varit helt enigt. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.

När det sedan gäller ungdomsvårdsskoleelevernas rätt till sjukpenning har utskottet uttalat att vi i detta läge inte kan jämföra denna grupp med alkoholmissbrukare, eftersom det finns olika typer av vårdformer för den sistnämnda gruppen. Ungdomsvårdsskoleeleverna är jämställda i lagstiftningen – samma paragraf som jag tidigare nämnt – med dem som är intagna på fångvårds- eller arbetsanstalt. Därför är det meningen att dessa frågor skall lösas i ett sammanhang. Det beror inte på ovilja mot denna grupp, att motionen avstyrkts, utan det är för att vi skall kunna göra en totalbedömning. Utskottet säger att frågan om denna lagstiftning är föremål för en allsidig översyn inom socialutredningen. Utifrån de grunderna yrkar utskottet avslag på motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkande nr 11.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Fru Håviks redogörelse för propositionens innehåll är helt riktigt. Om det har vi inte varit oeniga. Det är vid behandlingen av motionen som meningarna varit delade. Jag kan fortfarande inte förstå

att inte den här lilla gruppen har kunnat tillgodoses under de fem år som har gått sedan sjukförsäkringsutredningen föreslog en förbättring. Jag är inte övertygad om att man skall vänta tills alla får sina problem lösta. Man kan mycket lätt förändra lagen så att en liten grupp blir tillgodosedd och sedan diskutera hela vårdlagstiftningen vid ett ytterligare tillfälle.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag vill helt kort påpeka vad jag tidigare anförde, nämligen att utskottet har förståelse för denna grupp. Men fröken Pehrsson – som har sysslat med dessa frågor dels i andra lagutskottet, dels i socialförsäkringsutskottet – är nog medveten om att sådana överlappningar i lagstiftningen som hon talar om skapar klyftor och orättvisor på andra håll.

Vid utskottets behandling har det klart framkommit att vi har förståelse för denna grupp men att frågan måste lösas i ett betydligt större sammanhang. Fröken Pehrsson vet lika väl som jag att hela vårdlagstiftningen är föremål för en stor översyn inom socialutredningen och att vi snart har att vänta ett betänkande från denna utredning.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Jag noterar av fru Håviks anförande att förståelse för gruppen finns. Det är värdefullt. Det är ännu värdefullare om man kan komma fram till åtgärder som verkligen hjälper vederbörande.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Pehrsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Pehrsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 247
Nej – 89

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

Rätt till sjukpenning vid vård i vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa tandvårds-
frågor.*

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 12 i anledning av motioner angående vissa tandvårdsfrågor.

I detta betänkande behandlades
motionen 1974:688 av fröken Pehrsson (c),
motionen 1974:1001 av fru Swartz (fp) och herr Hyltander (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade att även tandvård till barn skulle vara ersättningsberättigad inom tandvårdsförsäkringen samt
motionen 1974:1307 av herr Olsson i Stockholm m. fl. (vpk).

Utskottet hemställde

1. beträffande åtgärder i syfte att säkerställa barntandvården att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:1001 och 1974:1307, sistnämnda motion i motsvarande del,
2. beträffande kostnadsfri tilldelning av fluortabletter att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1307 i motsvarande del,
3. beträffande individuell taxebindning att riksdagen skulle avslå motionen 1974:688.

Reservation hade beträffande åtgärder i syfte att säkerställa barntandvården avgivits av herrar Ringaby (m), Hyltander (fp) och Wachtmeister i Staffanstorp (m) vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:1001 och med avslag på motionen 1974:1307 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års höstriksdag av innebörd att barn och ungdom under 17 år skulle omfattas av tandvårdsförsäkringen.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande individuell taxebindning av fröken Pehrsson (c).

Fru SWARTZ (fp):

Herr talman! Införandet av en allmän tandvårdsförsäkring har ökat möjligheterna till en god tandvård. Väsentliga förbättringar skulle det dock innebära om smärre ändringar i bestämmelserna kunde beslutas.

Jag anser det rimligt att föräldrarnas försäkring skall omfatta också deras barn. Många barn får i dag sin första tandvård hos föräldrarnas tandläkare på grund av att de inte tillhör den åldersgrupp som har fri tandvård inom folktandvården och därför att föräldrarna kanske anser det naturligt och riktigt att barnen får sina första erfarenheter av tandläkarbesöket på ett sätt som i möjligaste mån eliminerar rädsla för besök och behandling. Barn är ofta rädda för det som är nytt och det som de tror skall göra ont. Det är viktigt att de tidigt får en så positiv inställning till tandvård som möjligt, och det är likaså viktigt att denna kontroll och vård sätts in så tidigt som möjligt.

Om den samverkan mellan Tandläkarförbundet och folktandvårdshuvudmännen, som enligt utskottets utsago har inletts, har medfört vissa förbättringar i fråga om möjligheter till tandvård för de yngre barnen är

det givetvis ytterst tacknämligt. Det torde dock inte vara så att på långt när alla barn från treårsåldern omfattas av den tandvårdsmöjligheten.

Föräldrar som har låtit sin egen tandläkare ombesörja tandvården för deras barn från tidig ålder låter ofta barnen fortsätta sin tandvård hos samma tandläkare efter påbörjad skolgång. Orsakerna till att man gör så, trots att det innebär utgifter, kan vara flera, men trygghetskänslan hos barnet, som slipper byta tandläkare, torde vara av inte ringa betydelse.

En åtgärd som innebär att även barnen omfattas av föräldrarnas tandvårdsförsäkring ökar möjligheterna att så tidigt som möjligt grundläggande goda tandvårdsvanor och skulle vara både föräldra- och barnvänlig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av moderata samlingspartiets och folkpartiets utskottsledamöter.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Om riksdagen skulle bifalla reservationen i dag, skulle det i praktiken innebära att alla skulle komma att tillhöra tandvårdsförsäkringen, precis som moderata samlingspartiet ville när vi tog beslutet i fjol. Riksdagsbeslutet i fjol innebar nämligen, som bekant, att alla t. o. m. 19 års ålder skulle ställas utanför tandvårdsförsäkringen. Men på grund av att folktandvården ännu inte var fullt utbyggd tillät socialministern – vilket sedan bifölls av riksdagen – att man temporärt skulle låta 17–19-åringar tillhöra försäkringen. Men detta är alltså endast under en övergångsperiod. I ett landstingsområde har redan 17–19-åringarna utslutits ur tandvårdsförsäkringen, och meningen är att alla 17–19-åringar snart skall överföras till landstingets vårdansvar och alltså inte då få tillhöra tandvårdsförsäkringen.

Om reservationen bifalles, skulle alltså i framtiden alla från 0 till 17 år tillhöra försäkringen, och likaså alla från 20 år och uppåt. Det skulle innebära att bara 17–19-åringarna inte skulle tillhöra försäkringen, och det vore ju helt orimligt, herr talman, att ställa just dessa tre årskullar utanför tandvårdsförsäkringen.

Att reservanterna, som kräver att barn och ungdom upp t. o. m. 17 års ålder skall få tillhöra tandvårdsförsäkringen, stannat vid 17 år och inte vid 19 år beror alltså på att 17–19-åringarna temporärt tillhör försäkringen – men bara temporärt. Självfallet skulle emellertid ett bifall till reservationen i realiteten innebära att alla människor skulle omfattas av tandvårdsförsäkringen; man vore givetvis tvungen att ta med även 17–19-åringarna och inte låta dem ensamma stå utanför.

Varför, herr talman, skall inte alla människor få tillhöra tandvårdsförsäkringen? Finns det över huvud taget något skäl till att barn och ungdomar upp t. o. m. 19 års ålder skall tvingas betala hela kostnaden själva om de går till en privat tandläkare, medan alla över 20 år då skulle få minst 50 procents återbäring från tandvårdsförsäkringen?

Jag har tidigare i år, ärade kammarledamöter, ställt en fråga till socialministern på det här området, och jag kan i dag till centerpartiet, som inte är med på reservationen, ställa samma öppna fråga. Om en ung människa under 20 år med små inkomster råkar bo i ett område där det finns en dålig folktandvårdstandläkare – det förekommer ju bra och dåliga tandläkare – men där det finns en bra privat tandläkare, då måste

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa tandvårds-
frågor*

denna unga människa av ekonomiska skäl gå till folktandvården. Hans kamrat, som är ett år äldre, 20 år, kan däremot gå till den privata tandläkaren och få återbäring. Vad finns det för rättvisa i detta? Ingen, ärade kammarledamöter. Därför borde tandvårdsförsäkringen självfallet omfatta alla människor.

Vi kommer, antar jag, herr talman, om några dagar att med mycket stor enighet besluta om att sänka myndighetsåldern från 20 till 18 år. Men den myndighetsåldern kommer inte att gälla vid valet av tandläkare. Då måste man vara 20 år för att på lika ekonomiska grunder få välja tandläkare. En 18-åring kommer icke att på samma ekonomiska grunder få välja tandläkare, och det finner jag vara ytterst beklagligt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Till herr Ringaby vill jag säga att vi tog ett beslut angående tandvårdsförsäkringen så sent som förra året, då vi gick in för att det viktiga var att bygga ut folktandvården. Folktandvården kommer att byggas ut så snabbt som tandläkartillgången medger, och det finns förutsättningar för att det skall kunna ske ganska snabbt.

Jag har begärt ordet, herr talman, därför att jag har avgivit ett särskilt yttrande med anledning av en motion som jag väckt om tandläkarnas möjligheter att under vissa förutsättningar tillämpa en individuell taxa. Motionen har inte kommit till för att höja tandläkarnas inkomster – motionen har väckts därför att jag tycker det är riktigt att man smidigt anpassar det system vi har på ett sådant sätt att det ligger nära i tiden i förhållande till de taxor som sätts. Det kan gälla både att höja och att sänka taxorna. Men det bör vara en nära anpassning i tiden.

Jag har inte föreslagit att detta skall vara en permanent ordning, men så länge vi har det här systemet skall det vara smidigt och väl anpassat. I motionen har jag hemställt ”att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att den hos riks-försäkringsverket inrättade tandvårdsdelegationen får i uppdrag att utarbeta förslag till bestämmelser som ger tandläkare möjlighet att efter individuell prövning tillämpa särskild taxa”. Jag förutsätter att tandvårdsdelegationen hos riks-försäkringsverket i samband med att tandvårdstaxan omprövas beaktar de framförda synpunkterna.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara för fröken Pehrsson påpeka att ingen motsätter sig folktandvårdens utbyggnad – där är vi helt eniga. Folktandvården *skall* byggas ut och *skall* ha sitt vårdansvar, och där skall skolbarnen gratis få sin tandvård, precis som de får nu.

Men vad det gäller i dag är t. ex. att de föräldrar som går till sin privata tandläkare och tar med ett barn i förskoleåldern eller en ung son eller dotter till samma tandläkare självfallet också skall kunna få återbäring på tandvårdsförsäkringen. Dessa barn och ungdomar skall kunna tillhöra tandvårdsförsäkringen fastän de har fri tandvård hos folktandvården. Det ökar valfriheten, och det är väl inget orimligt att hela familjen så att säga

skall kunna vara försäkrad i tandvårdsförsäkringen, så att inte föräldrarna först måste gå till en tandläkare och sedan till folktandvården – alltså till en annan tandläkare – med barnen.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Förra året hade vi ju en mycket lång och ingående debatt i samband med beslutet om tandvårdsreformen, och där diskuterades de frågor som berörs i reservationen vid det betänkande vi nu behandlar. Vi diskuterade också de frågor som fröken Pehrsson har pläderat för här i dag och som hon har anmält i sitt särskilda yttrande. Jag kan därför fatta mig ganska kort.

Reservanterna föreslår att alla barn skall få sin tandvård bekostad av föräldrarnas försäkring – ersättning skall utgå på grund av föräldrarnas försäkring för alla barn upp till 17 år. Men låt mig helt kort erinra om den plan som riksdagen antog förra året när vi fattade beslut om tandvårdsreformen. Riksdagsbeslutet innebär att den regelbundna, organiserade tandvården inom folktandvården skall byggas ut till att omfatta samtliga personer i åldrarna upp till 19 år. I propositionen drogs också linjerna upp för hur denna utbyggnad skall ske. I första hand skall folktandvården byggas ut för samtliga barn i åldrarna 6–16 år, därefter skall barnen i förskoleåldern tillgodoseas, och sist kommer ungdomarna i åldersgruppen 17–19 år. Men den sistnämnda gruppen blir inte ställd utanför, utan de ungdomarna kan få sin tandvård mot erläggande av 50 procent av kostnaderna.

Detta av riksdagen godtagna program är således normgivande för den fortsatta utvecklingen, och för att nå det målet är det viktigt att folktandvården byggs ut snabbt. Den saken har redan påpekats här. Meningen är också att vi i slutet av 1970-talet i organiserad form skall kunna ta emot alla barn och ungdomar upp till 19 år samt dessutom en stor del av vuxentandvården.

Jag vill här gärna understryka vikten av att folktandvården byggs ut så snabbt som möjligt för att kunna uppfylla de förpliktelser som tandvårdslagen ställer på folktandvården. Inom en del landstingsområden har man också kommit ganska långt på den vägen, inom andra är det måhända litet sämre ställt. Men jag tror att man kan konstatera en allmän strävan att bygga ut folktandvården. Fortfarande råder det dock en viss brist på tandläkare, och det kan vara en hämsko på den snabba utbyggnad som är önskvärd. Men i den mån som folktandvården ännu inte har tillräckliga resurser att fullgöra den tandvård som den fått sig ålagd finns den möjligheten att träffa avtal med privattandläkarna. Så har man också gjort inom en del landsting. Privattandläkarna är positivt inställda till detta, och Sveriges tandläkarförbund har i en cirkulärskrivelse uppmanat sina medlemmar att medverka till att sådana överenskommelser kommer till stånd. Den samverkan mellan Tandläkarförbundet och huvudmännen som inletts har utan tvivel också medfört avsevärda förbättringar för barntandvården inom många huvudmannområden. Många av de barn som fru Swartz ömmar för har redan nu möjligheter att behålla sin tandläkare, även om denne råkar ha privatpraktik. Den tandvården skall då tillhandahållas gratis av tandläkaren, om man har

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa tandvårds-
frågor*

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa tandvårds-
frågor*

träffat sådan överenskommelse som jag här talat om.

Fru Swartz sade att det är särskilt viktigt och värdefullt att barnen så tidigt som möjligt får börja med tandvård och kontroll av sina tänder, och på den punkten håller jag helt med henne. Men sedan tycks fru Swartz vara av den uppfattningen att så kan ske endast om behandlingen utförs av den tandläkare – eventuellt privat tandläkare – som föräldrarna anlitar. Det kan givetvis vara värdefullt att slippa byta tandläkare, i varje fall för den som har påbörjat en behandling hos en viss tandläkare, men om en förälder har påbörjat en tandbehandling för ett barn eller vill ha behandlingen utförd av en privat tandläkare och betala vad det kostar, så är det ju ingen som förmenar honom eller henne att fortsätta därmed. Men givetvis kan då ingen ersättning utgå från försäkringen. Jag tycker sålunda att man inte skall överdriva svårigheterna att byta tandläkare och inte heller farhågorna för barnens tandhälsa.

Sedan vill jag säga till både fru Swartz och herr Ringaby att resurserna inom folktandvården blir inte större genom att barn- och ungdomsgrupperna förs till försäkringen. Som jag redan sagt förekommer det tydligen en bra samverkan mellan tandläkare och huvudmän, vilket gör att befintliga resurser tas i anspråk. I den mån denna samverkan inte är tillfredsställande eller fullt utbyggd hoppas jag att den skall bli det så snart som möjligt.

Jag skulle vilja tillägga att det väl inte kan vara så mycket besvärligare att gå till folktandvården eller till en tandläkare som arbetar inom folktandvården än att gå till en privat tandläkare. Herr Ringaby talade i sitt exempel om en dålig tandläkare inom folktandvården och en bra privat tandläkare. Jag vet inte om det över huvud taget finns dåliga tandläkare. Jag tycker i varje fall inte att man skall dela in denna yrkesgrupp i dåliga och bra tandläkare. Det tycks som om herr Ringaby hade uppfattningen att man lättare skulle hitta en dålig tandläkare inom folktandvården än bland privat tandläkarna. Jag vet inte om det kan vara på det sättet. Jag har i varje fall för min och mina barns del mycket goda erfarenheter av behandlingen inom folktandvården.

Jag vill också säga att blir bara folktandvården tillräckligt utbyggd, lär det komma att finnas möjligheter – de finns redan nu, som jag sagt – att välja tandläkare också vid folktandvården om man nu lägger så stor vikt vid ett fritt tandläkarval; jag tycker att huvudsaken är att man kan komma till en tandläkare när man har ont i tänderna. Givetvis kan jag hålla med herr Ringaby om att det bästa är om man hittar en bra tandläkare, men jag tror att de flesta tandläkare är bra. Folktandvården har i varje fall mycket goda tekniska resurser, ofta kanske bättre resurser än privat tandläkarna har. Därtill kommer att tandläkarna inom folktandvården också har stor vana vid att behandla barn. Jag tror därför inte, fru Swartz, att det kan vara så förfärligt farligt för barnen, att det kan rubba deras trygghet i så stor utsträckning, om de får lov att gå till folktandvården.

Fröken Pehrsson hade inget yrkande. Jag vill ändå med anledning av vad hon anfört säga att tandvårdstaxan var en av de frågor som var föremål för den intensivaste debatten förra året, både här i kammaren och i utskottet. I utskottet var det många – och jag tror att också fröken

Pehrsson hörde till dem – som kände visst tvivel i fråga om tandvårds-
taxan var riktigt avvägd. Det fanns de som fruktade att den var i högsta
laget.

Enligt utskottets skrivning kunde tandläkare som hade särskilt höga
omkostnader få ta ut en högre taxa. Men för att få göra det skulle de göra
hemställan därom senast den 1 september 1973. Enligt uppgift är det
många som har utnyttjat denna möjlighet och som också har fått tillstånd
att ta ut denna högre taxa – enligt en uppgift jag hörde skulle det vara
ungefär var fjärde tandläkare. Men avsikten var att detta skulle vara en
övergångshistoria och inte att denna möjlighet skulle permanentas; den
uppfattningen kan man få när man läser fröken Pehrssons motion. Nu har
jag emellertid förstått henne så att motionen inte skall uppfattas på det
sättet, även om man kan dra den slutsatsen.

Vi har en tandvårdsdelegation som har att följa upp tandvårdsrefor-
men. Utskottet underströk i sin skrivning förra året att det var angeläget
med en noggrann uppföljning av taxans effekter redan från början.
Riksförsäkringsverket skall också genom olika undersökningar följa
utfallet av taxan. Om nu dessa undersökningar visar att taxan eller delar
därav skulle ge ett felaktigt utslag för tandläkarna bör det ankomma på
riksförsäkringsverket att föreslå de ändringar som kan anses motiverade.
Taxan kan alltså både höjas och sänkas om det finns motiv härför.

Denna bedömning gällde normaltalan, och den kvarstår oavsett
verkningarna av den individuella taxebildning som fröken Pehrsson talat
för. Men en del ledamöter var också – om jag, herr talman, tillåts erinra
om det – av den uppfattningen att den individuella taxan förstärkte
intrycket av en något för stor frikostighet på det här området.

Jag skall inte alls uttala mig om huruvida taxan är för låg eller för hög.
Vi har inte så stor erfarenhet därav, eftersom den endast har gällt sedan
den 1 januari i år. Taxan får prövas i fortsättningen. Jag vill bara ha sagt
att verkningarna av taxan skall följas upp och att taxan kan ändras. Jag
anser att riksförsäkringsverket genom den till verket knutna tandvårdsde-
legationen – där tandläkarna är representerade – har möjlighet att vid sin
prövning av taxan åstadkomma den smidighet som fröken Pehrsson här
efterlyste.

Låt mig tillkännage min principiella uppfattning, som är att den
individuella taxan inte bör behållas längre än absolut nödvändigt. De
principiella uppfattningarna grundar sig bl. a. på att det bör ligga en stor
fördel i att alla patienter får sin tandvård till lika kostnad oavsett vilken
tandläkare som anlitas.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets
hemställan.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Vi skall inte överdriva frågan om barntandvård, säger
herr Fredriksson. Det kan jag gärna hålla med om, men vad det närmast
är fråga om här är att skapa rättvisa när det gäller tandvården så att barn
och ungdomar kan få samma återbäring som äldre.

Vidare anför herr Fredriksson att folktandvårdens resurser inte blir
större om man inför dessa bestämmelser. Nej, men de samlade tandvårds-

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

Vissa tandvårds-
frågor

resurserna skulle otvivelaktigt bli mycket bättre utnyttjade om man lät försäkringen gälla för alla.

Vad sedan beträffar dåliga eller bra tandläkare vill jag säga: Vi är alla människor, herr Fredriksson. Det finns dåliga och bra eller i varje fall mer eller mindre kunniga människor på de flesta områden — bland riksdagsmän, statsråd, läkare, ja, överallt.

Låt oss i stället tänka på frågan: Varför skall man inte ha valfrihet och få välja den tandläkare man trivs med? Om man nu råkar trivas med en viss tandläkare, råkar vara 18–19 år och råkar ha dåligt med pengar skall man inte på grund av bestämmelserna i en försäkring av ekonomiska skäl hindras att välja den man vill anlita, dvs. bli tvingad att gå till en annan tandläkare för att få gratis vård.

Det är bara det som vi har reagerat mot. Vi anser att tandvårdsförsäkringen skall gälla även barn och ungdomar. Om den inte gör det missgynnar man i första hand dem som har ont om pengar.

Fru SWARTZ (fp):

Herr talman! Jag är helt överens med herr Fredriksson och fröken Pehrsson om att det ligger ett stort värde i att folktandvården byggs ut och att denna utbyggnad kommer att fortgå; men ännu så länge är vården inte så utbyggd att den omfattar alla. Det gäller alltså även i detta ärende — liksom i det förra — en eftersatt grupp, nämligen barnen under skolåldern. Jag tycker att man också måste tänka på dem i det här fallet, eftersom inte på långt när alla är med i den fria tandvården.

Jag har inte gjort någon jämförelse mellan tandläkare inom folktandvården och privata tandläkare, utan jag har endast talat för att barnen skulle få sin tandvård hos samma tandläkare som föräldrarna.

Beträffande påståendet att detta skulle vara "farligt" tycker jag det är fel att tolka vad jag har sagt på det sättet. Däremot vill jag vända på det och säga, att jag tycker tandvård bör ges på sådant sätt att den är vänlig mot barnen så att de slipper vara rädda osv. Det betyder inte riktigt detsamma som att det skulle vara farligt, men har sin betydelse om vi kan eliminera något av de ting som skapar oro och rädsla hos barn. Det är väl inte helt omöjligt att vi, om vi skall vara ärliga, litet var bär på rädsla, och då kan vi väl åtminstone tänka på att vi inte bör nonchalera rädslan hos barnen.

Det är fråga om valfrihet här, såsom herr Ringaby framhöll. Vi vuxna har valfrihet när det gäller att gå till tandläkare. Det vore rimligt att ha sådan valfrihet även för barnen och att de kunde få den ersättning som försäkringen ger. Det blir ändå en kostnad för föräldrarna — som de kanske visserligen gärna tar; jag förmodar att många i fortsättningen kommer att betala hela kostnaden, eftersom de anser det vara värdefullt att barnen får sådan vård. Men det är rimligt, och det vore också rättvist, att barnen kunde omfattas av samma möjligheter som de vuxna har.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Jag vill som svar till herr Ringaby på hans förra inlägg säga att såvitt jag kan förstå måste en överenskommelse kunna träffas mellan landstingets huvudmän och privattandläkarna. På det sättet kan

tandvården ordnas väl för de små barnen.

Till herr Fredriksson vill jag säga att jag är nöjd med utskottets ordförandes sätt att tala om min motion. Just att tandvårdsdelegationen skall få möjlighet att pröva taxorna kräver jag i motionen. Herr Fredriksson nämnde att han förutsätter att också kravet på smidighet när det gäller anpassningen i tiden av taxorna bör kunna tillgodoses.

Om taxorna vill jag vidare bara säga – detta har jag också uttryckt tidigare – att det kan röra sig om både en höjning och en sänkning av dem för att få till stånd en smidig anpassning; däremot gäller det inte en permanentning av systemet. Jag vet inte vilka slutsatser herr Fredriksson menade att man kunde dra av motionen, men om man läser den, kan man väl knappast få annan uppfattning än att det gäller den här smidiga anpassningen.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Den rättvisa som herr Ringaby efterlyser kanske inte alla gånger skulle vara till fördel för de här barnen och ungdomarna och inte heller för deras föräldrar. Om de kan få sin tandvård inom folktandvården – som är under snabb utbyggnad – kostar den ingenting, men skulle de inrangeras i försäkringen, innebär det i alla fall en viss kostnad, såvitt jag kan förstå. Många föräldrar som har ont om pengar skulle kanske ändå föredra att gå till folktandvården för att få sina barns tänder översedda där.

Sedan har jag väldigt svårt att komma ifrån min uppfattning att det väl ändå inte bör vara svårare att gå till folktandvården och att det även inom folktandvården finns möjligheter och kommer att finnas ännu större möjligheter för ett fritt tandläkarval.

Jag beklagar, fru Swartz, om min replik som var avsedd för herr Ringaby skulle ha uppfattats så att även fru Swartz hade gjort någon jämförelse mellan de tandläkare som arbetar inom folktandvården och privat tandläkarna. Det var absolut inte min mening.

Till fröken Pehrsson vill jag endast säga att min uppfattning var att den individuella taxan inte bör bibehållas längre än vad som kan anses nödvändigt.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Det lät på herr Fredriksson – åtminstone tolkade jag det så – som om han trodde att jag ville förmäna barnen gratis tandvård hos folktandvården, och det ansåg han skulle vara orättvist eftersom de nu får gratis tandvård men enligt reservanternas förslag bara 50 procents återbäring.

Självklart skall barnen tillhöra folktandvårdens vårdansvar och få gratis vård där. Men om de vill anlita en privat tandläkare skall de åtminstone få 50 procents återbäring. Det är alltså en större rättvisa än som det är nu, då de får betala hela kostnaden hos privat tandläkaren. Krångligare är det inte.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Det bör vara det ena eller det andra. Antingen skall

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa tandvårds-
frågor*

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vidgad rätt till
ersättning för resor
och vid frånvaro
från arbetet*

folktandvården ha ansvaret för vården av dessa åldersgruppers tänder eller också skall man tillhöra försäkringen. I det senare fallet får man betala de ersättningar som tandvårdstaxan föreskriver. Det bör vara till fördel för barnen att de faller under folktandvårdens ansvar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 256
Nej — 83

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 12 Vidgad rätt till ersättning för resor och vid frånvaro från arbetet

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13 i anledning av motioner angående vidgad rätt till ersättning enligt lagen om allmän försäkring för resor och vid frånvaro från arbetet.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Det är inte så ofta man har anledning att tala för avstyrkta motioner, men i detta fall tycker jag att det finns anledning att säga några ord.

Det gäller frågan om inkomstbortfall för de människor som exempelvis behöver reparera proteser och inte får ersättning från försäkringskassan. I en del fall utgår ersättning — men det beror på var man bor. Jag tycker att det är otillfredsställande att vi skall ha en sådan ordning att man får ersättning om man bor i ett län, men inte får det om man bor i ett annat län. Det är denna ordning som jag tycker är oriktig, och därför har vi genom en motion aktualiserat frågan.

Om jag blir förkyld får jag ersättning när jag stannar hemma, men om jag blir borta från arbetet på grund av att jag behöver reparera en protes

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vidgad rätt till
ersättning för resor
och vid frånvaro
från arbetet*

– det må gälla armprotes eller benprotes – får jag inte alltid ersättning för min förlorade arbetsförtjänst. Om man vill hårdra det hela kan man naturligtvis säga att detta senare inte direkt gäller någon sjukdom. Men sjukpenningen är ju en ersättning för förlorad arbetsförtjänst och borde därför utgå även i det här fallet.

Utskottet har tidigare år sagt att man anser det vara angeläget att frågan får en tillfredsställande lösning. Jag tycker att utskottet den här gången klart borde ha sagt ifrån att ersättning bör utgå. Utskottet hänvisar till att det ankommer på rättstillämpningen att närmare utforma sjukdomsbegreppet. Jag anser att det hade varit bättre om utskottet gett klartecken för att ersättning bör utbetalas i dessa fall. Utskottet skriver att det enligt utskottets mening inte synes föreligga något hinder att utge sjukpenning i dessa fall. Nej, tacka för det! Men varför säger utskottet inte klart ifrån att ersättning *skall* utgå och att behandlingen av dessa ärenden skall vara likartad i alla kassor och ger riksförsäkringsverket klarsignal att se till att en sådan här ordning tillämpas? Då tycker jag att utskottet hade handlat riktigt.

Nu hoppas jag att detta – skall jag våga använda ordet? – milda uttalande som utskottet gör och den starka motivering som finns i motionen är tillräckligt för att riksförsäkringsverket skall ge klartecken till försäkringskassorna att ersättning skall utgå likvärdigt vid alla tillfällen av denna art. Om så sker – och jag räknar med att riksförsäkringsverket kommer att ge klartecken på denna grundval – har jag ingenting mer att tillägga.

Herr talman! Jag tänker inte begära votering i ärendet. Jag tycker att det räcker med detta klargörande anförande. Det kan få frågan att falla framåt.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att polemisera mot herr Karlsson i Huskvarna på detta område. Jag vill bara lämna en kort förklaring till utskottets skrivning.

Jag skall inte citera allt vad som står på s. 2 och 3 i utskottets betänkande. Den intresserade kan själv ta del av det, men där lämnas en redogörelse för frågans tidigare behandling.

Socialvårdskommittén har kommit till den uppfattningen att de erkända sjukvårdskassorna i vissa fall ersatte sådan läkarvård som föranleddes av medfödda kroppsfel och genom vilken arbetsförmågan hos den vårdade kunde höjas, dock inte åtgärder vilka helt eller huvudsakligen var betingade av önskan att förbättra utseendet. Vid remissbehandlingen av kommitténs förslag påpekade försäkringsrådet att den föreslagna bestämmelsen att med sjukdom skulle jämföras vissa tillstånd av arbetsförmåga eller nedsatt arbetsförmåga måste anses innebära att även sådana efter en sjukdomsprocess kvarblivande missbildningar eller stymplingar utan samband med sjukliga symtom, som icke borde räknas såsom sjukdom, omfattades av bestämmelsen. Departementschefen framhöll i propositionen

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

nen att sådan efter sjukdom kvarstående arbetsförmåga, som föranletts av missbildningar och stympningar, i förevarande hänseende borde jämföras med sjukdomstillstånd.

Utskottet är av den uppfattningen mot bakgrund av dessa uttalanden att det utan att ändra på lagtexten bör vara möjligt att utge ersättning just i de fall som herr Karlsson har omnämnt. Utskottet har sagt att det är angeläget att få en tolkning av lagen. Jag tror inte att det har förekommit några överklaganden – kanske något, där ett positivt utlåtande avgivits – men det är viktigt att få en enhetlig tolkning. Vi vill inte lämna några anvisningar om hur lagen skall tolkas. Utskottet tycker att riksförsäkringsverket skall göra den tolkningen. Jag hoppas, liksom herr Karlsson, att den skall bli positiv. Blir den inte det, finns det anledning att återkomma.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Vissa arbetsmiljöfrågor

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 4 i anledning av motioner angående vissa arbetsmiljöfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna
1974:34 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari yrkats

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om omedelbart stopp för all utbyggnad av dieseldriften vid gruvdrift under jord och utarbetandet av direktiv för en gradvis nedtrappning,

2. att riksdagen uttalade sig för ett intensifierat statligt utvecklingsarbete för att få fram miljövänligare arbetsmaskiner och att det statliga LKAB gick i spetsen härför,

3. att gruvarbete under jord hänfördes till sådant arbete som berättigade till sex veckors semester,

1974:165 av herr Wikner m. fl. (s) vari hemställts att riksdagen skulle anhålla hos Kungl. Maj:t att motionen överlämnades till arbetarskyddsstyrelsen för erforderliga åtgärder när det gällde varudeklaration av industrimaskiner m. m.,

1974:212 av herr Hagberg i Borlänge m. fl. (vpk) vari, såvitt här var i fråga (yrkande B), yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag angående bestämmelser som reglerade skiftarbetets omfattning och att det endast fick bedrivas i undantagsfall,

1974:420 av herr Blomkvist m. fl. (s),

1974:697 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att hos Kungl. Maj:t anhålla om

a) att pågående arbetsmiljöutredning utvidgades med parlamentariska representanter, med uppdrag att utforma ett arbetsmiljöpolitiskt handlingsprogram enligt vad som anförts i motionen,

b) att vid det fortsatta utredningsarbetet härvid beaktades de riktlinjer som anförts i motionen, särskilt i fråga om förbättring av de psykosociala arbetsmiljöerna, i syfte att motverka skadlig stress och psykisk otrygghet i arbetslivet,

c) att vid det fortsatta utredningsarbetet jämväl prövades möjligheten att tillgodose alla gruppers behov av företagshälsovård genom att landstinget gavs en samordnande funktion,

d) att vid det fortsatta utredningsarbetet om arbetsmiljöerna samarbete skedde med företagsdemokratiska utredningar och försöksverksamheter i syfte att främja en från arbetsmiljösynpunkt angelägen utveckling av företagsdemokratin,

2. att ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts i fråga om angelägenheten av ökade resurser och förbättrad organisation beträffande forskning och utbildning kring arbetsmiljöfrågorna,

3. att hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning och förslag beträffande tillfälligt statsstöd till åtgärder för förbättrade arbetsmiljöer inom industrin i fråga om arbetslokaler, maskiner och andra anordningar enligt samma grunder som för närvarande gällde för industrins omgivningsmiljö,

1974:700 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställt

1. att riksdagen skulle uttala att den kommande arbetsmiljölagen gavs en sådan utformning att de anställda blev jämställda med arbetsgivaren i vad avsåg det reella inflytandet över arbetsmiljön i vid mening,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag förelades riksdagen i syfte att skapa förutsättningar för att lägga huvudansvaret för arbetsmiljön inberäknat företagshälsovården på företagsnämnderna varvid dessa fick beslutsrätt i arbetsmiljöfrågor,

3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag förelades riksdagen om principbeslut rörande obligatorisk företagshälsovård,

4. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en samlad översyn gjordes av undervisningen i arbetarskydds- och arbetsmiljöfrågor inom alla utbildningsformer i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att arbetsmiljöutredningen med förtur framlade förslag till bättre kontroll av kemiska ämnen och till åtgärder mot buller,

6. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag snarast förelades riksdagen om införande av statsbidrag med syfte att stimulera investeringar i bättre arbetsmiljö enligt motsvarande grunder som gällde för bidrag till miljövardande åtgärder inom industrin,

7. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att arbetsmiljöutredningen genom tilläggsdirektiv fick i uppgift att analysera behovet av och föreslå mer långsiktiga reformer på arbetsmiljöområdet och att den därvid gjordes parlamentarisk,

1974:703 av herr Hjorth m. fl. (s) vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om initiativ till ett intensifierat utvecklingsarbete i syfte att för gruvindustrins räkning få fram mera miljövänliga maskiner vid arbete under jord,

1974:1324 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts

1. att riksdagen hos regeringen begärde en revidering av listan över hygieniska gränsvärden, så att tillämpningen effektivt förebyggde skadeverkningar, obehag och ohälsa,

2. att riksdagen hos regeringen begärde lagförslag som gav de hygieniska gränsvärdena sådan juridisk status att skyddsombuden fick oinskränkta befogenheter att tillgripa arbetsavbrott vid överskridande av gränsvärdena,

1974:1337 av herr Olsson i Stockholm m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen uttalade sig för förbud mot användningen av asbest och hos regeringen hemställde om tillämplig lagstiftning härför samt

1974:1554 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begärde förslag på regler för att minska arbetshetsen och utslagningar, med bl. a. 10 minuters paus varje timme på betald arbetstid vid tempoarbeten.

Utskottet hemställde

A. beträffande det fortsatta reformarbetet på arbetsmiljöområdet att riksdagen skulle avslå motionen 1974:697 yrkandena 1 a och 1 b och motionen 1974:700 yrkande 7,

B. beträffande åtgärder för att begränsa skiftarbete och minska arbetsintensiteten att riksdagen skulle avslå motionen 1974:212 yrkande B och motionen 1974:1554,

C. beträffande förtursbehandling av frågorna om bättre kontroll av kemiska ämnen och åtgärder mot buller att riksdagen skulle avslå motionen 1974:700 yrkande 5,

D. beträffande statsbidrag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder att riksdagen skulle avslå motionen 1974:697 yrkande 3 och motionen 1974:700 yrkande 6,

E. beträffande arbetstagarnas medinflytande i arbetsmiljöfrågor att riksdagen skulle avslå motionen 1974:400 yrkandena 1 och 2,

F. beträffande samarbete mellan arbetsmiljöutredningen och företagsdemokratiska utredningar m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:697 yrkande 1 d,

G. beträffande utbildnings- och forskningsfrågor att riksdagen skulle avslå motionen 1974:697 yrkande 2 och motionen 1974:700 yrkande 4,

H. beträffande obligatorisk företagshälsovård att riksdagen skulle avslå motionen 1974:700 yrkande 3,

I. beträffande samordning av företagshälsovården att riksdagen skulle avslå motionen 1974:697 yrkande 1 c,

J. beträffande vissa arbetsmiljöfrågor i gruvor att riksdagen skulle avslå motionen 1974:34 och motionen 1974:703,

K. beträffande förbud mot användning av asbest att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1337,

L. beträffande hygieniska gränsvärden att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1324,

M. beträffande varudeklaration av industrimaskiner m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:165,

N. beträffande åtgärder mot brott på hydraulslangar att riksdagen skulle avslå motionen 1974:420,

Reservationer hade avgivits

1. beträffande åtgärder för att begränsa skiftarbete och minska arbetsintensiteten av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:212 yrkande B och motionen 1974:1554 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

2. beträffande förtursbehandling av frågorna om bättre kontroll av kemiska ämnen och åtgärder mot buller av herrar Larsson i Öskevik (c) och Romanus (fp), fru Wigefeldt (c) samt herrar Bengtsson i Göteborg (c) och Karlehagen (c) som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:700 yrkande 5 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

3. beträffande statsbidrag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder av herrar Larsson i Öskevik (c), Romanus (fp) och Åkerlind (m), fru Wigefeldt (c), herr Bengtsson i Göteborg (c), fru Troedsson (m) samt herr Karlehagen (c) som ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:697 yrkande 3 och motionen 1974:700 yrkande 6 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

4. beträffande arbetstagarnas medinflytande i arbetsmiljöfrågor av herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:700 yrkandena 1 och 2 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

5. beträffande obligatorisk företagshälsovård av herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under H bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:700 yrkande 3 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

6. beträffande samordning av företagshälsovården av herrar Larsson i Öskevik (c) och Åkerlind (m), fru Wigefeldt (c), herr Bengtsson i Göteborg (c), fru Troedsson (m) samt herr Karlehagen (c) som ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:697 yrkande 1 c gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

Nr 49

Onsdagen den

27 mars 1974

Vissa arbetsmiljöfrågor

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

7. beträffande vissa arbetsmiljöfrågor i gruvor av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under J bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1974:34 och motionen 1974:703 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

8. beträffande förbud mot användning av asbest av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under K bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1974:1337 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

9. beträffande hygieniska gränsvärden av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under L bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1974:1324 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

10. beträffande varudeklaration av industrimaskiner m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under M bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1974:165 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande det fortsatta reformarbetet på arbetsmiljöområdet av herrar Larsson i Öskevik (c), Romanus (fp) och Åkerlind (m), fru Wigenfeldt (c), herr Bengtsson i Göteborg (c), fru Troedsson (m) samt herr Karlehagen (c).

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! "Arbetet är i vår kultur ett väsentligt livsområde." Så inleds den partimotion från centerpartiet när det gäller arbetsmiljön som behandlas i utskottets betänkande.

Vi tillbringar en stor del av vårt aktiva liv på vår arbetsplats, och en viktig strävan måste därför vara att arbetet skall utgöra en positiv del av vårt liv. Det gäller därför att vid utformningen av arbetsprocessen samt vid arbetstids- och lönesättning söka skapa sådana arbetsförhållanden att individen kan känna arbetstillfredsställelse och uppleva sin arbetsuppgift som meningsfull. Goda arbetsmiljöer har avgörande betydelse såväl för trivsel på arbetsplatsen, hälsa och välbefinnande som för ett bra arbetsresultat.

De reformer som riksdagen fattade beslut om förra året syftar till att öka tryggheten i arbetslivet. Nya reformer förbereds, och detta vill vi hälsa med mycket stor tillfredsställelse. Nu gäller det att med förenade krafter följa upp denna lagstiftning. Debatten om arbetsmiljön och miljöfrågorna över huvud taget har varit mycket livlig under senare år. Man kan väl säga att diskussionen ibland haft negativa inslag, men ändock har tanken varit att den skulle leda till positiva åtgärder.

Fortfarande finns det stora brister i våra arbetsmiljöer, det är bara att konstatera. Det gäller såväl den fysiska som vad vi kallar den psykosociala miljön. Framför allt är det skadlig stress som i förtid slår ut många arbetstagare från förvärvslivet. Därför är det från både sociala och

näringspolitiska utgångspunkter angeläget att skyndsamt intensifiera insatserna för att förbättra arbetsmiljöerna på olika områden.

Centerpartiet har i den partimotion som jag nämnde ägnat frågan om psykosociala arbetsmiljöproblem ett stort utrymme. De psykosociala arbetsmiljöproblemen gäller arbetsmiljöns psykiska inverkan på människan. På grund av den utveckling som skett i arbetslivet har de här problemen blivit alltmer omfattande. De är också mycket svårbemästrade, det vill jag klart uttala. Olika undersökningar har visat att många upplever arbetet som stressande och att arbetsförhållandena är en dominerande orsak till psykisk ohälsa. Skadlig stress och psykisk otrygghet är också, som jag nämnde, till mycket stor del orsaken till att många i förtid slås ut från arbetslivet. Från sociala utgångspunkter är det alltså angeläget att bemästra de psykosociala arbetsmiljöproblemen, men även ur ekonomiska synpunkter är det angeläget. Det har lämnats uppgifter om att 60–70 miljoner arbetsdagar årligen går förlorade och att cirka tredjedelen av dessa har sin grund i stress och psykisk otrygghet. Det innebär stora problem för den enskilde och miljardförluster för samhället.

Det finns flera orsaker till denna oroande utveckling. Arbetsmiljöerna har ofta konstruerats med utgångspunkt i rent tekniska överväganden utan att tillräcklig hänsyn tagits till psykosociala och medicinska förhållanden. En arbetsmiljö kan vara acceptabel för den fysiska hälsan men samtidigt alltför påfrestande för den psykiska. Många arbetar under ett hälsovådligt psykiskt tryck, som medför belastningar som den mänskliga organismen inte är till för att tåla. Det är från dessa utgångspunkter angeläget för samhället att främja tillkomsten av psykosocialt goda arbetsplatser. Vi inom centern har den uppfattningen att den här frågan inte har tillräckligt beaktats i tidigare reformarbete på området. Den behandlades inte närmare i förra årets proposition om arbetarskydd.

Vi är medvetna om att det är svårt att dra upp en skarp skiljelinje mellan fysisk och psykisk miljö. Den fysiska arbetsmiljön innebär i hög grad också påfrestningar på den psykiska hälsan. Ett arbete som är förenat med olycksrisker medför även psykiska belastningar. Vi är medvetna om att de psykosociala problemen är svårare att bemästra än arbetsmiljöproblemen i övrigt, och det har vi också klargjort i motionen, men den högre svårighetsgraden får inte, menar vi, vara en ursäkt för att inte ägna de här frågorna stor uppmärksamhet.

Vi har i vårt motionsyrkande begärt att pågående arbetsmiljöutredning skulle få ett parlamentariskt inslag och att särskilt förbättringen av de psykosociala arbetsmiljöerna skulle beaktas vid utredningsarbetet. Under utskottsbehandlingen har vi fått den uppgiften att arbetsmiljöutredningen kommer att slutföra sitt arbete under 1975. Då har vi sagt oss att eftersom detta med de psykosociala arbetsmiljöerna är en stor fråga skulle behandlingen av den fördröja utredningen, och därför har vi inte vidhållit motionsyrkandet i form av en reservation. Men vi har i ett särskilt yttrande kommenterat detta, och vi kommer i fortsättningen att följa denna fråga och begära att den får en grundlig behandling.

Det finns tre reservationer i detta betänkande där centerns representanter är med.

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

En av reservationerna gäller bidrag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder. Motioner om detta har under tidigare år behandlats och blivit avslagna. Vi har kommit tillbaka därför att vi anser att den inre arbetsmiljön är av så stor betydelse att här måste göras stora insatser. Vi är överens med utskottets majoritet som vidhåller den principen att det är företaget självt som skall bära kostnaderna för den inre arbetsmiljön. Vi är överens om att detta är kostnader som måste vägas in i produktionskostnaderna. Vi menar också att det skall gälla de kostnader som industrin har för omgivningsmiljön. Men de stora miljöpolitiska försummelserna under årens lopp har gjort att många företag i dag har svårigheter ur ekonomisk synpunkt att klara de insatser som är nödvändiga.

När jag säger stora försummelser kanske jag skall tillägga att många företag har följt de gällande miljöbestämmelserna, men trots de i och för sig fullt riktiga skärpningarna av kraven är de nuvarande förhållandena inom företagen inte tillfredsställande. Då har vi ytterst svårt att förstå varför man inte genom statsbidrag skall kunna göra en extra insats för åtgärder inom företagets väggar när man kan göra insatser för åtgärder utanför företagen.

Statsbidrag utgår för närvarande i normalfallet med högst 25 procent av godkänt bidragsunderlag för en kostnad inom samma anläggning av högst 2,5 miljoner kronor. Det anvisas i årets statsverksproposition 50 miljoner kronor till åtgärder för omgivningsmiljön. Därför har vi i reservation krävt att man skulle göra dessa insatser med statsmedel även inom företagen. Många företag står i valet mellan att uppfylla de stora miljökraven och att lägga ned företaget. De som arbetar inom dessa företag anser helt naturligt att det måste göras insatser för bättre arbetsmiljö, men de vill inte att företaget skall försvinna. Försvinner företaget uppkommer arbetsmarknadsproblem, och samhället får kanske ta vissa kostnader.

De borgerliga partierna har en gemensam reservation på denna punkt, och jag ber att få yrka bifall till den.

En annan fråga som vi också har tagit upp och som återfinns i reservationen 6 är samordningen av företagshälsovården. Det är en mycket väsentlig fråga. Målsättningen i det arbetet måste vara att alla som arbetar skall ha tillgång till en god företagshälsovård. Men här finns vissa grupper som har det besvärligt. Det är de anställda i mindre företag, egenföretagare och personer verksamma inom företag med spridda arbetsplatser. Vi menar att det är viktigt att företagshälsovården blir tillgodosedd även när det gäller dessa arbetsplatser. Vi har sagt så här: Varför inte låta landstingen få den samordnande funktionen i den här frågan? Vi har inte yrkat på att landstingen på något sätt skulle bli huvudmän men landstingen skulle kunna samordna företagshälsovården inom länen och svara för att denna grupp, som annars kommer att stå utanför, också får tillgång till en väl fungerande företagshälsovård.

Vi har även anslutit oss till reservationen 2, som gäller bättre kontroll av kemiska ämnen och åtgärder mot skadligt buller. Reservationen går ut på att dessa frågor skall utredas med förtur.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 6 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! I reservationen 3 till socialutskottets betänkande nr 4 föreslås statsbidrag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder inom industrin. Bidrag utgår för närvarande till miljöförbättrande åtgärder utanför företagsväggarna, dvs. när det gäller omgivningsmiljö, men det vore säkert av stort värde för att stimulera företagen till insatser på arbetsmiljöområdet om statsbidrag utgick även till arbetsmiljöförbättrande åtgärder inom företagen efter samma grunder som när det gäller att förbättra omgivningsmiljön. Människan behöver skyddas både innanför och utanför företagsväggarna i den mån det är möjligt. Att det finns behov av ytterligare insatser på arbetsmiljöområdet torde ingen kunna bestrida. Förbättringar och utbyte av farliga maskiner, bättre ventilation, ljusare arbetslokaler, bullerdämpande åtgärder och mycket annat skulle troligen vara lättare att genomföra om en stimulans i form av statsbidrag kunde erhållas.

Vi har haft den här frågan uppe vid flera tillfällen. Motioner har väckts under de senare åren av representanter för moderata samlingspartiet, centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna. Det har ännu inte hänt någonting. Riksdagsmajoriteten har varje år avslagit förslagen, men jag hoppas att riksdagen i dag äntligen tar ett positivt beslut i det här ärendet.

Moderata samlingspartiets utskottsrepresentanter har också biträtt förslaget i reservationen 6, nämligen att frågan om hur företagshälsovården skall lösas för de mindre företagen bör prövas under det fortsatta utredningsarbetet om arbetsmiljön. Vi menar att man bör överväga landstingens möjligheter att svara för samordningen av det hela.

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har tidigare utförligt redovisat argumenten för dessa reservationer, och jag vill inskränka mig till att yrka bifall till reservationerna 3 och 6 till utskottets betänkande och i övrigt till utskottets förslag.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Utan tvivel hör kraven på bättre arbetsmiljö till de mest angelägna önskemålen i vårt samhälle. Många människor arbetar fortfarande under förhållanden som inte kan godtas i det välfärdsland som vi vill vara. Behovet av arbetsmiljöförbättringar har bestyrkts på många sätt, t. ex. genom arbetsmiljöutredningens arbete, de undersökningar som LO har gjort och låginkomstutredningen. Det finns också många enskilda vittnesbörd om hur man upplever brister i arbetsmiljön. Det finns hälsorisker. Nya sådana tillkommer bl. a. på grund av de nya kemiska ämnen och processer som utvecklas. Den nya teknik som finns för att skydda sig utnyttjas inte i tillräcklig grad, och arbetet har för många blivit än mera pressande och monotont än vad som tidigare varit fallet. Arbetstakten är högt uppdriven, möjligheterna till medinflytande och medbestämmande saknas ofta och de mänskliga relationerna kommer på en del arbetsplatser på undantag. Arbetsplatserna har i alltför liten utsträckning anpassats till människorna.

Det dominerande motivet för insatser för en bättre arbetsmiljö är behovet av trygghet och tillfredsställelse i det dagliga arbetet. Det har ett

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

Vissa arbetsmiljö-
frågor

självkärligt egenvärde att människor trivs och känner arbetsglädje, och det kan inte accepteras att många människor dödas och ännu flera skadas varje år i arbetslivet och att ännu många fler slits ner i förtid av hårt arbete, stress och andra påfrestningar.

Utöver dessa mänskliga skäl kan man också åberopa samhälls-ekonomiska och företagsekonomiska skäl för att skapa goda arbetsmiljöer. Analysen när det gäller arbetsmiljöns samhällsekonomiska verkningar är inte fullständig, men man kan på goda grunder anta att sådana insatser i regel är gynnsamma även från dessa synpunkter, även om de kommer i andra hand som motivering för ett fortsatt arbete för bättre arbetsmiljö.

I höstas beslöt riksdagen om en rad väsentliga åtgärder för att skapa bättre arbetsmiljö. Det skedde under betydande enighet, trots att inte mindre än 31 reservationer fanns fogade till utskottets betänkande. Men de gällde, precis som de tio reservationer vi i dag har att behandla i samband med socialutskottets betänkande nr 4, inte de åtgärder som vidtogs utan väsentligen önskemål om att gå vidare, att fastställa målsättningen för framtiden och att vidta ytterligare åtgärder.

Den partimotion, nr 700, som folkpartiet lagt fram om arbetsmiljö till årets riksdag, har samma syfte: Vi vill driva på och bredda arbetet för en bättre arbetsmiljö, sätta upp nya mål, och vi vill att vissa frågor skall behandlas med förtur. Det är alltså inte fråga om något angrepp på, eller någon negativ inställning till, de åtgärder som har vidtagits. Tvärtom!

Vi föreslår i motionen att arbetsmiljöutredningen skall göras parlamentarisk. Den skall också ges tilläggsdirektiv. Eftersom vi, som herr Gustavsson i Alvesta nämnde, fått reda på att utredningen siktar till att vara färdig under 1975, yrkar vi inte på detta i någon reservation. Vi anser att önskemålet om ett parlamentariskt inslag bör tillgodoses i det fortsatta arbetet.

Jag kan väl tillägga den reflexionen att det jämviktssläge som länge funnits i svensk politik gör det motiverat att alla meningsriktningar av någon storlek får vara med även i utredningsarbetet. Därigenom får de insyn och möjligheter att ta aktiv del i reformarbetet.

Vad jag sagt om ändringen av utredningens sammansättning gäller också våra önskemål om tilläggsdirektiv. Vi har föreslagit att man skulle ge förtur åt åtgärder för att få till stånd bättre kontroll av kemiska ämnen och åtgärder mot buller. I den mån dessa frågor inte klaras ut i det arbete utredningen kommer att slutföra nästa år, ämnar vi aktualisera dem igen. I den reservation som nu är avgiven har vi endast framställt önskemål om att riksdagen skall uttala att dessa frågor skall behandlas med förtur och inte att några speciella direktiv skall lämnas till utredningen.

Det finns ungefär två miljoner kemiska föreningar registrerade i olika förteckningar. Varje år tillkommer drygt ett par hundra tusen, och även om bara en mindre del – något tusental – förs ut i marknaden varje år, säger ändå dessa uppgifter något om hur angeläget det är att få en skärpt kontroll över kemiska ämnen. Vi måste sikta till att genomföra den s. k. omvända bevisbördan, dvs. att den, som producerar och marknadsför ett ämne, skall göra troligt och styrka att ämnet inte har skadliga verkningar. Det är klart att det oftast inte logiskt kan bevisas, men man kan på olika

sätt genom tester och annat skapa underlag för en bedömning av att ett ämne inte har skadliga verkningar.

När det gäller bullerskadorna, som naturligtvis hör till de allvarligaste hälsoriskerna, vill jag understryka att det inte enbart är fråga om rena hörselskador utan minst lika mycket om den stress och trötthet som buller på arbetsplatserna medför och som också kan leda till andra typer av skador. Man har beräknat att det redan i dag finns ca 300 000 människor i tung industri som har hörselskador. Därför bör den frågan behandlas med förtur. Vi har i motionen också pekat på möjligheten att stat och kommun i sin upphandling går före med skärpta krav i bullerfrågan.

Frågan om ekonomiska stimulanser för arbetsmiljöinvesteringar var också herr Gustavsson i Alvesta inne på. Låt mig först slå fast att huvudprincipen givetvis är att kostnaderna för arbetsmiljön skall utgöra en del av produktionskostnaden. De skall bäras av produktionen. I vår motion pekar vi på att miljökraven under senare år har skärpts och bör skärpas. Detta kan en del företag klara mycket bra, särskilt de nya utvecklande företagen, men många företag sitter redan med lokaler, maskiner och annan utrustning, som skaffades under en tid då man inte hade en klar föreställning om de miljökrav som ställs i dag. Dessa arbetsplatser behöver saneras och kostnaderna kan oftast bäras på längre sikt, medan det blir svårare för företagen att klara dem under ett övergångsskede.

Då står man kanske inför valet att lägga ned en viss arbetsplats eller att fortsätta driften under rådande otillfredsställande förhållanden. I sådana fall anser vi att det allmänna skall kunna träda till med olika typer av stödjande eller stimulerande åtgärder för att hjälpa företagen över en omställningsperiod. Det kan gälla möjligheter att utnyttja investeringsfonder eller att tillämpa förmånligare avskrivningsregler för miljöinvesteringar, det kan gälla inrättande av en särskild fond för arbetsmiljöförbättringar där företagen kan få låna på gynnsamma villkor. Vi har också pekat på det statsbidrag som finns för förbättringar av den yttre miljön i syfte att förhindra luft- och vattenföroreningar o. d. Vi anser att man borde kunna få utnyttja dessa instrument eller liknande för förbättringar även av den inre arbetsmiljön.

Jag vill här peka på vad arbetsmiljöutredningen säger. Man avvisar tanken på statsbidrag med den principiella motiveringen att kostnaderna för arbetsmiljön skall bäras av produktionen. Men man pekar också på att principen inte utesluter att inom ramen för samhällets näringspolitik och arbetsmarknadspolitik i övrigt kan göras insatser, som innefattar stöd till åtgärder på arbetsmiljöområdet. Utgångspunkten bör då vara, säger utredningen, näringspolitiska eller sysselsättningspolitiska överväganden, och stödet bör utgå enligt de regelsystem som gäller på de områdena. Jag tror att man kan ta detta konstaterande till utgångspunkt för vidare tänkande på detta område. I reservationen 3 stryker vi under att det gäller att vidta åtgärder under en övergångsperiod. Vi bekänner oss alltså helt till huvudprincipen att kostnaderna skall bäras av produktionen. Om man vill klara dessa frågor under en övergångstid borde det gå att finna en lösning som tar fasta just på det uttalande av arbetsmiljöutredningen

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

som jag här har återgivit. Man borde i första hand pröva om de stödformer som redan finns kan utnyttjas. Jag har nämnt några, men man kan ytterligare peka på lokaliseringstöd och stöd för inrättande av skyddade arbetsplatser och liknande. Det gäller alltså att utnyttja dessa stöd och eventuellt vidga grunderna för insättandet av dem, så att arbetsmiljösynpunkter kan beaktas med större tyngd i fortsättningen. I reservationen talar vi om att man på liknande sätt som när det gäller omgivningsmiljön skulle kunna vidta sådana här åtgärder.

I utredningen sägs det att det finns en risk för att företagen skjuter upp åtgärder i väntan på att få bidrag. Det finns också en viss risk för att man skulle prioritera skyddsanordningar, som man kan få bidrag till, framför ändringar av själva produktionsprocessen, vilka kanske skulle vara mer värdefulla från arbetsmiljösynpunkt.

Det är klart att man måste ta sådana farhågor på allvar och försöka utforma stödåtgärderna så att de inte blir verklighet. Herr talman! Jag hoppas att riksdagen vill ge till känna vad som sägs i reservationen. Med den goda samförståndsvilja, som inte minst statsministern har uttalat att regeringen är besjälad av, borde det gå att lösa dessa frågor utan att de skador som utredningen pekar på uppstår och som naturligtvis ingen vill skall uppstå. Att vi i reservationen förordar att förslag skyndsamt utarbetas beror på att vi anser att det skall vara fråga om övergångs-åtgärder.

Frågan om att mer uppmärksamma arbetsmiljöfrågorna i utbildningsverksamheten har vi också tagit upp i motionen. Den skall jag inte spilla många ord på, eftersom utskottet har tillgodosett våra synpunkter i så måtto att man betonar att när den översyn av utbildningen som nu pågår är utförd, skall man återigen ta upp frågan om en mer allmän översyn av utbildningen på olika linjer, för att på det sättet få in mer upplysning om arbetsmiljö i skilda utbildningsgångar.

I vår motion framför vi en del arbetsdemokratiska krav. Vår inställning är att ett ökat löntagarinflytande är en väsentlig drivkraft för att få till stånd en bättre arbetsmiljö. Utgångspunkten är att man på arbetsmiljöområdet skall eftersträva en situation där arbetstagare och arbetsgivare blir jämställda. Det leder tanken till att företagsnämnderna får ett ökat ansvar. Vi föreslår att man som ett mål för arbetet på detta område uttalar att företagsnämnderna skall kunna få en arbetsmiljöbudget att besluta om, liksom att de får ansvaret för företagshälsovården. Det är klart att de stora och viktiga åtgärderna för att förbättra arbetsmiljön inte kan rymmas i någon särskild arbetsmiljöbudget, därför att de gäller hela fältet inom produktionen. Men det finns åtgärder som är mer direkt inriktade på förbättringar av arbetsmiljön, och där borde företagsnämnderna kunna få beslutanderätt.

Det har många gånger betonats hur viktigt det är att företagshälsovården får en opartisk ställning i förhållande till företaget. Ett sätt att ge företagshälsovården det förtroende, som den måste ha från arbetstagarnas sida, vore att lägga ansvaret för den på företagsnämnderna. Vi vill också att riksdagen skall uttala att målet bör vara en obligatorisk företagshälsovård.

Statsministern sade häromdagen att det här att vilja ha principbeslut

var en ny teknik från oppositionen och att sådana beslut inte har någon betydelse. I detta fall är jag av en annan mening. Jag tror att det på många områden är viktigt att sätta upp ett klart uttalat mål, därför att det får verkan på de åtgärder som man vidtar i dagsläget. Ett uttalat mål för företagshälsovården påverkar t. ex. utbildningen av personal som kan tjänstgöra inom den. Det är egentligen ganska fantastiskt att just en socialdemokratisk ledare säger att principbeslut och långsiktiga målsättningar inte har någon större betydelse, men uttalandet var kanske inte så genomtänkt.

Herr talman! När det gäller obligatorisk företagshälsovård som målsättning kan jag, som också framhålls i reservationen 5, peka på att det är en målsättning som har stöd från åtskilliga av de diskussionsgrupper som har yttrat sig under arbetsplatsremissen inför förra höstens beslut.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 3, 4 och 5.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Den 14 november 1973 antog riksdagen regeringens lagförslag om åtgärder för bättre arbetsmiljö. Lagförslaget presenteras ute på arbetsplatserna som en av de viktigaste reformerna på arbetslivets område och som ett led i en s. k. förnyelse av arbetslivet. Vidare presenteras lagförslaget som om skyddsombuden skulle ha fått en avgörande makt i arbetsmiljöfrågor. Frågan är hur skyddsombuden och arbetsplatsens folk i verkligheten uppfattar de förändringar som skett i arbetarskyddslagen. Jag gör inte anspråk på att tolka alla stämningar bland skyddsombuden, men med erfarenhet från skyddsombudens praktiska arbete kan man beteckna de förändringar som vidtogs i arbetarskyddslagen som endast marginella.

Skyddsarbetet har tidigare bedrivits utifrån de överenskommelser som finns i samband med huvudavtalet. Skyddsarbetet är en följd av Saltsjöbadsavtalet, som bygger på samarbete mellan arbetarna och arbetsköparna. Några förändringar därvidlag har inte ändringarna i arbetarskyddslagen medfört. Regeringen har fortsatt i gamla invanda hjulspår. I 39 § arbetarskyddslagen förklaras att arbetsgivare och arbetstagare skall samverka för att åstadkomma sunda och säkra arbetsförhållanden.

Årtiondens utveckling på arbetsplatserna med ständigt nya faromoment av både fysisk och psykisk art visar att samförståndslinjen mellan arbetare och arbetsköpare inte leder till en avgörande förbättring av arbetsmiljön. Så länge som vi har en samhällsordning, där enskilda kapitalister tjänar pengar på att utnyttja arbetskraften så intensivt som möjligt och där nödvändiga skyddsåtgärder betraktas som något kostsamt som minskar vinsten, är en god arbetsmiljö något som lönearbetarna måste tillkämpa sig i strid mot företagsägarna. När arbetsplatsens folk skall bedöma värdet av de förändringar som har skett i arbetarskyddslagen avslöjas detta genom att både LO:s och SAF:s representanter i allt väsentligt varit överens i den utredning som ligger till grund för förändringarna.

Den nya arbetarskyddslagen framställs nu i olika material från arbetarskyddsstyrelsen, fackföreningarnas centrala studieavdelningar m. fl. som innebärande avgörande förändringar. Visst är det bra att skyddsombuden nu kan få disponera den tid de själva vill till skyddsarbete. Det är även bra att de får förhandsgranska nya arbetslokaler m. m. och delta i planeringen. Men inskränkningarna på andra områden gör lagen ihålig. Skyddsombuden skall få avbryta visst arbete som innebär "omedelbar och allvarlig fara" för arbetarens liv eller hälsa. Men har han inte kunnat göra det förut också? Skillnaden mot tidigare är härfin. Denna lagparagraf står även i stark kontrast till vad som sker på våra arbetsplatser. De flesta experter är eniga om att det förekommer smygande hälsorisker som på lång sikt ger skador och därför utgör en fara. Borde inte skyddsombuden också ha befogenhet att avbryta ett visst arbete när det misstänks att fara för hälsan kan uppstå, även på lång sikt? Nu medger lagen inte detta. Vidare gäller endast skyddsombudets åtgärd intill dess att yrkesinspektionen har avgett sitt omdöme. De som drabbas och de som verkar i den lokala fackföreningen har här ingen makt. Den makt de borde ha har lagts hos en myndighet som har bristfälliga regler att rätta sig efter.

I arbetsmiljödebatten sägs att om arbetsmiljön skall kunna förbättras, så behövs, med de ökade uppgifter skyddsombuden skall ha, en förbättrad utbildning av dessa. I lagen sägs att skyddsombuden skall få ledigt för utbildning med full lön under utbildningstiden. Det är mycket bra. Den andra delen, om innehållet i utbildningen, är däremot lika dålig som det första är bra. Utbildningen skall ske i samarbete mellan arbetsköpare och lönearbetare. Precis som om det inte mellan dem skulle finnas någon motsättning när det gäller att se på arbetsmiljön. Att blunda för detta förhållande är allvarligt.

Man kan tänka sig att företagsläkarna i denna utbildning kommer att undervisa i ergonomi. Deras bedömning har inte varit i arbetarnas intresse. De har blundat för orsaken till att arbetarna slits ut, och de har nöjt sig med att bota sjukdomar som är symtom på sjuka arbetsmiljöer. Mot dessa dåliga arbetsmiljöer har företagsläkarna satt in inga eller ringa åtgärder.

Exemplet på arbetsköparnas bedömningar i utbildningen skulle kunna mångfaldigas. Bara ett exempel till: Kommer inte arbetsköparna att i sin bedömning trycka på den s. k. ekonomiska realism som hävdar: "Det går inte att vidta åtgärder för de kostar för mycket"? Borde inte dessa aspekter om prioritering av arbetarens hälsa gentemot ekonomiska intressen vara något som skyddsombuden i sin egen lokala fackförenings regi diskuterar och studerar?

Jag har här bara velat påvisa att den nya lagen inte ger det verkliga inflytande som är nödvändigt för att lönearbetarna i lag skall ha det stöd som är erforderligt för att förändra arbetsmiljön. Det behövs därför betydligt mer långtgående åtgärder. Vänsterpartiet kommunisterna har ställt följande frågor i centrum för ett verkligt inflytande:

Lokal fackförening skall ha rätt till förhandlingar i skyddsfrågor, där strejk kan tillgripas om förhandlingarna inte ger resultat.

Skyddsombud skall kunna avbryta arbetet när det är fara för den

anställdes hälsa – denne skall under tiden tillförsäkras full lön.

Den lokala fackföreningen skall vara suverän att bedöma det berättigade i ett skyddsombuds åtgärder.

Fackföreningsrörelsens centrala och lokala organ skall utforma utbildningen av skyddsombud. Arbetsköparna skall stå för kostnaderna.

Skyddsombud skall kunna tillkalla utomstående expertis.

Skyddsombud skall kunna tolka föreskrifter om förelägganden, t. ex. lagbundna gränsvärden, och övervaka att dessa följs.

Skyddsombud skall kunna ta del av handlingar och erhålla upplysningar utan att bindas vid sekretess.

Skyddskommittén skall utformas till ett organ i de anställdas intresse.

Företagshälsovården ställs under de anställdas ledning och under landstingets huvudmannaskap.

Vi har sagt det tidigare och upprepar det igen – den stora bristen i regeringsförslaget till åtgärder för en bättre arbetsmiljö var inte vad som fanns med i förslaget utan vad som inte fanns med. Arbetsmiljöutredningens målsättning är helt obefintlig. Hur skall arbetsplatsen se ut? Vilka hygieniska gränsvärden skall vi ha för luftföroreningar på våra arbetsplatser? Vilken arbetstakt skall vi tillåta? Vilka regler skall gälla för att förhindra den fortgående utslagningen av arbetskraft? Dessa frågor är obesvarade. Statsråd, generaldirektörer och andra som försvarar dagens arbete rörande arbetsmiljön talar ofta och länge om målsättningen utan att precisera sig.

Lagar som skall vara ett stöd för lönearbetarna får ju inget värde om inte lagarna förenas med en bestämd målsättning. Socialutskottet har i sitt avslagsyrkande på vänsterpartiet kommunisternas förslag om lagbundna hygieniska gränsvärden hänvisat till att arbetarskyddsstyrelsen håller på att förändra den nuvarande rekommenderande listan. Vidare att arbetsmiljöutredningen har denna fråga att behandla. De enda som kan väntas bli nöjda med arbetsmiljöutredningens förslag på denna punkt kan vara arbetsköparna. Arbetarna har där inte mycket att hoppas. Det senaste delbetänkandet ger belägg för den saken. Målsättningen är tydligen att LO:s och SAF:s representanter skall lägga fram gemensamma förslag. Detta är inte i linje med arbetarnas krav på en lagstiftning om arbetsmiljöns utformning.

Herr talman! Det är för alla välbekant att den svenska listan över rekommenderade hygieniska gränsvärden för luftföroreningar på arbetsplatsen är en kopia av den amerikanska listan. Man kan fråga sig varför det är den amerikanska listan som kopierats och inte den tjeckoslovakiska eller den sovjetiska. De båda senare listorna har mycket lägre värden och förefaller mer säkra än den amerikanska. De svenska rekommendationerna har en dålig underbyggnad. Tittar vi på några exempel finner vi att en kraftig revidering måste ske.

Om etylacetat skriver med. kand. Sven Ove Hansson i fackförbundstidningen Grafia nr 3 år 1974: "De svenska arbetsmedicinarnas gränsvärdeslista är i stort sett kopierad efter den motsvarande amerikanska listan. Den amerikanska gränsvärdeskommissionen ger ut en bok, där den motiverar gränsvärdeslistan. När det gäller etylacetat hänvisas bl. a. till en tidskriftsartikel som några forskare skrev efter att ha undersökt hur

frivilliga försökspersoner reagerar på etylacetat. Vid 200 ppm — — — började ett flertal av försökspersonerna tycka att koncentrationen var för hög. Vid 400 ppm tyckte 100 % av försökspersonerna att koncentrationen var för hög, och ville inte ha en sådan arbetsmiljö. Det berodde främst på irritation i näsa och svalg.

Vilket gränsvärde sätter då den amerikanska kommittén för etylacetat? En god bit under 200 ppm, så att alla utan besvär kan arbeta i en sådan miljö? Eller åtminstone vid 200 ppm, så att bara en del av arbetarna har svårt för att stå ut med ångorna i luften? *Nej, man fastställer gränsvärdet till 400 ppm med vett och vilja, och man motiverar det genom att hänvisa till en undersökning som bevisar att 100 % tycker att 400 ppm är en för hög koncentration för att de ska vilja arbeta i den, eftersom de får irritation i näshåla och svalg.* Sedan har detta gränsvärde kopierats av de svenska myndigheterna, och användes i Sverige.

I Tjeckoslovakien är gränsvärdet för etylacetat 110 ppm, alltså nästan bara en fjärdedel av det svenska värdet. En studie av den medicinska litteraturen ger vid handen att 110 ppm nog är en betydligt rimligare gräns än 400 ppm.”

Det är bara några exempel som påvisar de bedömningar som ligger till grund för gränsvärdena, och man skulle kunna fortsätta. Gränsen för bly är i Sverige 0,20 mg/m³. En japansk undersökning visar att blodbrist och andra tecken på blyförgiftning uppträdde hos en fjärdedel av arbetarna där blyhalten i luften var 0,12 mg/m³. Jämförbara gränsvärden i andra länder är för Ungern 0,02 mg/m³, för Sovjet 0,01 mg/m³ och för Japan 0,05 mg/m³.

Gränsvärdet för toluen är 100 ppm trots att huvudvärk kan komma vid 50 ppm. För ättiksyra sätter man gränsvärdet vid 25 ppm, fast man vet att huvudvärk uppstår vid 20 ppm. För butanol är gränsvärdet 100 ppm; slemhinneirritationer uppstår vid 25 ppm. Detta är bara några exempel; de kan mångfaldigas.

Nu säger säkert utskottets majoritet: Varför tala om dessa gamla gränsvärden, vi har ju i vår avslagsmotivering till vänsterpartiet kommunisternas motionskrav om lagbundna gränsvärden som förebygger skadeverkningar, ohälsa och obehag hänvisat till att den svenska listan skall revideras. Ja, den invändningen kan utskottsmajoriteten göra om man inte bryr sig om vilken målsättning gränsvärdena skall ha.

”Arbetarna har rätt att kräva säkra gränsvärden.” Den rubriken står att läsa i fackförbundstidningen Metallarbetaren nr 11 i år. Artikelns ingress fortsätter:

”De hygieniska gränsvärden för kemiska ämnen som används i Sverige är mycket osäkra. I de flesta fall skyddar de mot påtagliga skador, men om de skyddar arbetarna mot mera smygande förändringar, kan verkligen ifrågasättas.

Inom kort kommer vi att få en ny lista på hygieniska gränsvärden från Arbetarskyddsstyrelsen. Den listan är lika osäker som den gamla.

Ska inte arbetarna, som lever i den miljö där giftkoncentrationerna är högst, ha rätt att kräva säkra gränsvärden?

Varför ska vi ha samma ’industrivänliga’ målsättning som i USA?

Det frågar Tord Kjellström, forskarasistent vid Hygieniska institutio-

nen vid Karolinska institutet.”

Det intressanta är här att målsättningen för gränsvärdena sällan diskuteras. Tord Kjellström efterlyser just en debatt innan den nya listan fastställs, och han ställer också två viktiga principiella frågor: Vilken grund står arbetarskyddsstyrelsen på när den fastställer gränsvärdena? Är det bara medicinska faktorer man tar hänsyn till, eller avväger arbetarskyddsstyrelsen också vad som är tekniskt möjligt eller möjligt av ekonomiska skäl?

Kjellström fortsätter:

”Är det sådana faktorer som ekonomi och teknik som avgör gränsvärdena måste det vara väldigt svårt för skyddsombud, företagsläkare, ingenjörer o a att bedöma hur de olika värdena ska användas, vilken säkerhetsmarginal som behövs osv, — — —.”

Att de senare skälen, de teknisk-ekonomiska, har fått råda är det inget tvivel om. Dess värre förstärks det intrycket när man läser tidningen Arbetsmiljö nr 3 år 1974, där fil. kand. Marino Stockinger vid yrkesinspektionen i avslutningen av en artikel talar om att det naturligtvis går att sätta gränsvärdena lågt, men det viktigaste, menar han, är ”realistiska möjligheter att efterleva värdena”. Dessa tankebanor ger ju vid handen att skall vi vänta på att arbetsköparna själva skall driva fram tekniska och ekonomiska möjligheter till att sänka gränsvärdena, ja, då får vi vänta länge — tyvärr alltför länge, för det är redan hög tid att handla snabbt.

Snarare är det väl så, att man måste sätta ett mål som tryggar arbetarnas hälsa och därmed tvingar fram ekonomiska och tekniska lösningar. Människan måste ha förtur.

Vi har från vänsterpartiet kommunisternas sida förordat att vid en revidering t. ex. den sovjetiska listan kan stå som förebild. Vi har även gett exempel på några gränsvärden som speglar den enorma skillnaden som råder. Ett exempel är acetone, där Sovjet har 200 mg/m^3 och Sverige $24\,000 \text{ mg/m}^3$. Eter är ett annat exempel: Sovjet har 300 mg/m^3 och Sverige $1\,200 \text{ mg/m}^3$. Dessutom bör ju gränsvärdena få sådan status att de är lagbundna och måste följas.

Socialutskottet och riksdagen försöker komma undan frågan om hygieniska gränsvärden genom att hänvisa till utredningar och till arbetarskyddsstyrelsen. Men det avgörande ansvaret har riksdagen genom att den fastställer målsättningen, och därför vill jag fråga socialutskottets talesman: Är inte den målsättning som den ryska listan har något att ta efter även i Sverige? Där sägs det nämligen att ”arbetarna ska kunna arbeta hela sitt aktiva liv utan att få sjukdomar eller avvikelser från det normala tillståndet, vilka kan upptäckas med sådana medicinska metoder som finns tillgängliga. Skador ska varken kunna uppstå under den tid arbetaren jobbar eller efter det att han slutat exponeras genom att byta jobb.” Med denna målsättning är gränsvärdena ofta 10–1 000 gånger lägre i Sovjet än i Sverige.

Vänsterpartiet kommunisterna framhåller i sin partimotion om arbetsmiljö till årets riksdag, att lika viktigt som att få nya hygieniska gränsvärden är det att utarbeta regler mot arbetshets och utslagning. Effektiviteten har under många år varit en helig ko som ingen har fått

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

Vissa arbetsmiljö-
frågor

ifrågasätta – trots att den har medfört en ständigt ökande ström till arbetsvården, att allt fler har blivit utslagna ur arbetslivet, att allt fler äldre har pensionerats på grund av att de har varit utslitna, att förslitningssjukdomar har blivit allt vanligare och att utslagningarna har drabbat allt lägre åldrar. I effektiviteten ingår för en vanlig arbetare rationaliseringar av olika slag. Gamla arbetsuppgifter rationaliseras så att arbetet blir effektivare. Nya arbetsmetoder införs som är mer högeffektiva. Den heliga effektiviteten är hela tiden motivet. Människan som skall utföra jobben "glöms bort".

Löpande band är ju den form av avancerat tempoarbete som vi mest känner till. Många varianter av löpande band finns. Kännetecknande är enformigheten, det höga arbetstempot och isoleringen från övriga arbetskamrater. Löpandebandmetoderna är exempel på hur teknikens landvinningar har skett i syfte att göra produktionen så effektiv som möjligt utan att ta hänsyn till de mänskliga aspekterna.

Man kan fråga sig varför dessa produktionsmetoder, som i dag finns på många av våra arbetsplatser, har kunnat införas. Svaret finner vi i att arbetsköparna hela tiden haft initiativet i kraft av sitt ägande. Varje gång en ny metod införs känner man igen tendenserna. Arbetarna har fått en temporär löneökning så att man har godtagit den nya metoden. Men har man väl en gång godkänt den, så sitter man där. De negativa sidorna framträder sedan. En bidragande orsak är ju kollektivavtalslagen med dess strejklöslighetsbud. Arbetsköparna har under gällande avtalsperiod kunnat förändra arbetsvillkoren, medan arbetarna förbjudits att tillgripa sitt främsta stridsvapen – strejken. Lagstiftningen har här varit på arbetsköparnas sida. Detta förhållande måste ändras. Lagstiftningen måste i stället värna om arbetarnas intressen. Bestämda regler mot arbetshets och utslagning är nödvändiga.

Det ter sig nödvändigt att snabbt ingripa mot den fortsatta arbetshetsen. Människan måste få förtur. Effektiviteten - med dess nuvarande följder – som ett medel för att öka tillväxten och, som det sägs, skapa utrymme för reformer, drabbar den arbetande människan. Förändringarna mot det sämre i arbetslivet går i blixtfart, medan reformerna som skall eliminera vådorna av denna effektivitet kommer på efterkälken i snigelfart.

Det har från flera arbetsplatser med tempoarbeten förts fram krav på regelbundna pauser som skall ingå i den ordinarie arbetstiden. Dessa pauser skulle vara ett verksamt bidrag till att minska arbetsintensiteten och även hindra utslagningar. Vi har föreslagit att man inför en 10-minuterspaus varje timme vid tempoarbeten.

Utskottet för sin del hänvisar helt kort till att arbetsmiljöutredningen har dessa frågor att behandla. När det gäller sänkning av arbetstakten - liksom vid en total revidering av de hygieniska gränsvärdena – är frågan vilken målsättning man har. Skall det här vara ekonomiska realiteter, och i så fall ekonomiska realiteter för vilka – arbetarna eller företagsägarna? De frågorna är obesvarade av utskottet.

Eftersom dessa frågor är obesvarade återstår misstanken att det blir företrädarna för de ekonomiska intressena, ägarna till produktionsmedlen, dvs. kapitalisterna, som till sist bestämmer.

Denna realitet, att arbetarna dagligen får kämpa mot högre arbetsintensitet samtidigt som de måste kämpa för högre löner på grund av inflationen, gör att den första frågan får vika. Högre lön för att man skall försörja sin familj kräver en ökning av arbetsintensiteten, som i sin tur slår ut fler ur arbetslivet och gör arbetsplatserna allt omänskligare.

Många stressforskare har belyst arbetarnas ibland hopplösa situation, framför allt vid tempoarbeten. I brist på målsättning blir dessa läkares varningar bara som en ropandes röst i öknen.

Eftersom socialutskottets majoritet har hänvisat till utredningen skulle jag vilja fråga: Är det, enligt utskottets sätt att se på tempoarbeten, angeläget att arbetsmiljöutredningen lägger fram förslag som minskar arbetsintensiteten, bl. a. genom att regelbundna pauser införes vid tempoarbeten?

I arbetsplatsremissen, som följde på arbetsmiljöutredningens betänkande, framkom det mycket klart att skyddsombuden efterlyste lägre gränsvärden. De arbetare som dagligen sysslar med arbetsmiljöfrågor hävdar med all rätt att trots lagstiftningens brister på detta område måste kampen på arbetsplatserna fortgå. Man måste hävda att finns det misstanke om att en arbetares hälsa kan vara i fara skall en förändring ske. Vi vet att arbetarna själva hävdar detta, trots att lagstiftningen inte lämnar något stöd härvidlag.

En lagstiftning som ger arbetsköparna möjlighet att profitera på bekostnad av arbetarnas hälsa är en lagstiftning som inte stöder arbetarnas kamp. Därför ställs kraven från arbetsplatserna att lagstiftningen skall stödja arbetarnas intressekamp. Det effektivaste bidraget är att fastställa målsättningen för hur en arbetsplats skall se ut. Resultatet skulle bli att yrkesinspektionen och skyddsombuden med arbetarskyddstyrelsens hjälp skulle kunna ge ålägganden och åstadkomma förändringar.

Herr talman! I utskottets betänkande har även kommit med en motion som egentligen hör samman med arbetstidsförkortningen – det gäller arbetstidsförkortningen vid skiftgång. Yrkandet i motionen går ut på att skiftarbetet skall begränsas. Jag vill bara påpeka att den fortgående tekniska utvecklingen innebär att med nuvarande inriktning binds människan allt hårdare vid sin arbetsplats, vid sin maskin e. d. Ävenså binds arbetarna längre till obekväma arbetstider genom att arbetuppgifterna i allt högre grad dras in i skiftgång. Denna utveckling är mycket oroande. Skiftgång med arbete under nätter och helger, när andra vanligtvis är lediga, är något onaturligt som måste begränsas. Som regel måste gälla att enbart produktionstekniska skäl kan godtas när det gäller skiftgång. Den alltmer utbredda meningen att ekonomiska skäl skall läggas som grund för att bedriva arbete i skiftgång måste bestämt avvisas.

Bestämda regler på detta område är utan tvivel en styrka, enär det i förhandlingar alltmer blir en köpslagan där krav på ekonomiskt utbyte och förkortad arbetstid får betalas med ett vidgat skiftarbete.

I betänkandet behandlas även ett krav på att industrimaskiner skall varudeklaras. Detta krav, insatt i ett sammanhang där man har låga gränsvärden som i lag reglerar hur en arbetsplats skall se ut, kan underlätta planering av nya arbetsplatser samt förändring av gamla

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

arbetsplatser. Vidare skulle en varudeklaration på ett tidigt stadium sortera ut maskiner som inte håller måttet, och forskningen och därmed produktutvecklingen skulle få en bestämd inriktning.

Herr talman! Skall vi få en bättre arbetsmiljö krävs avgörande förändringar. Detta kan inte ske i samverkan mellan arbetare och arbetsköpare. Årtiondens erfarenhet bevisar den saken. Visserligen kan små förbättringar göras, men det är inte små förändringar som behövs utan en helt ny syn på arbetsmiljöfrågorna.

Arbetsmiljöns förbättring är en kampfråga från lönearbetarnas sida mot de intressen – alltså arbetsköparnas – som berikar sig på deras arbete. Denna kamp ute på våra arbetsplatser fortgår ständigt; frågan är bara om riksdagen vill stifta de lagar som underlättar denna kamp för bättre arbetsmiljöförhållanden.

Det viktigaste i dag är att det sker en omfattande revidering av listan över hygieniska gränsvärden, så att dess tillämpning effektivt förebygger skadeverkningar, obehag och ohälsa. De hygieniska gränsvärdena skall ha en sådan juridisk status att skyddsombuden får oinskränkt makt att tillgripa arbetsavbrott vid ett överskridande.

Regler bör utarbetas för att minska arbetshetsen och utslagningen, med bl. a. tio minuters paus varje timme på betald arbetstid vid tempoarbeten.

Med dessa åtgärder skulle målsättningen för våra arbetsplatser vara klar. Vi skulle då veta hur en arbetsplats skall se ut. Detta är något som helt saknas i dag.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen 1 beträffande åtgärder för att begränsa skiftarbete och minska arbetsintensiteten, reservationen 9 beträffande hygieniska gränsvärden och reservationen 10 beträffande varudeklaration av industrimaskiner m. m.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen 1 senare år kommit att inta en framträdande plats i den politiska debatten. Orsaken härtill är framför allt lönearbetarnas egen aktivitet. Det hänger samman med att arbetarna har blivit medvetna om sin situation på ett helt annat sätt än tidigare. Förr i världen – ganska nära i tiden för övrigt – betraktades det som något mer eller mindre naturligt att en gruvarbetare fick sina lungor förstörda av silikos och dog i förtid. Det var bara så, det visste man. Och att en skogsarbetare skulle vara söndersliten och värkbruten långt före pensionsåldern var också ett faktum som man inte funderade så särskilt mycket över. Inte gjorde man heller så mycket mer än registrerade att det i vissa yrken, bl. a. de här nämnda, fanns en olycksfallsfrekvens som visade att en oproportionerligt stor del av arbetarna fick en snabb och alltför tidig död eller förvandlades till invalidier.

I dagens läge är det väl knappast någon som betraktar sådana saker som lagbundna eller omöjliga att göra något åt. Vi har nu på alla

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

arbetsplatser en stark opinion som kräver hälsosammare och säkrare jobb. Man är otålig över takten i framstegen och vänder sig mot ett profittänkande som kränker människovärdet och utsätter arbetare för onödiga risker, risker som kvarstår därför att det är lönsammare att låta arbetaren utsätta sig för olycks- och hälsorisker än att investera på arbetarskyddets område.

Som herr Hagberg i Borlänge påpekade lever vi i ett kapitalistiskt land, och det innebär att de arbetande behandlas som vilken produktionsfaktor som helst. Företagshälsovården bygger i stor utsträckning på s. k. frivillig samverkan, vilket i detta sammanhang kan betraktas som ett ganska tvivelaktigt begrepp. Det innebär att arbetarna i stor utsträckning är utlämnade åt arbetsköparnas goda vilja; och när arbetsköparen dessutom är huvudman för företagshälsovården stärks knappast förtroendet. Det är logiskt att ställa frågan huruvida företagsläkarna under de omständigheterna i alla lägen sätter de anställdas intressen i centrum.

Frågan om huvudmannaskapet för företagshälsovården behandlas inte i förevarande betänkande — detta nämndes i ett tidigare anförande — men jag har inte kunnat låta bli att beröra den därför att det förefaller orimligt att företagshälsovården inte liksom all annan sjukvård sorterar under samhället. En del av de problem som nu förbittrar tillvaron för så många hade kanske varit lösta, om inte läkaren varit bunden av dubbla lojaliteter, dvs. lojaliteten till sitt läkarkall men också lojaliteten till det företag som köper hans tjänster.

Till allt detta finns emellertid anledning att återkomma.

I motionen 34 och i reservationen 7 aktualiserar vänsterpartiet kommunisterna återigen frågan om åtgärder för att snabbare förbättra gruvmiljön. Som framgår av handlingarna har vi föreslagit dels att riksdagen uttalar sig för att man stoppar all utbyggnad av dieseldriften under jord och utarbetar direktiv för en gradvis nedtrappning, dels att riksdagen uttalar sig för ett intensifierat stalligt utvecklingsarbete för att få fram miljövänligare maskiner, dels slutligen att gruvarbete under jord hänförs till sådant arbete som ger sex veckors semester.

Som bekant har det nyligen varit en s. k. vild strejk vid gruvorna i Malmfälten. Ett av kraven gällde frågan om en ytterligare semestervecka. Det var ingen okynnesstrejk, som man har sagt på sina håll. Det var helt enkelt uttrycket för ett jäsande missnöje på flera områden. Och längre semester för gruvarbetarna är ett från alla synpunkter välmotiverat krav. De arbetarna har ett hårt, pressande och hälsofarligt jobb.

Vi har i vår motion framhållit att gruvarbete under jord i första hand bör hänföras till sådant arbete som berättigar till sex veckors semester. Det finns, har vi anført, särskilda argument för detta. Till dem hör radonfaran, som fortfarande utgör ett dödligt hot i många av de svenska gruvorna.

Radon är en radioaktiv gas. Den framkallar lungcancer. I Läkartidningen av den 16 januari 1974 går man igenom de senaste årens alarmerande undersökningar av cancerfrekvensen bland gruvarbetare och skriver bl. a. följande:

”Resultatet är entydigt och visar en ökad frekvens av lungcancer hos underjordsarbetare.

Den närmast ansvariga riskfaktorn är med största sannolikhet förekomsten av radondöttrar i gruvluften. Denna slutsats stöder sig på tidigare kunskaper om radondöttrarnas cancerframkallande egenskaper, men också på de svenska erfarenheterna att gruvarbetare från gruvor med höga radondotterhalter synes vara värst drabbade.”

Vidare skriver man:

”Allvaret i de föreliggande rapporterna framgår också klart av översiktliga beräkningar som ger vid handen att lungcancerfallen under perioden 1961–1971 svarar för inemot 50 procent av de svenska gruvarbetarnas dödlighet i dittills erkända yrkessjukdomar och olycksfall.”

Den rapport som Svenska gruvföreningens strålskyddskommitté publicerade i fjol – den hette Lungcancer bland gruvarbetare i Sverige – blev en oerhörd chock för många gruvarbetare men också för andra människor. Systematiskt hade man gått igenom bl. a. dödsböckerna i Gällivare församling, kollat upp arkiven hos LKAB och kommit till slutsatsen, att de som är gruvarbetare löper 14 gånger större risk att dö i lungcancer än andra arbetare. Man visste sedan tidigare att överdödligheten är större bland gruvarbetare än i andra grupper, men att den var så stor visste man inte.

Nu vet man, som Läkartidningen fastställer, att just radongasen eller radondammet spelar en stor roll för denna höga cancerfrekvens. Radon är radioaktivt. Det är därför som inte bara vi utan också arbetarskyddsstyrelsen och framför allt Svenska gruvindustriarbetareförbundet anser att lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete bör utsträckas till att gälla även arbetstagare på arbetsplatser, där joniserande strålning förekommer i riskabel omfattning.

Och i gruvor förekommer joniserande strålning i riskabel omfattning. Det är helt klarlagt. Det finns undersökningar, skrämmande sådana. Varför måste man då vänta? Det är för mig obegripligt, närmast upprörande.

Jag är naturligtvis medveten om att en förlängning av semestern inte löser hela problemet. Det gör inte heller den förbättrade ventilationen. Det måste också andra saker till. Vi fäster uppmärksamheten på dieseldriften som en framträdande ”bov” i detta drama kring gruvarbetarnas liv och hälsa.

Också på det här området har det utvecklats en mycket stark opinion för att något nu snabbt skall ske. I en debatt med mig 1972 framhöll socialminister Aspling att frågan om dieselavgasen är en betydelsefull del av de yrkeshygieniska problemen vid gruvarbete. Man måste ägna stor uppmärksamhet åt dessa frågor, betonade han. Ungefär detsamma sade utskottet, när vi i fjol aktualiserade dessa frågor, men i betänkandet i år konkretiserar man sig något bättre.

Att man säger att de s. k. bergsanvisningarna har skärpts lämnar jag därhän; anvisningar är anvisningar och inte lagfästa bestämmelser. Betänkandet är betydligt intressantare i de stycken där man berör det tekniska utvecklingsarbetet för att komma till rätta med problemet.

Dels håller man på att utveckla driften med ackumulatorbatterier för tung underjordsdrift, och provningsförsök där LKAB är inblandat pågår;

dels diskuterar man trolleydrift av fordon, och prov skall också i det fallet göras vid LKAB:s gruvor. Jag vill notera med en viss tillfredsställelse att det nu sker någonting i den här riktningen. Detta visar att den starka kritik som har riktats mot den ohämmade dieseldriften under jord håller på att ge resultat. Man kan inte längre bara gå vidare utan hänsynstagande till hur det blir med gruvarbetarna, som skall inandas den här giftblandningen.

Men det är bråttom, och det är det vi försöker framhäva. Vi vill från vårt håll mycket starkt inskräpa vikten av att detta utvecklingsarbete sker med största möjliga skyndsamhet. Vi tycker att det därför inte är opåkallat att riksdagen också uttalar sig för att arbetet bör intensifieras. Det heter ju: Medan gräset växer dör kon. I det här sammanhanget kan man kanske säga: Medan utredningar och försöksverksamhet pågår så stilla, är det gruvarbetare som dör eller som drar i sig en giftblandning som så småningom kommer att leda fram till deras förtidiga död. – Det finns nu många siffror som visar det.

Allt det här är mycket allvarliga problem, och de måste lösas. När den senaste rapporten om gruvarbetarnas överdödlighet i cancer presenterades, sade Gruvfyrans ombudsman Runar Palm: "Vi kan inte sitta med armarna i kors och se hur våra medlemmar dör i lungcancer."

Den inställningen bör också vara riksdagsledamöternas. Vi befinner oss i en relativt välventilerad och hygglig arbetsmiljö. Det bör kännas angeläget att också göra allt för att snabbt komma fram till beslut, som gör tillvaron hälsosammare och drägligare för en arbetsgrupp som sliter fram en mycket stor del av vårt lands exportinkomster och som gör det i en miljö som nu högst väsentligt förkortar deras liv.

Jag vill sluta med att yrka bifall till reservationen 7.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Förslaget om att förbjuda användning av asbest är inte nytt. 1972 väckte vänsterpartiet kommunisterna en motion med utförliga hänvisningar till vetenskaplig dokumentation, som väl motiverade ett förbud. Socialutskottet ombesörjde då att motionen fick remissbehandling. Detta var gott och väl, och ett förslag om förbud hade förmodligen lagts fram om inte arbetarskyddsstyrelsens utlåtande varit mycket oförstående till motionärernas krav. Grunden för remissvaret var att man menade att en tillräcklig bevisning för sambandet mellan asbestpartiklar i lungorna och lung- och lungsäckstumörer inte förelåg. Förutom att svaret tydde på en generande okunnighet om vad forskningen kommit fram till motsades det av utskottet självt i dess betänkande i övrigt. Där konstaterade man helt riktigt att en uppenbar hälsorisk föreligger för dem som tvingats inandas asbestdamm. Tyvärr kom dock förmodligen arbetarskyddsstyrelsens negativa inställning till motionsförslaget att bli avgörande för utskottets och därmed kammarens ställningstagande.

I det nu föreliggande utskottsbetänkandet stöder man sig främst på argumentet att det skulle vara principiellt otillfredsställande att införa förbud kombinerat med långtgående dispensmöjligheter. Skärpta bestämmelser i samband med hanteringen av asbest skulle vara en bättre väg, anser utskottet. Vidare anförs i utskottsbetänkandet att förbud mot

användningen av asbest i fri form för närvarande övervägs inom arbetarskyddsstyrelsen.

Hur stark är då utskottets argumentation för avslag på motionen 1337? Faran med asbestdamm är helt klarlagd. Det framkallar asbestos, som är en svårt invalidiserande sjukdom. Sjukdomen kan närmast jämföras med ett smygande gift. Efter kontakt med asbestdamm tar det ungefär 20–25 år innan lungförändringarna syns, och det tar ytterligare 10–15 år innan skadorna blir besvärande. Det dröjer alltså ungefär 35 år efter kontakten med asbest innan skadorna ger besvär eller rent av blir svårt besvärande och i 1 procent av fallen direkt dödande. Det bör sägas att det är en långsam och kvalfull död att avlida av de tumörer som framkallas av asbestos. Det är klart att om man är 40 år när man för första gången kommer i kontakt med asbestdamm, hinner man bli 75 år, innan de verkligt svåra besvären inträder – och det kanske kan tyckas att det då inte har särskilt stor betydelse – men om man är i 20-årsåldern vid första kontakten, blir man redan vid 55 års ålder oduglig för arbete och slås ut från arbetslivet.

En undersökning i Sydvästverige av 3 000 arbetare visar lungförändringar i 640 fall. Av dessa 640 kan 200 fall diagnostiseras som asbestos. Man kanske bör särskilt uppmärksamma att alla kategorier av anställda har drabbats av sjukdomen, således även kontorister och t. o. m. direktörer. Men risken för att inandas asbestdamm är självfallet störst för den som arbetar med asbest i fri form. Detta innebär att asbest sprutas på olika material. Jag har i tidigare kammardebatter redovisat hur det går till på byggarbetsplatserna: materialet sprutas på av isolerare, som i bästa fall bär skyddsmask. I den dammkoncentration som därvid uppstår, och som närmast kan jämföras med dimma, arbetar övriga arbetargrupper utan skydd. I de fall då så inte sker – det bör noteras att några bestämmelser om förbud mot att arbeta på detta sätt ännu inte finns – återstår ändå rengöringsarbetet. Vid det arbetsmomentet är arbetarna helt oskyddade, och det finns inte heller några skyddsbestämmelser för dem.

Åtskilliga fall av obotliga skador har säkerligen uppstått genom sådant arbete. Spillet blandas med övrigt skräp på arbetsplatsen och tas om hand på konventionellt sätt, dvs. det sopas upp, varvid damning uppstår. Så har skett – jag har upplevt det själv – och jag har också kunnat konstatera att det fortfarande går till på det sättet på vissa byggarbetsplatser.

I det läget hänger utskottet upp sitt avslagsyrkande på att förbud mot användning av asbest i fri form "övervägs" inom arbetarskyddsstyrelsen. Ur min och mina arbetskamraters synvinkel är detta minst sagt oansvarigt – naturligtvis inte mot dem som gör profit på asbestmaterial och inte vill ha något förbud – men mot de arbetare som drabbas av asbestos.

Herr talman! Det torde få ursäktas, om jag använder delvis känslomässiga argument för förslaget om förbud mot användning av asbest, men nog är det motbudande att majoriteten av kammarens av folket valda ledamöter snart kommer att trycka på ja-knappen och därmed förvägra arbetarna att slippa det gissel som asbestosen utgör! Man frågar sig också hur många som måste drabbas av obotliga skador av asbest, innan statsmakterna inser att ett förbud är behövligt.

Beträffande vad som rent principiellt är bra eller dåligt i fråga om förbud vill jag redogöra för min uppfattning. Det finns bara en princip när det gäller användande av farligt material: man måste skydda arbetarna. Det måste anses otillfredsställande, för att använda utskottets skrivning, att regeringen oavsett vilka faror som uppenbaras inom arbetslivet vägrar att dra i bromsen. Den enda riktiga vägen borde självklart vara att förbjuda material som orsakar skador på arbetarna. Skulle man finna betryggande former för användande av sådant material bör en uppluckring kunna ske, men utgångspunkten borde vara att värna om arbetarnas liv och hälsa.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservationen 8.

Herr NILSSON i Växjö (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 4 behandlas en rad motioner angående arbetsmiljöfrågor och frågor om företagshälsovård. Som den uppmärksamme läsaren av betänkandet har observerat har det insmugit sig ett korrekturfel på s. 28. Där står det "som innebär omedelbar eller allvarlig fara för arbetstagares liv eller hälsa". Det skall vara "som innebär omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv eller hälsa".

Så sent som i november månad 1973 hade vi här i kammaren med anledning av propositionen om åtgärder för bättre arbetsmiljö en ingående debatt i dessa frågor. Propositionen baserades på ett delbetänkande från arbetsmiljöutredningen. De beslut som då fattades har varit och kommer att bli betydelsefulla för att uppnå ett bättre arbetarskydd och säkrare arbetsplatser. Det har dock förflutit så kort tid att någon fullständig utvärdering ännu inte är möjlig att göra. Arbetsmiljöutredningen arbetar dessutom vidare och avser att lägga fram sitt betänkande under senare delen av 1975.

Mot denna bakgrund finns det kanske inte något särskilt nytt att tillföra debatten i dag. Arbetsmiljöutredningen bör få slutföra sitt uppdrag utan tidsutdräkt, och några tilläggsdirektiv eller någon utökning av antalet ledamöter i utredningen är icke önskvärt.

Arbetsmiljön på ett företag påverkas av många faktorer. Företagsdemokrati och inflytande på den egna arbetssituationen är två betydelsefulla ting för en god arbetsmiljö. Vi är inte nöjda med den situation som i dag råder på våra arbetsplatser och anser det ytterst angeläget att arbeta vidare över ett brett fält. Vi bör dock innan vi går vidare invänta såväl arbetsmiljöutredningens som den s. k. § 32-utredningens betänkande.

Utskottet är enigt om vikten av ett bra fungerande arbetarskydd och en väl utbyggd företagshälsovård. Vi hoppas på samma enighet då de stora företagsdemokratiska frågorna och frågan om insynen i företagen skall behandlas i denna kammare. Dessa frågors lösande är vid sidan om det traditionella arbetarskyddsarbetet av största vikt för att åstadkomma en god arbetsmiljö.

Jag vill nu, herr talman, gå över till att kommentera reservationerna 1, 3, 4, 5 och 6. De övriga reservationerna kommer herr Johnsson i Blentarp att behandla.

I reservationen 1 av herr Hagberg begärs åtgärder för att begränsa

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

skiftarbete och minska arbetsintensiteten. Reservanten påpekar att tempoarbeten blir allt vanligare, att de drivs i hård takt och ofta enligt löpandebandprincipen. Hastigheten på bandet m. m. skall regleras och en paus på 10 minuter varje timme skall införas enligt reservantens mening. Vidare krävs begränsning av skiftarbetets omfattning.

Arbetsmiljöutredningen har bl. a. i uppdrag att göra en genomgång av arbetstidens förläggning. Arbetarskyddssynpunkter skall ägnas stor uppmärksamhet vid översynen av gällande regler för dygnsvila, veckovila och raster. Eftersom de frågor som aktualiserats i reservationen 1 ingår i arbetsmiljöutredningens arbete, anser utskottsmajoriteten att vi skall invänta resultatet av utredningen innan riksdagen fattar beslut. Jag vill gärna understryka den vikt dessa frågor bör tillmätas vid bedömandet av arbetsmiljön. Det är dock många faktorer som tillsammans formar arbetsmiljön. Härav är de nu aktualiserade frågorna bara en del. Det är angeläget att arbetsmiljöfrågorna får bedömas mera samlat och övergripande.

Med hänvisning till det anförda yrkar jag avslag på reservationen 1.

Reservationen 3 behandlar frågan om statsbidrag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder. Enligt reservanterna borde statsmedel ställas till förfogande för att förbättra arbetsmiljön. Eftersom statsmedel kan utgå vid förbättring av omgivningsmiljö bör sådant stöd lämnas också till förbättring av arbetsmiljön, anser reservanterna.

Frågan om ekonomiskt stöd från det allmänna till åtgärder för att förbättra arbetsmiljön togs upp i november månad i fjol i samband med behandlingen av arbetsmiljöpropositionen. Det slogs då fast att en grundläggande princip var att kostnaden för arbetsmiljön skall bäras av produktionen. Denna uppfattning var man också överens om inom arbetsmiljöutredningen, både från arbetstagarnas och arbetsgivarnas organisationer. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan, vilket innebar att motioner med samma yrkande som i de motioner som nu behandlas avlogs av riksdagen. Utskottets majoritet finner ingen anledning att ompröva sin ståndpunkt från i fjol.

Vi hör mycket ofta talet om att staten skall hålla fingrarna borta från företagsamheten. Det talet kommer från såväl vissa företagare som vissa borgerliga politiker. Det är intressant att notera att de grupper som brukar tala mycket om att vi har ett bidragssamhälle, där människorna enligt deras uppfattning alltmer lever på bidrag, nu allt oftare kräver bidrag till sina egna företag. Vi hade sådana frågor uppe till behandling förra veckan här i kammaren. Det bidrag till företagsamheten som då beslutades kostar samhället 5 miljoner kronor. Nu kräver man igen att samhället skall subventionera företagen också inom arbetsmiljöområdet. Skall de anställda kunna få en dräglig arbetsmiljö, så måste tydligen samhället betala kostnaderna enligt de borgerliga partiernas uppfattning.

Vi inom utskottsmajoriteten delar inte denna synpunkt utan anser fortfarande att kostnaderna skall bäras av produktionen. "Förslag bör snarast föreläggas riksdagen", heter det i reservationen. Hur skall det förslaget se ut? Skall man få bidrag till maskiner, byggnader och förändringar i arbetsprocessen? Inga riktlinjer finns i reservationen. Jag hoppas innerligt att Kungl. Maj:t slipper det hopplösa arbetet att utarbeta sådana riktlinjer.

Man brukar uttala bekymmer för att konkurrensförhållandena ändras när samhället går in med stödåtgärder. Men i detta fall är de borgerliga partierna tydligen inte rädda för att konkurrensförhållandena skall ändras. Det är man däremot inom SAF. Det kan utgå bidrag också till åtgärder för att förbättra den inre arbetsmiljön, men denna bidragsgivning skall grundas på näringspolitiska överväganden.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag på reservationen 3.

I reservationen 4 tas frågan om arbetstagarnas reella inflytande över arbetsmiljön samt företagshälsovårdsfrågor upp. Man vill lägga huvudansvaret för arbetsmiljön och företagshälsovården på företagsnämnderna.

Utskottet pekade i fjol på att de betydelsefulla förslag som då framlades och beslutades av riksdagen fick ses som ett led i en utveckling mot mera kvalificerad beslutsmedverkan från arbetstagarnas sida. Utskottet underströk att denna fråga har samband med frågorna kring arbetsledningsrätten. Utskottet pekade också på de försök som görs med fördjupad företagsdemokrati. Utskottsmajoriteten har samma uppfattning i dag och anser att vi skall avvakta de sittande utredningarnas betänkanden innan vi fattar beslut. Möjligheter finns, om man är överens härom, att överföra ansvaret från skyddskommitté till företagsnämnd, men då bör man ta hänsyn härtill när man utser ledamöter i företagsnämnden.

Det föreslås även i reservationen 4 att företagsnämnderna skall bli huvudmän för företagshälsovården.

I reservationen sägs att företagshälsovården också bör ägna sig åt förebyggande arbete och inte enbart åt diagnostisering och behandling av patienter. Enligt avtalet mellan SAF och LO skall hälften av företagshälsovårdens arbete utgöras av förebyggande hälsovård och hälften av sjukvård. Det har tydligt sagts att sjukvårdsdelen inte får överstiga 50 procent. Man behöver alltså inte i reservationen skriva att företagshälsovården skall syssla med förebyggande hälsovård. Beslut härom finns redan.

Att ha företagsnämnderna såsom huvudmän medför en rad problem. Vi har tidigare vid flera tillfällen behandlat detta i denna kammare. Jag vill bara till talesmannen för reservanterna ställa en fråga: Hur skall man förfara med en företagshälsovårdscentral med 30 företag anslutna? Om vi antar att det finns sju ledamöter i varje företagsnämnd, skulle det alltså bli en liten nätt församling på 210 personer, som skulle utgöra huvudmän för företagshälsovården. På sin höjd finns det ett par hundra företag i detta land som skulle kunna ha företagsnämnderna såsom huvudmän för företagshälsovården.

Reservanten anför att företagshälsovården skall vara opartisk. Ja, det vore angeläget. Jag har en gång i denna kammare väckt en motion, enligt vilken en företagshälsovårdscentral styrelse skulle ha lika många representanter för de anställda som för arbetsgivaren. Direktören för centralen – eftersom den nästan alltid är ett aktiebolag, finns det en direktör och det brukar vara förste läkaren vid centralen – skulle vara ordförande. På det sättet skulle man kunna få en balans i beslutsfattandet mellan de anställda och arbetsgivaren.

Även i reservationen 5 behandlas företagshälsovårdsfrågor. Där begärs

en obligatorisk företagshälsovård. Denna riksdag har med mycket stor enighet antagit ett program för flödet av läkare, sköterskor och skyddsingenjörer till företagshälsovården. Det betyder att vi får vara beredda på att det tar en viss tid, innan företagshälsovården är helt utbyggd.

Prioriteringen mellan landstingens och företagshälsovårdens intressen är en känslig fråga. En avvägning måste ske mellan landstingens berättigade krav på ökade läkarresurser för sjukvård och företagshälsovårdens mycket berättigade krav på läkarresurser för sin verksamhet. Vi kan inte lösa problemet på annat sätt än genom en fullgod tillgång på läkare.

Reservanten sade från denna talarstol också att man skulle vara hänvisad till läkare med utbildning i arbetsmedicin. Men det är inte helt nödvändigt. Det finns många företagsläkare som inte har denna utbildning och som efter att ha börjat arbeta inom företagshälsovården går de kurser som behövs. Så är förhållandet inom den företagshälsovård där jag arbetar, och det har fungerat på ett utmärkt sätt. Under sin anställning vid företagshälsovårdscentralen har läkaren fått den komplettering i arbetsmedicin som behövs. Den utbildningen kan man få utanför den ram i fråga om flödet av läkare till denna verksamhet som riksdagen har beslutat om.

Detsamma gäller skyddsingenjörerna. Det har nämligen sagts att det är lika viktigt att den tekniska delen av företagshälsovården byggs ut som den medicinska. Det råder mycket stor brist på duktiga skyddsingenjörer i vårt land och det finns ett program för ökad utbildning av skyddsingenjörer. Men också här råder det konkurrensförhållandet att företagshälsovården söker skyddsingenjörer, medan även yrkesinspektionen, som vi fattat beslut om en kraftig utbyggnad av, behöver duktiga skyddsingenjörer för sin inspekterande verksamhet. Även här är det en besvärlig avvägning mellan olika intressen.

Vi påskyndar inte ett ens utbyggnaden av företagshälsovården genom att i dag fatta ett principbeslut, som inte förpliktar till någonting. Vi löser problemen den dag vi har resurser att sätta in för att få ett tillräckligt antal läkare, skyddsingenjörer och annan personal vid företags-hälsovårdscentralerna.

I reservationen 6 upptas frågan om samordning av företagshälsovården och problemet med de små företagen, egenföretagen och företagen med spridda arbetsplatser. En del problem med spridda arbetsplatser har klarats genom Bygghälsan, som har en företagshälsovårdsorganisation uppbyggd. Men det är ju ingenting som hindrar att de små företagen söker sig till befintliga företagshälsovårdscentraler eller att de bildar nya. Det är heller ingenting som hindrar att landstingen engagerar sig i företagshälsovården. Jag kan ta ett exempel från det län där jag bor och där Rune Gustavsson, som här har talat om dessa saker, är landstingsman. Där bildar landstinget nu tillsammans med företagen en företagshälsovårdscentral vid sidan om den som redan arbetar i Växjö. Det finns alltså möjlighet för landstingen att på det sättet hjälpa de små företagen. Det är ju viktigt i ett sådant här arbete att företagshälsovården är så integrerad i företaget som möjligt. Det blir den inte om man enbart köper tjänster. Man bör ha ett annat inflytande över verksamheten också.

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

Det har sagts att landstingen bör få uppgiften att inom länen samordna företagshälsovårdens utbyggnad. Ja, vi har ingenting emot att landstingen engagerar sig också där. Det visar sig emellertid i många landsting, bl. a. i mitt hemlän – med borgerlig majoritet – att det varit mycket trögt att få i gång företagshälsovårdsarbetet. Jag deltar själv i det arbetet, och jag vet att det har varit mycket trögt. De borgerliga ledamöterna har inte precis skjutit på.

Det finns organ som skall bevaka utbyggnaden av företagshälsovården ute i landet. Vi har på den centrala nivån företagshälsovårdsdelegationen, och det finns regionala hälsovårdsdelegationer som har till uppgift att ute i regionerna bevaka hur man bygger upp företagshälsovården och vilka problem man där har. Vidare har vi yrkesinspektionsnämnderna, som också skall se till att denna verksamhet byggs ut på ett riktigt sätt. Jag tycker därför att det inte finns någon anledning att här besluta att också landstingen skall ha detta arbete.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna 4, 5 och 6 och bifall till socialutskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller statsbidrag till insatser för den inre miljön i företagen vill jag först fråga herr Nilsson i Växjö om den saken är mindre viktig 1974 än den var 1971. Och om den i princip var värd att tas upp 1971, varför är det då fel att göra det 1974? 1971 hade ju herr Nilsson en motion i samma fråga som vi nu har motionerat om. Jag har inte hans motion här, men jag har vetskap om att yrkandena är likartade.

I fråga om principen har vi klargjort att vi står på samma linje: företagen-produktionen skall i princip bära de här kostnaderna, men vissa företag – särskilt den mindre företagsamheten – har i dag så stora investeringar att göra för att få till stånd bättre miljöförhållanden att de inte orkar med det. Är det inte lika viktigt, herr Nilsson, för den anställde att miljöförhållandena förbättras inom företaget, på arbetsplatsen alltså, som att det görs förbättringar utanför företaget? När det gäller luftföroreningar, buller, vattenföroreningar osv. i den yttre miljön är ju herr Nilsson med om att bevilja statsbidrag.

Sedan frågade herr Nilsson hur det här bidraget skall se ut. Behöver det vara svårare att utforma ett bidrag till insatser för den inre miljön än för den yttre? Jag kan inte förstå det.

När det gäller den andra frågan, om samordningen för företagshälsovården, är det samordningsfunktionen som vi vill att landstinget skall ta hand om. Vi har den bestämda uppfattningen att här finns många olika och spridda arbetsplatser som annars kommer att stå utanför. När landstinget i övrigt har huvudansvaret för sjukvården bör det inte vara någon större svårighet att ha ansvaret för samordningsfunktionen.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är förvånad över att herr Nilsson i Växjö i dag ställer sig så väldigt negativ till förslaget i reservationen 3, om statsbidrag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder. Den motion som herr Nilsson väckte 1971 tillsammans med herr Fagerlund har jag här. Där skriver herrar

Nilsson och Fagerlund bl. a. att miljön är inte bara en fråga om den yttre miljön utan är minst lika angelägen inom fabrikslokalerna. Föroreningar, särskilt i fråga om luften, utgör på många industrier en stor olägenhet för den som där har sin dagliga arbetsplats. Även bullerfrågan är för trivsels- och miljön avgörande. I många fall medför luftföroreningarna och bullernivån invalidiserande skador för de anställda.

Vidare säger man i motionen att självklart är det i första hand ägarna till industrin som har ansvar för att arbetsplatserna är utformade så att de icke utgör en hälsorisk för de anställda. Men lika väl som samhället stimulerar till förbättring av den yttre miljön bör samhället också stimulera till förbättringar inom industrin. Och man vill ha ett stimulansbidrag från samhällets sida som skulle kunna medverka till en förbättring i detta avseende. Man hemställer om en prövning av möjligheterna till och formerna för en utvidgning av samhällets stöd till industrier för vatten- och luftvårdande åtgärder att omfatta även industrins inre miljö.

Detta skrev herr Nilsson och herr Fagerlund 1971 i en motion till riksdagen.

Jag är som sagt förvånad över att herr Nilsson i Växjö i dag så kapitalt har bytt fot.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herr Nilsson i Växjö förstorar upp skillnaderna i ståndpunkter när det gäller reservationen 3. Herr Nilsson säger att om miljön skall bli dräglig måste tydligen staten betala. Han befarar att konkurrensförhållandena kommer att rubbas, att vi kommer in i ett bidragssamhälle osv. Men det är ju inte detta som det är fråga om. Vi har ju alla betonat – det framgår också av reservationen – att vi är helt ense om huvudprincipen att kostnaderna för arbetsmiljön skall belasta produktionen. Vad det är fråga om är att hjälpa en del företag, som sitter fast med gamla lokaler, maskiner och liknande, över ett omställningsskede för att förbättringen skall kunna gå snabbare och smidigare, till fördel för de anställda, och att man därför på olika sätt skall kunna stimulera till insatser för en bättre arbetsmiljö.

Arbetsmiljöutredningen påpekar ju också, som jag citerade, att här kan vidtas åtgärder som får en sådan effekt. Fast man säger – som herr Nilsson också framhöll – att det skall i så fall vara näringspolitiska och arbetsmarknadsmässiga motiveringar för detta.

Jag tror inte att skillnaderna är så stora. Det jag sade var att när man överväger dessa saker skall också skälet att förbättra arbetsmiljön ha en viss tyngd.

Hur skall då det här förslaget se ut, undrar herr Nilsson. Man kan t. ex. bygga på de olika stödformer som finns. Man kan utvidga möjligheterna att utnyttja investeringsfonder. Man kan ha generösare avskrivningsregler. Man kan ha en lånefond, där företagen får låna till investeringen och sedan betala igen på förmånliga villkor. Och man kan, som jag påpekade, på liknande sätt som gäller för omgivningsmiljön under en övergångstid ge möjlighet till statsbidrag för en del av investeringskostnaderna i den inre miljön.

Hur skall man göra för att ge företagsnämnderna inflytande när det

gäller en företagshälsovårdscentral som har 30 företag anslutna, frågar herr Kjell Nilsson. Ja, det är klart att någonstans måste beslutet fattas om dessa företags relationer till den här centralen, och det kan väl ske i företagsnämnden lika väl som det kan ske i direktionen. Det är inte konstigare. Herr Nilsson gav själv ett exempel på hur man skulle kunna ge de anställda en jämförbar ställning i ett sådant här sammanhang genom att hänvisa till sin egen motion.

Slutligen säger herr Nilsson att principbeslut löser inga problem. Jo, herr talman, om vi hade fattat ett principbeslut – för att ta en parallell – om införande av obligatorisk förskola efter en viss tidtabell hade det säkert haft effekt på resurserna till det området. På samma sätt ligger det till när det gäller företagshälsovården.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är stor kontrast mellan herr Nilssons i Växjö svaga intresse för att begränsa skiftarbetet och att minska arbetsintensiteten och det intresse som finns ute på arbetsplatserna för att göra just detta. Det är beklagligt att utskottet och herr Nilsson har ett sådant ljumt intresse för denna fråga. Vad som är faran ute på arbetsplatserna är att de betingelser som arbetarna jobbar under för att få ekonomiskt utbyte av sitt arbete i dag medför en ökad arbetsintensitet. De behöver hjälp genom en lagstiftning. Det är de kalla fakta som finns.

Men vad vill då socialutskottet, kan man fråga sig. Jo, man vill invänta arbetsmiljöutredningen – vars första förslag inte var särskilt bra – och § 32-utredningen.

Men vad är då målet? Kan inte socialutskottet ändå tala om vilken målsättning man skall ha? Skall arbetsintensiteten utgå från människan eller skall de ekonomiska bedömningarna ligga i botten? Den målsättningen kan väl ändå socialutskottet uttala sig om. Det tycker jag vore ett minimum av vad ett riksdagens organ skulle meddela i en sådan här fråga, då man skjuter den så långt på framtiden.

Bara några ord om bidrag till inre arbetsmiljö. Jag kommer från ett företag som fått massvis med miljoner till den yttre miljön. Samtidigt har det skapat sig miljoner i vinst tack vare att det inte gjort något åt vare sig den yttre eller den inre miljön. Åtgärden borde inte vara att ge det subventioner. Det enda som kan hjälpa mot sådana företag är att i lag tvinga det att rätta till miljön. Gåvor hjälper inte någonstans i detta sammanhang.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för att herr Gustavsson och herr Åkerlind läser mina gamla motioner här i riksdagen. Synd bara att de inte läste vad jag sade när motionen blev behandlad. Jag tyckte å båda motionärernas vägnar att vi hade blivit väl tillgodosedda. Man hade bl. a. skapat arbetarskyddsfonden, och med det ansåg vi att det vi då krävde var tillgodosett.

Sedan kan man konstatera att arbetsgivarnas ovilja att betala för en inre miljö är mycket stor. Om man skall tolka herr Gustavssons anförande rätt menar han att om inte samhället går in och betalar för

arbetsmiljön blir det inget gjort åt den. Jag har haft mycket med arbetsgivarna att göra och jag hade nästan litet bättre tro om dem än vad herr Gustavsson har, men det kanske är vissa grupper arbetsgivare han tänker på.

I vad gäller bidragen till den inre arbetsmiljön är det inget tvivel om att man förrycker konkurrensförhållandet genom detta förfarande. Det är, som herr Hagberg säger, så att man bara ökar vinsten för företaget. Det blir så, om vi går in med dessa bidrag, att det företag som struntar i att förbättra sin miljö gör en bättre vinst och den som slarvar med sin miljö får alltså ökade bidrag för att bygga ut den. Det måste vara fel.

Herr Romanus menade också att det här bidraget skall utgå till maskiner och byggnader. Här är minsann inte fråga om små pengar i så fall.

Vad beträffar samordningen till landstingen har vi ju organisationer för detta. Jag vet inte vad herr Gustavsson i Alvesta har tagit för initiativ i vårt landsting. De anställda har gång efter gång tryckt på för att få företagshälsovårdsfrågan löst, men ingenting har skett. Vi skall inte ta på oss mer arbete i landstingen än vi behöver, utan vi skall bygga ut det vi är skyldiga att göra.

Sedan skulle jag vilja fråga herr Romanus vad det är för flöde till landstingen han vill strypa. Hur många läkare skall vi ta bort från landstingets arbetsområde? Hur många skyddsingenjörer skall vi ta bort, trots yrkesinspektionens berättigade krav på flera sådana? Vi förbättrar inte situationen genom ett principbeslut.

Herr Hagberg i Borlänge kan jag svara, att jag inte vill stå här och säga vad arbetsmiljöutredningen och § 32-utredningen skall tycka om de här sakerna. Jag har understrukit att det fästs mycket stor vikt vid frågan om skiftarbete, om den hastighet varmed löpande band rör sig och om de problem som tempoarbetarna har, men råda utredningar till vad de skall dra för slutsatser vill jag inte göra.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Växjö säger att hans motion nr 767 år 1971 var tillgodosedd genom tillskapandet av arbetarskyddsfonden, men hans motion från år 1971 överensstämmer med det förslag som finns i vår reservation nr 3 till det utskottsbetänkande vi nu behandlar, och den reservationen är inte alls avstyrkt med hänvisning till att arbetarskyddsfonden finns. Jag tycker inte heller att det egentligen har med saken att göra.

Det här problemet är inte alls löst i och med att arbetarskyddsfonden har tillskapats, och det visar sig också genom att frågan återkommer och att vi nu har en gemensam reservation från de tre borgerliga partierna.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte läst vad herr Nilsson i Växjö sade i anledning av sin motion, men jag lyssnade på det, och jag var den gången väldigt förvånad över att det var så lätt att springa ifrån en motion och en princip. Vad herr Nilsson i Växjö gör i dag är att han helt tar avstånd från den princip som han själv motionerade om år 1971.

Jag har sagt att om inte samhället medverkar med vissa insatser finns det företag som inte orkar med några åtgärder för att förbättra miljön. Herr Nilsson brukar ju ofta, särskilt inför valen, åka runt och besöka industrier, och jag skulle tro att han då har kommit underfund med dels att det finns många företag med mindre god arbetsmiljö, dels att det finns många företag som inte har några vinster. Vi har många sådana också i Kronobergs län. Därför är det angeläget, inte minst för de anställda, att här görs insatser.

Sedan åberopar herr Nilsson i Växjö att i landstinget i Kronobergs län har ingenting hänt i fråga om företagshälsovården. Man har gjort förberedelser för att bygga upp en företagshälsovård, men det finns inga läkare. Landstinget har självt brottats med det problemet.

Herr Nilsson frågar också vad jag har tagit för initiativ. På det verksamhetsområde som jag har arbetat med inom landstinget har vi arbetat med att lösa företagshälsovården, men vi har mött svårigheten att vi inte haft tillgång på läkare. Jag förutsätter emellertid att när nu herr Nilsson i Växjö har blivit ledamot av Kronobergs läns landsting kommer det att hända stora saker.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker fortfarande att herr Nilsson i Växjö förstorar upp skillnaderna. Han menar att reservationen 3 skulle vara ett uttryck för tankegången att om inte staten betalar så blir ingenting gjort när det gäller arbetsmiljön. Men vi har ju upprepade gånger sagt att huvudprincipen skall vara, att kostnaderna skall ligga på produktionen. Vad det här är fråga om, är företag som under en övergångstid på grund av ekonomiska svårigheter kan komma, som det står i reservationen, i valet mellan att lägga ned företaget och att fortsätta driften under otillfredsställande arbetsformer. Det är i sådana fall som man skall kunna tänka sig vissa ekonomiska stödåtgärder. Det är inte alls fråga om att subventionera den här verksamheten i största allmänhet -- det är mig helt främmande att vilja göra det.

Så säger herr Nilsson i Växjö att det här blir minsann inte små pengar om man skall betala maskiner och byggnader. Nej, det är klart, om man skall ge 25 procent i bidrag till alla investeringar i maskiner och byggnader. Men det är det ingen som har tänkt sig -- det gäller ju undantag. Yrkandet går ut på att riksdagen skall hemställa att Kungl. Maj:t utarbetar ett förslag, och då får Kungl. Maj:t ta hänsyn till detta. Man kan ju t. ex. bygga på herr Nilssons motion från 1971, så blir det väl inte så farligt. Där säger herr Nilsson att ett stimulansbidrag från samhällets sida till investeringar kan medverka till en förbättring. Jag skulle inte återkomma så mycket till det här, om det inte var så att jag menar att det kan gå att få samförstånd. Om man bygger på en socialdemokratisk motion brukar det ju gå lättare att få samförstånd.

Herr Nilsson talade i motionen om att det är självklart att det är ägaren till industrin som har ansvar för hur arbetsplatserna är utformade. Men när man avväger investeringarna finns det risk för att gammal slentrian blir avgörande, att man inte satsar tillräckligt mycket på arbetsmiljön, och då skulle ett stimulansbidrag kunna medverka till en

förbättring. Ja, men det är ju ingen annan tanke vi har. Då kan man väl tro att regeringen kanske på grundval av motionen och reservationen kan utforma ett förslag, som inte innebär någon subventionering av investeringar över hela linjen – för det är inte det vi tänkt oss, det är inte i enlighet med liberal politik på något sätt. Jag tror alltså inte att svårigheterna blir så stora om riksdagen nu skulle vilja ställa sig bakom detta tillkännagivande.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Den fråga som jag ställde till herr Nilsson i Växjö var om man skulle sätta människan före de ekonomiska aspekterna. Han ville inte avge något yttrande i den delen. Men frågan är nog ganska viktig för dem som drabbas på arbetsplatserna. De har erfarenheter av de gränsvärden som finns; de ekonomiska aspekterna väger där väldigt tungt.

Vad kommer nu utredningen till? Det står inte ens att man förutsätter att den kommer till någonting, utan man hänvisar till att utredningen skall hålla på. Jag tror, herr talman, att det var en obehaglig överraskning för arbetsplatsernas folk när herr Nilsson och socialutskottet inte ville ange någon målsättning. Det är mycket beklagligt.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Hagberg i Borlänge vill jag bara säga att självfallet skall man sätta människan före ekonomiska intressen.

Men när det gäller subventionerna till företagen för att förbättra arbetsmiljön har man inte ett dugg bekymmer för förändringarna i konkurrensförhållandena. Herr Rune Gustavsson säger att om man inte får dessa subventioner så kommer man inte att förbättra arbetsmiljön. Det måste tolkas på det sättet att hans kännedom om svenska arbetsgivare är sådan att betalar inte staten kostnaderna för bättre arbetsmiljö så skall inte arbetsgivarna göra det.

Han är vänlig nog att tala om att jag någon gång besöker företag, åtminstone i valrörelser. Jag vill erinra Rune Gustavsson om att jag har jobbat 27 år inom den mekaniska verkstadsindustrin. Under ungefär 20 år av den tiden har jag varit facklig förhandlare och besökt väldigt många företag – både i den funktionen och i andra funktioner. Jag känner företagen litet annorlunda än tydligen herr Gustavsson, som bara känner dem från valturnéer, med väl städade golv osv. Därav kanske skillnaden i våra synsätt.

Vad har hänt när det gäller inrättandet av företagshälsovårdscentralen i G-län – om vi nu skall bli litet lokalpatriotiska igen? Man har haft frågan uppe i den borgerliga församling som landstinget utgör och diskuterat den gång efter annan, och ingenting har hänt. Jag vågar väl inte hoppas på att det blir någon bättre fart på landstinget enbart för att jag har blivit landstingsman. Men jag har i alla fall medverkat till att man nu har en kommitté tillsatt – det kanske inte herr Gustavsson i Alvesta vet – som skall utarbeta förslag till upprättande av en företagshälsovårdscentral. Det är ingalunda så, herr Gustavsson i Alvesta, att det finns någon sådan central där landstinget är med; ingen landstingsanställd inom Växjöregionen åtnjuter företagshälsovård. Men vi hoppas att det kan bli

bättre nu när vi har tagit initiativ och håller på att bygga upp detta efter de riktlinjer som finns angivna i den centrala överenskommelsen mellan LO och SAF.

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag har suttit och lyssnat på den här diskussionen, för det finns ju viss risk att riksdagen kan bifalla reservationen 3, och det skulle innebära att jag skulle komma till riksdagen med ett förslag om bidrag till miljöförbättrande åtgärder inom industrin. Jag fick inte mycket ledning av reservationen, och jag måste säga att jag har inte fått nämnvärd ledning heller av de inlägg som har hållits här av reservanterna när det gäller vad slags miljövärdande åtgärder man har i tankarna. Det har varit svepande, allmänt hållna anföranden.

Men jag anser att reservanterna har förbigått en utomordentligt väsentlig sak. När riksdagen på sin tid antog miljöskyddslagen avseende den yttre miljön, med mycket stränga bestämmelser för nyetablering av industri, och lagen blev tillämplig även på gamla företag, då sade vi oss att här kan lagstiftningen innebära att samhället genom beslut helt enkelt ålägger företag att vidta dyrbara åtgärder, och detta kan leda till svårigheter för driften med ty åtföljande arbetslöshet. Då införde vi statsbidraget med 25 procent för att hjälpa sådana företag.

Det gällde alltså åtgärder för att förbättra luften och åtgärder för att förhindra vattenföroreningar. Så småningom tog vi också med bullret. Man kan alltså få bidrag från samhället om gamla företag vidtar av samhället beslutade åtgärder för luftvård, för vattenvård, och för bullerbekämpning.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att 1972 bestämde sig riksdagen på mitt förslag för att låta även åtgärder som avsåg bullerbekämpning inom industrin bli statsbidragsberättigade -- alltså ett bifall till den motion som väcktes av bl. a. herr Nilsson i Växjö. De åtgärder för den yttre miljön som man får statsbidrag till innefattar således även åtgärder inom industrin -- så långt har vi redan kommit. Jag har väldigt svårt att förstå hur det skulle vara möjligt att införa bestämmelser som innebär att statsbidrag skulle utgå även för t. ex. utbyte av en nedsliten maskin som föranleder risker.

Jag upprepar att samma bestämmelser som gäller för bidrag till åtgärder för förbättrande av den yttre miljön gäller även inom industrin sedan 1972. Jag har bara velat fästa kammarens uppmärksamhet på detta faktum, som tycks ha förbigått en del av de borgerliga talarna i denna debatt.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att vi alla bör vara tacksamma mot statsrådet Bengtsson, för han har ju själv hjälpt till att svara på den fråga han ställde. Eftersom man kan göra en sådan här anordning när det gäller åtgärder mot buller, bör det inte vara omöjligt att göra det även när det gäller andra miljöförbättringar.

När det gäller herr Nilssons i Växjö motion har vi också fått litet ytterligare bidrag till kartläggningen av vad som hänt. Herr Nilssons svar

tidigare tog jag inte upp, men det var väl ändå inte riktigt att önskemålen i motionen, som gällde bidrag till investeringar, skulle ha tillgodosetts genom arbetarskyddsfonden, för den ger ju inga bidrag till investeringar. Det måste vara ett misstag.

Men om det är så att önskemålen i herr Nilssons motion, som ju väsentligen överensstämmer med tankegångarna i reservationen, till dels har tillgodosetts när det gäller buller, kan det väl inte vara omöjligt att tillgodose önskemålen även när det gäller andra miljöproblem. Vi begär ju inte någon lagstiftning i dag utan endast att regeringen skall fundera på dessa frågor. Och om man då tillsätter en liten grupp människor som skall arbeta snabbt och sätter in herr Nilsson i Växjö i den arbetsgruppen, eftersom han ju redan har tänkt genom frågorna på detta område, så bör det väl kunna gå att åstadkomma en lösning.

Det finns här inte någon lagstiftning med absolut bindande regler att åberopa som fallet är när det gäller andra miljöproblem, men vi har fått reda på att man arbetar med att skärpa gränsvärdena i olika avseenden. Då kan man kanske lägga det som grund för funderingarna. För egen del försäkrar jag att jag inte kommer att vara petig och säga att det skall göras på exakt det sätt som gäller för den yttre miljön, utan vad det här gäller är att försöka tillgodose ett behov att snabbt få till stånd förbättringar i arbetsmiljön i sådana företag som av olika skäl har problem med att genomföra förbättringarna så snabbt som man skulle önska. Och med den utgångspunkten, och i god samförståndsanda, tror jag faktiskt att regeringen i detta fall skulle kunna gå riksdagen till mötes – om vi här fattar det beslut som statsrådet befarade.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för de upplysningar som arbetsministern här lämnade.

Statsrådet sade att det i dagens debatt inte har bringats någon klarhet i vad vi menar med den inre miljön och vilka insatser som där skall göras. Men när man ständigt talar om den dåliga miljön inom vissa företag, så har man väl där någonting att utgå från.

Sedan har jag inte påstått, herr Nilsson i Växjö, och det skulle vara mig helt främmande att göra det, att företagen inte kommer att göra någonting om de inte får statsbidrag till miljöförbättringar. Men som jag tidigare underströk har vi klart deklarerat att även miljökostnaderna inom företagen måste bakas in i produktionskostnaderna. Nu har vi i dag vissa företag med svag ekonomi, som inte kan göra de nödvändiga insatserna, och om sådana företag ålades att genomföra önskade miljöförbättringar skulle de inte kunna fungera längre. Därmed är detta en arbetsmarknadsfråga. Jag förutsätter att herr Nilsson i Växjö även är intresserad av att sysselsättningen inom de företag vi har kan uppehållas så långt som möjligt.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Herr Romanus vädjade till mig att se till så att regeringen tillmötesgår riksdagens beslut – och det fattas bara annat! Men jag har begärt att man här i riksdagen skall klargöra vad det är man

vill. Och jag måste fortfarande säga att jag inte har blivit på det klara med vad herr Romanus egentligen ville med sitt inlägg. Det var inte så värt preciserat.

Herr Nilsson i Växjö och hans medmotionärer förstod 1971 vad det var fråga om, och deras motion begränsade sig till luft- och vattenföroreningarna samt bullret, alltså till de tre företeelser för vilka man kan få bidrag till en förbättring av den yttre miljön. Motionärerna ansåg alldeles riktigt att det var orimligt att ge statsbidrag till miljövårdande åtgärder för den yttre miljön och därigenom kanske stänga in bullret och luftföroreningen i fabriken. År 1972 blev det också en ändring som tillmötesgick önskemålen i denna motion, och längre menar jag att vi har svårt att gå.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Bengtsson försvarar nu den motion det här gäller med sådan glöd att man förvånar sig över att den inte blev bifallen, ty det blev den ju inte. Vi har nu fått veta att man kan få bidrag för bullerbekämpande åtgärder, men det kan ju finnas även andra föroreningar och arbetsmiljöstörningar i den inre miljön.

Om statsrådet tar del av inte bara en replik av mig – som kanske inte var tillräckligt upplysande – utan också av den motion som folkpartiet har väckt och den reservation som finns fogad till utskottets betänkande samt dessutom tar en förnyad titt på herr Nilssons i Växjö motion, så tror jag att det kan vara ett tillräckligt underlag för att regeringen med litet fantasi skall kunna lösa det här problemet, om det blir så att riksdagen bifaller reservationen.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s):

Herr talman! De frågor som tas upp i det betänkande från socialutskottet som vi behandlar i dag är, som herr Nilsson i Växjö anförde, inte nya – de diskuterades ingående strax före jul förra året i samband med behandlingen av propositionen 130 och socialutskottets betänkande nr 25. Jag kan därför begränsa mig till att helt kort kommentera de reservationer som inte berördes av herr Nilsson.

De frågor som tas upp i reservationerna är inte heller nya; de har tidigare behandlats av riksdagen. Talarna i dag har inte tillfört debatten något nytt.

I reservationen 2 berörs förtursbehandling inom arbetsmiljöutredningen av vissa frågor som gäller kemiska ämnen, buller och dylikt. Utskottet anför nu liksom tidigare att det ankommer på utredningen själv att avgöra om någon fråga skall behandlas med förtur och därmed om delförslag skall framläggas. Jag har inte heller, vare sig i reservationen eller i de anföranden som hållits, funnit skäl för någon riksdagens åtgärd, varför reservationen bör avslås.

Motionen 34 och reservationen 7 gäller arbetsmiljön i gruvorna, en icke oväsentlig fråga som de senaste åren ständigt varit aktuell. Den behandlades ingående föregående år, och åtgärder har, som framgår av utskottsbetänkandet, fortlöpande vidtagits. Motionärerna och reservanterna kräver stopp för utbyggnaden av dieseldriften, intensifierat utveck-

lingsarbete och längre semester för underjordsarbetare. Med hänvisning till utskottsbetänkandet vill jag påpeka att bergsanvisningarna har skärpts, att semesterlagen är föremål för en översyn som berör bl. a. nämnda område och att det bedrivs intensiv forskning och utveckling för att ersätta dieseldriften i gruvorna. Utskottet avstyrker motionen.

I motionen 1337 och reservationen 8 har frågan om förbud mot användning av asbest aktualiserats. År 1972 behandlade utskottet en liknande motion, som avstyrktes. Utskottet har inte heller denna gång funnit anledning att tillstyrka motionen. Utskottet är väl medvetet om de hälsorisker som föreligger och har därför följt upp de åtgärder som vidtagits och som planerats. Som framgår av utskottsbetänkandet överväger arbetarskyddsstyrelsen vissa förbud samtidigt som man rekommenderar minskad användning av asbest. Jag vill också framhålla att flera forskningsprojekt pågår. Jag vill understryka vikten av att dessa fortsätter och att de intensifieras så mycket som möjligt. Det är nödvändigt att man så snabbt som möjligt övergår till andra material. Ett förbud med otaliga dispenser som följd skulle icke gagna saken utan snarare vara olämpligt. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionen.

I reservationen 9 krävs lagstiftning angående hygieniska gränsvärden. Som framgår av utskottsbetänkandet pågår en revidering av gränsvärdeslistan. Det beräknas att den reviderade gränsvärdeskalan kommer att bli föremål för överläggning och framläggas under 1974. Det är väl riktigt att vänta med kritik och debatt i frågan tills den reviderade gränsvärdeskalan har framlagts.

Utskottet påpekar också att arbetsmiljöutredningen har frågan under prövning. Vi har fullt förtroende för utredningen, vilket herr Hagberg i Borlänge inte tycks ha. Utskottet avstyrker därför den motion som ligger till grund för reservationen.

Reservationen 10 gäller varudeklaration av industrimaskiner. Som framgår av betänkandet är frågan under övervägande. Enligt utskottets bedömning ligger vad som anförts i motsvarande motion i linje med direktiven till arbetsmiljöutredningen, där det bl. a. sägs att de frågor som tas upp i motionen bör ägnas stor uppmärksamhet. Utskottet anser sig därför kunna förutsätta att de berörda frågorna kommer att behandlas av arbetsmiljöutredningen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johnsson i Blentarp säger att talarna inte har tillfört debatten något särskilt nytt, bl. a. i vad gäller reservationen 7. Det är klart – för det handlar här om ett förhållande som kvarstår och som är lika klart i år som det var i fjol. Sade man i fjol att två gånger två är lika med fyra kan man naturligtvis säga det även i år.

Utskottets talesman vänder sig bl. a. mot tanken att underjordsarbetande skall erhålla längre semester, liksom andra arbetstagare som är utsatta för joniserande strålning. Han hänvisar därvid till pågående utredningar. Jag har här anförts att arbetarskyddsstyrelsen inte är främmande för tanken på längre semester och att Svenska gruvindustri-

arbetareförbundet ställer det som krav. Jag tycker att det borde vara helt logiskt att alla som utsätts för sådan strålning som jag har talat om och som äsyftas i vår motion behandlas lika oavsett om de arbetar på ett lasarets röntgenavdelning, i ett kärnforskningslaboratorium eller i en gruva under jord. Varför skulle det vara någon skillnad? Varför måste man nu hänvisa till ytterligare utredning? Jag tycker för min del att saken är solklar. Det finns undersökningar och statistik, och det är helt klarlagt att en mängd gruvarbetare utsätts för radioaktiv strålning, i det här fallet i form av radon. Gruvarbete under jord bör alltså klassas som radiologiskt arbete, den saken är klar, och jag tycker att man halkar över det litet väl lättvindigt.

När det sedan gäller dieseldriften heter det i utskottets skrivning att en del saker nu görs, vilket också herr Johnsson i Blentarp påpekade. Jag har uttalat en viss tillfredsställelse över att det rör på sig litet grand. Det tar jag framför allt som ett bevis för att arbetarnas kamp lönar sig och för att gruvarbetaropinionen nått fram till ansvariga kretsar. Visst är det bra att det har börjat röra på sig, men jag har velat påpeka att det brådskar och att det här aktuella forsknings- och utvecklingsarbetet behöver prioriteras.

Vi vet alla att takten i ett utvecklingsarbete alltid hänger samman med hur helhjärtat man går in för det, hur mycket resurser som satsas och hur man prioriterar en viss typ av forskning. Vi anser att missförhållandena i det här fallet är så grava att den här forskningen bör ges högsta prioritet. Det handlar om livräddning, och därför tycker vi att riksdagen har anledning att säga till att det brådskar och att det här arbetet bör intensifieras.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste fråga herr Johnsson i Blentarp om han tror att vaga rekommendationer om att använda andra material än asbest leder till något positivt för arbetarna. Kan sådana vaga rekommendationer ha någon effekt om det inte finns tvingande bestämmelser?

Herr Johnsson säger att inget nytt har tillkommit sedan i fjol, och jag vill instämma i det. Det har nämligen inte införts något förbud eller utarbetats några skyddsföreskrifter, som kan fylla kravet att arbetarna skall skyddas. Utskottet medger liksom delvis herr Johnsson i Blentarp att en fara föreligger, men man vägrar att vidtaga några åtgärder. Så till vida har inget nytt hänt sedan i fjol. Det nya är att ytterligare ett antal arbetare och andra har hunnit skadas av asbest och få förändringar på lungorna. Därvidlag har det hänt något sedan förra året, herr Johnsson! Jag måste fråga vad herr Johnsson anser om att byggnadsarbetare i dag fortfarande utsätts för faran att drabbas av asbestos.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med att säga till herr Lövenborg att jag betonat att semesterlagstiftningen är föremål för översyn, och under det arbetet kommer bl. a. gruvarbetarnas förhållanden att beröras.

Sedan säger herr Lövenborg att det brådskar med en översyn av dieseldriften i gruvorna. Det har i utskottsbetänkandet understrukits –

liksom jag gjorde -- att forskningsarbete pågår och att detta bedrivs intensivt på olika områden. Vi får väl förutsätta att man kommer fram till en lösning som innebär att dieselfordonen inte skall behöva användas i gruvorna, men det går inte att beställa ett förbud förrän det finns en ersättningsprodukt.

Till herr Olsson i Stockholm skulle jag vilja säga att rekommendationerna är betydligt mera positiva än vad en lagstiftning, som urholkas av otaliga dispenser, skulle vara.

När det gäller skyddsåtgärderna mot asbestos har det framhållits, och det står också i utskottets betänkande -- vilket herr Olsson finner, om han studerar det -- att förbud inom byggsektorn planeras liksom vissa åtgärder inom andra områden. Det är klart att det är otillfredsställande, oavsett om det är på en byggarbetsplats eller någon annanstans, att arbetare kan utsättas för hälsofara, men man måste först ha ersättningsprodukter innan man kan eliminera faran.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johnsson i Blentarp måste ha fått både reservationen och vår motion en smula om bakfoten -- vi har ju inte krävt förbud mot dieseldrift; vi förstår också att det måste komma någonting annat i stället för diesel. Men vi har krävt förbud mot fortsatt utbyggnad, dvs. förbud mot utökning av dieseldriften, och vi har krävt en nedtrappning av användningen av diesel.

Sedan hänvisade herr Johnsson åter till en översyn av semesterlagen. Samma besked fick jag även 1971 i en debatt med socialminister Aspling. Men om vi är överens om att det brådskar och att vi här har en ganska väl koncentrerad arbetargrupp, ifrågasätter jag om det behövs någon oständig översyn. Vi bör ha klart för oss att för varje månad och varje år som går förgiftas arbetare. Därför måste riksdagen kunna uttala sig för att konkreta åtgärder skall vidtas synnerligen snabbt, och då är förlängd semester en av vägarna att gå. Ett utvecklingsarbete för att få bukt med dieseldriften är en annan fråga. Jag är säker på att hade riksdagen sagt ifrån på skarpen tidigare, hade det i dag funnits bättre och mera miljövänliga maskiner i gruvorna. Problemet är inte nytt, och att det finns alternativ vet vi. Tidigare hade man under jord maskiner för lastning och transport vilka drevs av elmotorer och andra maskiner som drevs med tryckluft. Sedan början av 1960-talet har den s. k. sterlingmotorn diskuterats, som skall ge avgasfri drift, det bedrivs forskning för ackumulatordrift osv.

Men det har ju inte hänt särskilt mycket under de här åren; det är det som är problemet. Jag är säker på att hade gruvbolagen känt ett verkligt behov av att driva på, hade man kommit betydligt längre. Det intresset har emellertid inte funnits. I stället har man gått den motsatta vägen och överallt demonterat den miljövänliga eldriften och i stället gått in för dieseldrift. Detta har man gjort av lönsamhetsskäl, även om det finns folk som ifrågasätter lönsamhetsberäkningarna. -- I varje fall har det ju inte varit lönsamt för de arbetare som har fått sin hälsa förstörd!

Herr OLSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johnsson i Blentarp antydde att jag inte skulle ha

studerat utskottsbetänkandet tillräckligt väl. Där står det nämligen att förbudsåtgärder mot användning av asbest i fri form övervägs. Om herr Johnsson i stället – eftersom han skulle bemöta reservationen – hade lyssnat på mitt anförande, skulle han ha hört att jag vid två tillfällen citerade just den delen av utskottets betänkande. Då sade jag också att det inte kan vara tillfredsställande att man "överväger" förbud mot användning av asbest i specifik form, eftersom under tiden en mängd arbetare skadas – medan man sitter och överväger.

Mot att utskottet gjort den bedömningen, att det skulle vara bättre med rekommendationer än med förbud, som kanske måste kringgärdas med en mängd andra bestämmelser, anförde jag synpunkten, att man måste ha en broms att dra i när fara föreligger. Måste man inte kunna vidta åtgärder för att få slut på användandet av en farlig produkt?

Beträffande ersättningsprodukter har tydligen herr Johnsson i Blentarp en annan uppfattning än vad Byggnadsentreprenörföreningen och Byggnadsarbetareförbundet har. Där säger man klart att det finns ersättningsprodukter. Byggnadsentreprenörföreningen tillstyrker ett förbud mot användande av asbest i fri form, och Byggnadsarbetareförbundet går på linjen totalt förbud mot användande av asbestprodukter. Men herr Johnsson har tydligen en annan uppfattning och talar ivrigt för den. Han säger också att det är otillfredsställande att arbetare skadas. Den uppfattningen borde då rimligen leda till åtgärder som förhindrar att den typen av skador uppstår.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Lövenborg vill jag bara säga att jag inte har fått motionen om bakfoten. Där krävs förbud mot vidareutbyggnad av dieseldrift. Som jag tidigare har sagt är jag väl medveten om farorna av den utveckling som pågår inom gruvindustrin. Vi förutsätter dock att man skall kunna finna medel för att förebygga hälsoriskerna där.

Jag har, herr Olsson i Stockholm, ingen annan uppfattning än Byggnadsarbetareförbundet. Man använder emellertid asbest inom ett vida större område än byggbranschen. I fråga om byggbranschen har vi understrukit att man där överväger förbud. Jag förutsätter alltså att här kommer ett förbud.

Innan man utfärdar ett generellt förbud måste man se till att ersättningsprodukter finns över hela fältet. Inom vissa områden finns ersättningsprodukter, och jag förutsätter att där också kommer ett förbud.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Under senare år har ett allt starkare intresse för arbetsmiljöfrågorna gjort sig gällande. Den här opinionen har varit och är ett mycket gott stöd för alla dem som arbetar med dessa frågor. Det är inte särskilt länge sedan som de fackliga organisationerna fick arbeta i skymundan med dessa frågor. Kraven på förbättringar av arbetsmiljön bärs nu fram av en bred opinion, och det gagnar de fackliga strävandena på detta område.

Intresset för arbetsmiljöfrågorna är också starkt här i riksdagen. Det

kan man avläsa på den aktivitet som nu utvecklas här. Ett omfattande reformarbete har också kommit i gång, och i fortsättningen kommer en allt hårdare reglering att genomdrivas när det gäller förhållandena ute på arbetsplatserna. Det framgår också av utskottets skrivning.

Vid utskottsbetänkandet finns fogade ett antal reservationer, och det är med anledning av dessa som jag nu har begärt ordet. Det gäller frågan om företagshälsovård, det gäller statsbidrag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder och det gäller frågan om hygieniska gränsvärden.

Företagshälsovården är alldeles avgjort ett viktigt instrument i den förebyggande hälsovården. Tyvärr innebär nuvarande situation på personalsidan att det föreligger en viss motsättning mellan företagshälsovårdens personalbehov och landstingens behov av personal till den allmänna sjukvården. Det rör sig alltså här om känsliga avvägningsfrågor, som sannerligen inte lämpar sig för några principbeslut i riksdagen — det har på ett mycket påtagligt sätt tidigare i dag givits exempel på det från Kronobergs län. En obligatorisk företagshälsovård är omöjlig att skapa innan man har frågan om personalresurserna klar.

Eftersom de här frågorna följs fortlöpande på såväl det centrala som det regionala planet inom arbetarskyddsverket, behöver några nya regler nu inte införas. Landstingen har dessutom redan med gällande ordning att delta i uppbyggnaden av företagshälsovården i mindre företag. Detta har, såsom vi tidigare här har hört sägas, av resursskäl inte kunnat genomföras.

När det sedan gäller frågan om statsbidrag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder finner jag den framställningen något märklig. Under stor enighet uttalades på sin tid av arbetsmiljöutredningen att kostnaderna för en bättre arbetsmiljö måste bäras av produktionen, och flera talare, som står bakom reservationen, har här varit uppe och sagt samma sak. De motiv som låg bakom det ställningstagandet i arbetsmiljöutredningen är bärande även i dag. Det är nämligen utomordentligt svårt att avgränsa de kostnader som har direkt med arbetsmiljön att göra och de kostnader som uppstår till följd av förändringar som syftar till att öka produktionen. Kostnaderna kommer dessutom att variera med den vilja att förbättra arbetsmiljön som företagarna tidigare haft. Det går inte att bortse från risken att mindre nogräknade arbetsgivare underlåter att underhålla arbetsmiljön i förhoppningen om att de, när arbetsmiljön är tillräckligt förslummad, skall få statsbidrag för att sanera företaget.

Det är en orimlighet att ge sig in på dylika resonemang, och jag yrkar med skärpa avslag på reservanternas framställning.

Ett statsbidrag till förbättring av själva arbetsmiljön kan dessutom, såsom här redan tidigare har framhållits, innebära att direkt olämpliga arbetsprocesser kommer att bevaras just därför att det inte finns någon rimlig möjlighet att avgöra vid vilket tillfälle en förbättring skulle vara statsbidragsgrundande eller ej.

Till herr Romanus vill jag nog säga att han ställer upp med en utomordentligt utpräglad naivitet när han tror att man genom regler kan slippa ifrån arbetsgivare som har den grundläggande uppfattningen att de skall tjäna så mycket pengar som möjligt på minsta möjliga kapital. Det tyder på en viss oerfarenhet och bristande kunskap om förhållandena i

produktionslivet när man står här och säger någonting sådant.

Arbetsmiljöutredningen har också framhållit att samhället i och för sig i vissa situationer kan gå in och påverka arbetsmiljön. Jag delar uppfattningen att åtgärder föranledda av näringspolitiska överväganden kan påverka arbetsmiljöfrågorna för en viss grupp. Men då har det inte ett dugg med arbetarskyddslagen och dess krav att göra. På samma sätt är det om ett företag nedläggningshotas eller läggs ned därför att kraven på bättre arbetsmiljö är så framträdande att man inte längre finner det ekonomiskt lönsamt att fortsätta produktionen. Då kan naturligtvis arbetsmarknadspolitiska medel för att lätta på de svårigheter som uppstår sättas in. Det är precis vad som i dag sker när en stor del av järn- och stålgiuterihandlingen i det här samhället helt enkelt omgrupperas då det visar sig att de små företagen över huvud taget inte har någon rimlig möjlighet att fylla de krav som anvisningarna på området ställer upp. Dessa företag läggs ned, och här får arbetsmarknadspolitiska medel användas för att klara situationen. Jag tror att det är riktigt att gå den vägen därför att man annars riskerar att bli skinnad in på bara kroppen av arbetsgivare som försöker dra nytta av konjunkturen när det gäller arbetsmiljöfrågorna.

I reservationen finns dessutom ett utomordentligt märkligt resonemang, som jag förmodar att jag har uppfattat riktigt. När jag lyssnat på debatten, har jag funnit att formuleringen i rimlighetens namn måste vara fel. I reservationen står nämligen att det finns ett särskilt behov av stöd till äldre företag. Stora Kopparberg är ett av landets äldsta aktiebolag. Skulle detta företag vara i särskilt behov av pengar från staten för att klara arbetsmiljön? Jag skulle inte tro det.

Om vi studerar utskottsbetänkandet finner vi där omnämnda en rad aktiviteter, som syftar till att angripa arbetsmiljöproblemen. Samtidigt skall vi vara på det klara med att det förs en mycket intensiv diskussion på arbetsplatserna om dessa arbetsmiljöfrågor. Kanske alldeles särskilt gäller den diskussionen gränsvärden för luftföroreningar och kemiska ämnen m. m. Nu är detta ett oerhört stort problem, som kompliceras av svårigheten att fastställa värden som ger en tillfredsställande säkerhet.

Tyvärr är inverkan av t. ex. kemiska ämnen på människan endast delvis känd. Den inverkan man studerat har oftast avlästs på akuta effekter, medan kännedomen om mera långsiktiga effekter eller samverkande effekter av olika medel inte är tillfredsställande. Vi har alltså att göra med ett oerhört komplicerat problem, som emellertid måste angripas. Det får dock inte ske så, att vi genom lag binder fast värdena och gör det omöjligt att snabbt anpassa dem till nya erfarenheter och kunskaper som kommer fram om de olika arbetsmiljöfaktorerna.

Herr Hagberg i Borlänge tog upp frågan om gränsvärdena och appellerade till den sovjetiska listan. Han talade om den målsättning – om jag uppfattade det hela rätt – som man har i Sovjet, nämligen att påverkan från arbetsmiljöfaktorerna inte skall vara större än att man hela livet kan stå i jobbet utan att bli skadad.

Javisst, det är intressant att konstatera att gränsvärdestablerna med den utgångspunkten naturligtvis får ett helt annat utseende än dem vi i dag handskas med. Men det viktiga är inte gränsvärdestablerna utan

själva arbetsmiljön. Det avgörande är hur man skall kunna angripa problemen, så att man inte bara får en bra tabell utan också en bra arbetsmiljö. Trots de fina tabellerna undrar jag om förhållandena i Sovjet är särskilt mycket bättre än här. De erfarenheter som har kommit därifrån visar sannerligen på någonting annat.

Antalet kemiska ämnen är för övrigt mycket stort. Här har nämnts att det uppgår till 2 miljoner och att en god del av dessa ämnen används i kommersiellt bruk. I den internationella litteraturen lär det finnas förslag på närmare 1 000 gränsvärden för kemiska ämnen. Det innebär naturligtvis att vi måste göra stora insatser för att lösa dessa problem. Men enbart att införa gränsvärden räcker inte. Vi måste kanske framför allt få en effektiv produktkontroll med genomslag direkt i arbetsmiljöerna. Dessutom krävs att vi får fram enkla och säkra mätutrustningar och mätmetoder, som gör det möjligt att tackla problemen direkt ute på arbetsplatserna.

En ytterligare komplicerande faktor i de här sammanhangen är ju att arbetsmarknaden har blivit och i allt större utsträckning kommer att bli öppen för nya grupper av människor, personer som riskerar att i högre grad än andra drabbas av arbetsmiljöfaktorernas påverkan. Här kan man nämna kvinnor under havandeskap och personer med vissa handikapp. Gränsvärdestabellerna får inte bli en pappersprodukt utan tillämpningsmöjlighet. De skall naturligtvis vara direkt tillämpbara ute på arbetsplatserna.

Nu drivs de här frågorna — och de drivs mycket hårt — inom arbetarskyddsstyrelsen. Dessutom har arbetsmiljöutredningen i uppdrag att se över alla dessa frågor. Att med de motiveringar som jag har fört fram här peka på att vi skall närma oss de östeuropeiska gränsvärdena och inbilla oss att därmed är allting bra, tror jag är felaktigt. I stället gäller det naturligtvis att försöka få fram såväl värden som mätmetoder, instrument och uppföljningsmöjligheter som gör att vi fattar beslut av annat slag än de här principbesluten som det är så populärt att fatta här i kammaren numera och som inte leder till särskilt mycket.

Herr talman! Dagens diskussion visar att arbetsmiljöfrågorna har en djup och allvarlig förankring bland människorna ute i arbetslivet. Detta utgör i sig självt en garanti för att de här frågorna kommer att bäras fram med mycket stor kraft i olika sammanhang i framtiden. Utskottsmajoritetens mening innebär också en bekräftelse härpå, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! På grund av salens storlek missade jag en replik av herr Johnsson i Blentarp, men eftersom han inte sade någonting annat om hygieniska gränsvärden än vad som står i utskottets betänkande kanske det inte var så stor skada.

När emellertid herr Sivert Andersson i Stockholm berör principer som innebär litet mer än vad utskottet tar upp, så kan det verkligen finnas anledning att diskutera dem. Vi har i dag rekommendationer, och herr Andersson säger att vi inte skall ha sådana i någon lag som är fast bindande. Nej, det vill inte jag heller och inte vårt parti, men vi vill ha en

lag som säger att de värden som arbetarskyddsstyrelsen utfärdar skall efterföljas – och de skall regelbundet ses över. Som det nu är nonchaleras rekommendationerna på många ställen. I dag är de en pappersprodukt, och någonting sådant vill vi inte ha. Vi bör få fram flera och bättre mätmetoder. Kombinationseffekterna är i dag inte uttröta, men gränsvärdena bör vara förpliktande för företagen, och skyddsombuden skulle på ett helt annat sätt kunna värna om arbetsmiljön, om det fanns en lagstiftning att hänvisa till.

Sedan kommer jag till arbetsmiljöutredningens arbete och frågan om vilken målsättning vi skall ha. Skall vi ha samma målsättning som Sovjet, nämligen att man inte skall få någon skada på sig under hela sitt liv? Jag hävdar det bestämt. Forskarna vid Karolinska institutet säger till och med att de värden som vi har i dag tar mera hänsyn till de ekonomiska intressena än till människan. Vi måste klart slå fast, om vi vill ställa upp en lista efter de mänskliga behoven eller om värdena skall kunna påverkas av ekonomiska intressen. Jag tror att det är en stor illusion att tro att vi skall kunna vänta på utvecklingen innan vi fastställer värdena. Vad skall driva på utvecklingen, om inte en bestämd målsättning som finns lagfäst? Med en sådan lagstiftning tvingas företagen att vidta åtgärder som de inte tvingas till i dag.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! När man hört herr Sivert Anderssons jungfrutal – jag tror att det var hans jungfrutal nyss – är man frestad att utöver de sedvanliga gratulationerna också säga att det lät som något av en fläkt från det kalla krigets dagar. Det var ingen gräns för hur eländigt det här förslaget från oppositionen om statligt stöd var, vilken naivitet det tydde på och vilken brist på erfarenhet av produktionslivet som måste ligga bakom.

Den där typen av kommentarer kanske man inte behöver bemöta. De är inte sakliga. Men i det fall vi nu diskuterar är det dessutom så, att kommentarerna drabbar i lika mån herr Anderssons partivänner, om vilka vi just fått höra hur omfattande erfarenhet de har av produktionslivet – 27 år tror jag nämndes för den ena av motionärerna. Då tycker jag det kunde finnas skäl att vara en liten aning återhållsam med denna typ av kommentarer. Dessutom fick vi höra av arbetsmarknadsministern att det som reservanterna vill ha redan har införts när det gäller buller. Det som vi vill är alltså att man skall se, om man kan utvidga möjligheterna att ge sådant här stöd övergångsvis och i undantagsfall även för andra miljöproblem än buller. Det kan väl inte vara så oerhört farligt.

För att undvika missförstånd vill jag understryka att avsikten i varje fall från vårt håll är att dessa möjligheter till stöd skall tillämpas restriktivt. Det är inte fråga om något allmänt subventionerande av investeringar i näringslivet, utan det gäller just de fall som vi har pekat på. Jag håller gärna med om att det var olyckligt att säga att det skall gälla äldre företag. Vad vi menar är naturligtvis att det skall gälla företag med stor andel av sina arbetsplatser i äldre lokaler, med äldre utrustning osv., där det skulle kosta mycket att genomföra de här förbättringarna, och där företagets ekonomi inte skulle klara det. Det tror jag säkert att den

föregående ärade talaren förstod, om han läste motionerna på det sätt som de var avsedda att läsas på.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga till herr Hagberg i Borlänge att vad de olika utredningar som arbetar med dessa frågor har att utröna är faktiskt hur vi skall klara gränsvärdesproblematiken rent juridiskt. Vi är överens om att gränsvärdena inte bör vara låsta i en lag, men vi vill ha dem inskrivna i de bestämmelser som utges av arbetarskyddsstyrelsen, på ett sådant sätt att de får samma verkan som lag men lätt går att anpassa till den utveckling som vi har att vänta på detta område.

När det sedan gäller frågan om att dela målsättningen som man har i Sovjet, är jag, utan att här i kammaren vilja binda mig på denna punkt, inte riktigt säker på att vi skall ha en sådan målsättning. Jag undrar om det är tillräckligt med målsättningen att omgivningsfaktorerna skall vara sådana att arbetstagaren kan exponeras åtta timmar om dagen under fem dagar i veckan under hela sin arbetsföra tid utan att få några skador av det. Arbetstagarna debuterar i arbetsmiljöerna vid olika åldrar, en del av dem vid tidpunkter då många påverkas särskilt av de ämnen som finns i arbetsmiljön. Även till det måste man ta hänsyn. Jag tror inte man kan bortse från reservationen att det finns människor som är särskilt mottagliga för arbetsmiljöfaktorer, när man gör den här avvägningen. Vi får komma tillbaka till detta när vi har gränsvärdena klarlagda och kan resonera om hur det hela ligger till.

Till herr Romanus, som tydligen har drabbats av frossa och känner det kalla krigets kårar krypa utefter ryggen, vill jag säga att mitt anförande här inte kan drabba någon partivän till mig med 27 års erfarenhet från verkstadsindustrin. Herr Romanus har sagt sig vara nöjd med den diskussion som numera förs i socialutskottet och i kammaren från den socialdemokratiska gruppen, och därför är det väl inte att trampa honom på tårna när vi nu helt är överens.

Då det gäller buller tror jag tyvärr att herr Romanus har missuppfattat hela den situationen. Bullerfrågan är inte alls löst. Bullrar det på en automatsvarvsavdelning i ett företag, var det än ligger i det här landet, kommer icke i dag enligt gällande regler några statsbidrag att betalas ut för att lösa det bullerproblemet med mindre än att det är frågan om åtgärder som också har anklang i den yttre miljön.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson och jag är överens om hur lagfästa värden skall regleras. Men vi är tydligen inte överens om och man blir ganska besviken över att en ledamot av arbetsmiljöutredningen ändå inte vill acceptera tesen att man inte skall få någon skada under sitt liv på grund av att man finns på en arbetsplats. Tummar man på den målsättningen måste det bero på att man tar hänsyn till de ekonomiska intressena.

Om arbetsmiljöutredningen skall kunna lägga fram enhälliga förslag måste man tumma på de medicinska aspekterna. Jag är helt övertygad om att arbetsköparna inte kommer att gå med på sådana gränsvärden som

kan vara till fromma för arbetarna. Det skulle betyda, som jag ser det, stora kostnader. Men det är kostnader som de gott kan betala då de under så lång tid utsatt arbetarna för dessa hälsorisker.

Men efter vad jag kan se är herr Andersson på glid mot att inte bara se rent medicinskt på frågan om att fastställa gränsvärden utan också mot att ta hänsyn till andra synpunkter och då kommer, efter vad jag kan förstå, de ekonomiska bedömningarna in i bilden. Jag tror inte det är sådana gränsvärden man vill ha på arbetsplatserna.

I så fall tror jag att man helt missuppfattat den opinion som finns längst ner på verkstadsgolvet, som kräver en säker arbetsmiljö.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Mina uttalanden i bullerfrågan nyss byggde på de upplysningar som vi fick av statsrådet Bengtsson. Om det är som herr Andersson säger, att frågan inte är löst på ett tillfredsställande sätt när det gäller buller, vilket jag mycket väl kan tänka mig att han har rätt i, är det ytterligare ett skäl att stödja reservationen 3.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Hagberg vill jag än en gång säga att de målsättningar och resonemang som skall ligga till grund för framtida gränsvärden inte är de sovjetiska. Jag sade också att jag inte vill binda mig här i riksdagen för den uppfattningen. Men det är mycket som talar för att man måste gå längre. Det är nämligen så, att om man enbart rättar sig efter de medicinska bedömningarna av påverkan på människan under fem dagar i veckan, åtta timmar om dagen då kan man få för höga värden. Man måste ta hänsyn till att människorna numera i den yttre miljön exponeras för alltmer som utgör bidragande orsaker och som kan innebära att man måste sätta värdena lägre än vad som framgått. Jag vill inte säga att det blir så, men de tankegångarna måste föras fram för de är sannernligen relevanta.

Till herr Romanus vill jag bara säga att mina upplysningar på detta område också bygger på vad herr arbetsmarknadsministern sade. Därför kanske det är bäst för herr Romanus att kolla hur det i verkligheten förhåller sig.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! I den motion som jag och flera med mig inlämnat, nr 165, har vi påtalat att ca 800 000 människor arbetar i arbetsmiljöer som är sämre än de borde vara. Vi påpekar vidare att en dålig arbetsmiljö med buller, hälsofarlig luft, felkonstruerade verktyg och maskiner samt tunga och riskfyllda arbetsmoment drabbar många av industrins arbetare.

Vi måste få en god målsättning när det gäller vår arbetsmiljö. I den avsikten har vi sagt att någon form av varudeklaration, som t. ex. talar om en bearbetningsmaskins ljudnivå, värmeavgivning, arbetsställning och behov av manuell kraft, är ett sätt att få veta hur den arbetsplats är utformad där arbetaren skall tillbringa sina arbetstimmar. De som är verksamma på arbetsplatsen skulle på det viset få något konkret att ta på vid sina diskussioner med arbetsgivarna om verktygs- och maskinval.

En sådan varudeklaration skulle även bidra till sanering inom maskin- och verktygsindustrin. Ett krav från samhället på den här punkten skulle få till följd forskning och produktutveckling inom denna sektor. Den industri som inte levde upp till samhällets krav skulle sedan helt logiskt inte kunna behålla sin marknadsandel.

Vi kräver också att vi skall få veta hur den maskin som ställs på verkstadsgolvet kommer att påverka arbetsmiljön. Våra möjligheter att på planeringsstadiet veta hur vi skall styra inköp av verktyg och maskiner ökar, framhåller vi, när vi vet vilka egenskaper varorna har.

Den här styrningen kommer också på sikt att leda till att många yrkessjukdomar kraftigt minskar i utbredning.

Utskottet har, som jag ser det, ägnat vår motion en mycket hygglig skrivning. I betänkandet sägs det nämligen:

”Utskottet delar motionärernas uppfattning att ett system med varudeklarationer eller typtesiktningar från arbetsmiljösynpunkt skulle vara ett verksamt medel att styra utvecklingen mot mer miljövänliga anordningar på arbetsplatserna och skulle kunna ge arbetstagarna möjligheter till medinflytande vid maskinvalet redan på planeringsstadiet. Denna bedömning synes ligga i linje med direktiven till arbetsmiljöutredningen, vari bl. a. framhålls att stort intresse bör ägnas frågor som angår granskning och besiktning av arbetslokaler, maskiner och anläggningar, varvid obligatorisk förhandsgranskning i viss omfattning av förslag, konstruktionsritningar o. d. torde få övervägas.”

Jag uppfattar detta nästan som ett tillstyrkande av motionen, särskilt som utskottet fortsätter: ”Utskottet anser sig därför kunna förutsätta att frågan om varudeklaration eller typtesiktning från arbetsmiljösynpunkt av maskiner, redskap eller andra anordningar ägnas uppmärksamhet av arbetsmiljöutredningen.”

Jag kan också tala om, att när jag skrev den här motionen var jag i kontakt med en direktör för arbetarskyddsstyrelsen, som ansåg att det var nödvändigt med en utredning om varudeklaration på maskiner och verktyg. Därför hemställde jag i motionen att den skulle skickas till arbetarskyddsstyrelsen, som faktiskt med glädje skulle ta emot den. Nu har vi en utredning i gång, nämligen arbetsmiljöutredningen.

Det finns också en reservation, nr 10 av herr Hagberg i Borlänge från vpk, som tar upp min motion. I reservationen hemställs ”beträffande varudeklaration av industrimaskiner m. m. att riksdagen med anledning av motionen 1974:165 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört”. Jag förmodar, med den starka skrivning som gjorts i utskottet, att syftet nås i alla fall och att det kanske är helt onödigt att påpeka detta för Kungl. Maj:t så att Kungl. Maj:t skall påpeka det för utredningen, när denna har det här uppdraget tidigare. Jag har väl ingenting direkt emot reservationen 10, men jag tror att det är en omväg, och därför har jag faktiskt inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Tillsammans med herrar Fredriksson och Häll har jag i motionen 1974:703 hemställt om ”initiativ till ett intensifierat utvecklingsarbete i syfte att för gruvindustrins räkning få fram mera miljövänli-

ga maskiner vid arbete under jord”.

Införandet av de dieseldrivna maskinerna för lastning och transport av malm har ju verksamt bidragit till att försämrat arbetsmiljön under jord. De luft- och eldrivna maskiner som tidigare användes – och fortfarande finns vid vissa gruvor – torde ur miljösynpunkt vara överlägsna de dieseldrivna. Dieselmaskinerna orsakar stora ventilationsproblem, och det händer också alltemellanåt att friskluftstillförseln skadas vid sprängningar.

Vi motionärer anser att utöver en förbättrad och funktionsduglig ventilation stora ansträngningar måste göras för att få fram mera miljövänliga maskiner vid arbete under jord. Gruvarbetet i sig självt innebär så många olycksfalls- och hälsorisker att man inte ytterligare skall förvärra arbetsmiljön genom dieselavgaser.

Under senare tid har alarmerande rapporter från olika företagsläkare lämnats om en överdödighet i lungcancer bland gruvarbetare. Som främsta orsak till detta har angivits de höga radonhalterna. Det är en synnerligen allvarlig utveckling, som med olika forsknings- och andra åtgärder måste bekämpas.

Socialutskottet har lämnat en utförlig redovisning för det arbete som är på gång i fråga om en bättre gruvmiljö. Berganvisningarna har skärpts så att numera gränserna för exponering för vissa luftföroreningar från bl. a. motoravgaser har sänkts. ”Ett flertal pågående forsknings- och utvecklingsprojekt syftar till att förebygga hälsoriskerna på grund av dieselavgaser i gruvor.” Jag noterar detta med tillfredsställelse, liksom att Svenska utvecklings AB i enlighet med motionärernas önskan arbetar med att få fram miljövänligare gruvmaskiner. Jag vill understryka vikten av att arbetet intensifieras, så att vi snabbt får fram mindre hälsofarliga transport- och lastmaskiner, t. ex. genom batteridrift.

I avvaktan på detta och vidare forskningsarbete bör gruvföretagen ägna ventilationsfrågorna skärpt uppmärksamhet och se till att tillförlitliga anläggningar finns för utvädring av dieselavgaser och spränggaser. Skyddsombuden har ju nu också möjlighet att på ett effektivare sätt än tidigare ingripa mot arbetsplatser som ej håller måttet i det här avseendet.

Då sålunda initiativ redan tagits i vår motions syfte, har jag inget särskilt yrkande. Vi motionärer kommer att följa frågans vidare utveckling och lovar att återkomma om inte mera miljövänliga maskiner vid arbete under jord snart kommer fram och börjar användas i våra gruvor.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag vill till slut göra ett tillrättaläggande med anledning av att herr Nilsson i Växjö gjorde gällande att ingenting har hänt beträffande företagshälsovården vid Kronobergs läns landsting i Växjö. Detta berodde enligt herr Nilssons uppfattning – om jag fattade honom rätt – på att de borgerliga styr i landstinget.

Först och främst leds sjukvårdssektorn, som har de flesta anställda, av ett socialdemokratiskt landstingsråd. Men det har inte rätt några delade meningar inom landstinget i den här frågan. Landstinget har nämligen inrättat en läkartjänst för företagshälsovården och anvisat resurserna. Tjänsten har varit utannonserad tre gånger, men man har icke fått någon

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

sökande och således icke kunnat anställa någon läkare. När detta inte lyckats har man i stället försökt samordna företagshälsovården vid landstinget med övrig företagshälsovård i Växjö för att på så sätt få ett större underlag.

Detta är vad som skett, och jag har velat göra detta klarläggande, så att det inte skall stå oemotsagt i riksdagens protokoll att ingenting har hänt.

Herr NILSSON i Växjö (s):

Herr talman! Vad herr Gustavsson i Alvesta säger är inte med sanningen överensstämmande. Den företagshälsovårdscentral som skall byggas upp inom landstinget i Kronobergs län och som skall betjäna Växjöområdet skall inte integreras med den befintliga företagshälsovårdscentralen, utan man skall bygga upp en separat enhet tillsammans med andra intressenter. Sedan ligger dessa frågor under förvaltningsutskottet, och där sitter ett centerpartistiskt landstingsråd.

Man har gjort försök att skapa företagshälsovård inom Växjöregionen men inte lyckats. Det var detta jag konstaterade i mitt tidigare anförande, och herr Gustavsson bekräftar att jag hade rätt. Nu när man har tagit ett annat grepp på det här – ett grepp som vi inom utskottsmajoriteten tycker är riktigt – ser det ut som om frågan skulle kunna lösas.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Kvar står i alla fall att mycket stora ansträngningar har gjorts för att klara frågan. I första hand har landstinget försökt lösa frågan med egen företagsläkare, och sedan, när detta inte lyckades, har man försökt vidta åtgärder och lösa frågan på annat sätt.

Herr NILSSON i Växjö (s):

Herr talman! Ja, stora ansträngningar har gjorts när det gäller en sak som från början var hopplös. Det kunde man ha insett.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 321
Nej - 19

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

Vissa arbetsmiljö-
frågor

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Larsson i Öskevik m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej,
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Larsson i Öskevik m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 198
Nej - 123
Avstår - 19

Punkten D

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Larsson i Öskevik m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten D röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Larsson i Öskevik m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 170
Nej - 170

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens

anmodan herr Hörberg (fp) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen nr 3 av herr Larsson i Öskevik m. fl.

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna F och G

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten H

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten I

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Larsson i Öskevik m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten I röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Larsson i Öskevik m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	197
Nej	–	141
Avstår	–	2

Herr Romanus anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Punkten J

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten J röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Hagberg i Borlänge.

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 319
Nej — 20

Punkten K

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten K röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 319
Nej — 20

Punkten L

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten L röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge

Onsdagen den
27 mars 1974

*Vissa arbetsmiljö-
frågor*

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat.
Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 318
Nej — 20
Avstår — 2

Punkten M

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten M röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 321
Nej — 19

Punkten N

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Föredrogs

Socialutskottets betänkanden

Nr 9 i anledning av motion om fastställande av behörighetsbestämmelser för sjuksköterskor (sjukskötare)

Nr 10 i anledning av propositionen 1974:6 angående vissa av internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1973 vid dess femtioåttonde sammanträde fattade beslut

Kulturutskottets betänkande

Nr 5 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till stöd till idrotten jämte motioner

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 15 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 7 i anledning av propositionen 1974:1 i vad avser vissa anslag för budgetåret 1974/75 inom industridepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Medelstillskott till Norrlandsfonden

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:1 bilaga 15 (punkten B 11, s. 49--51) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad chefen för industridepartementet anfört beträffande rätt för Norrlandsfonden att lämna kortfristiga lån,
2. till Medelstillskott till Norrlandsfonden för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor.

I detta sammanhang behandlades motionerna

1974:846 av herr Ekström m. fl. (s) vari hemstälts att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts rörande behovet att stödja projekt och företag i Gävleborgs län med medel från Norrlandsfonden,

1974:1514 av fru Jonäng m. fl. (c, vpk) vari hemstälts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om åtgärder i syfte att låta Gävleborgs län ingå i Norrlandsfondens verksamhet samt

1974:1523 av herrar Nordgren (m) och Westberg i Ljusdal (fp) vari hemstälts att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om att Norrlandsfondens geografiska verksamhetsområde borde omfatta Gävleborgs län.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle

a) godkänna Kungl. Maj:ts förslag beträffande rätt för Norrlandsfonden att lämna kortfristiga lån,

b) till Medelstillskott till Norrlandsfonden för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor,

2. att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:846, 1974:1514 och 1974:1523 om utvidgning av Norrlandsfondens geografiska verksamhetsområde.

Reservation hade avgivits av herrar Regnéll (m), Haglund (s), Andersson i Örebro (fp), Hovhammar (m) och Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1974:846, 1974:1514 och 1974:1523 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om utvidgning av Norrlandsfondens geografiska verksamhetsområde till att omfatta även Gävleborgs län.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Förmodligen blir det inte någon lottning om det här ärendet – problemet gäller väl i första hand Norrlandsbänken, men det har ju också rikspolitisk karaktär genom att statliga bidrag beviljas till fonden. Formellt gäller det ärende som herr talmannen har ropat upp punkt nr 10 i näringsutskottets betänkande nr 7 om medelstillskott till Norrlandsfonden på 5 miljoner kronor.

Om detta medelstillskott råder inga delade meningar. Däremot är meningarna delade om hur fonden beviljar anslag och hur de utgår. Några

Onsdagen den
27 mars 1974

*Medelstillskott till
Norrlandsfonden*

Onsdagen den
27 mars 1974

*Medelstillskott till
Norrlandsfonden*

motionärer på Gävleborgsbänken anser att Gävleborgs län helt "kommit bort" vid anslagstilldelningen. Den vid betänkandet fogade reservationen bygger på deras motioner. Vi reserverar -- från samtliga partier utom centern -- hänvisar bl. a. till den negativa befolknings- och sysselsättningsutvecklingen i Gävleborgs län och de begränsade möjligheter som hittills funnits att få stöd från Norrlandsfonden trots att den har stadgeenlig rättighet och stadgeenlig möjlighet att bevilja anslag till alla län i Norrland.

Statsutskottet bekräftade i sitt utlåtande år 1970 fondens stadgeenliga möjlighet att stödja projekt i hela Norrland. Detta vill jag starkt understryka. Vi har hävdad att framför allt Gästrikland och Gävleborgs län har lämnats utan stöd från Norrlandsfonden. Vi har också hävdad att man i den offentliga reklamen över huvud taget inte talar om Gävleborgs län.

När vi väckte motionen, när den behandlades i utskottet och när vi reserverade oss möttes vi av argumentet att ingen från Gävleborgs län hade sökt anslag från Norrlandsfonden. Det har sedan utretts att några företagare har sökt men inte fått bidrag ur Norrlandsfonden.

Jag har sagt att man bara talar om de fyra nordligaste länen. För att ge stöd åt det påståendet ber jag att få citera ur skriften "Norrlandsfonden informerar" från 1972. Där står bl. a.:

"Norrlandsfondens uppgift är att med de medel, som på angivet sätt ställs till dess förfogande, verka för en gynnsam utveckling av näringslivet i de fyra nordligaste länen."

Vi motionärer och reserverar missunnar naturligtvis inte de övriga fyra länen att få anslag ur Norrlandsfonden. Vi är väl medvetna om att fonden startade i första hand för Norrbottens del och med medel ur malmfonden. Dess verksamhet har emellertid sedermera utsträckts till att omfatta även de övriga tre länen. Men Gävleborgs län har faktiskt blivit satt åt sidan. Vi hävdar därför att vi bör få likvärdiga möjligheter som de övriga länen när det gäller anslag ur Norrlandsfonden.

Herr talman! Jag skulle kunna säga mycket om denna fråga, men jag skall inte förlänga debatten. Jag yrkar bifall till reservationen vid punkten 10 av herr Regnéll m. fl.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Norrlandsfonden har till uppgift att främja näringslivets utveckling i Norrland, främst Norrbotten, står det i riktlinjerna för verksamheten. Från den utgångspunkten borde det inte behöva diskuteras eller ifrågasättas om Gävleborgs län skall ingå i Norrlandsfondens verksamhetsområde eller ej -- Gävleborg tillhör Norrland. Men såvitt mig är bekant har inga medel utgått till företag eller projekt i Gävleborgs län.

Samtliga fem riksdagspartier är representerade i nu aktuella enskilda motioner som syftar till att Norrlandsfondens geografiska område skall omfatta även Gävleborgs län, så att detta län kan komma i fråga när det gäller bidrag från fonden. Det är angeläget att länet kommer med i

Onsdagen den
27 mars 1974*Medelstillskott till
Norrlandsfonden*

Norrlandsfondens verksamhet. Saksäl talar för att Gävleborgs län bör ingå i fonden. Länet har i stort sett samma näringslivsstruktur som övriga delar av Norrland. Hälsingland tillhör det allmänna stödområdet, och Ljusdalsregionen tillhör det inre stödområdet.

Gävleborgs län har ensamt bland Norrlandslänen fått vidkännas en kraftig befolkningsminskning under de senaste åren. Arbetslösheten har varit mycket hög, och länet har redovisat högre arbetslöshet än riksgenomsnittet. Gävleborg är också det enda län i Norrland som under 1969–1971 hade en minskning av antalet sysselsatta inom industrin. Gävleborg visar således på flera områden en sämre utveckling än de övriga Norrlandslänen. Det erfordras därför en betydande sysselsättningsökning, insatser för utveckling av den industriella miljön och en utbyggnad av näringslivet.

Det är också näringsutskottets uppfattning. Man säger: "Utskottet delar motionärernas uppfattning att insatser måste göras för att motverka den negativa befolknings- och sysselsättningsutvecklingen i Gävleborgs län." Sedan säger utskottet emellertid att man inte anser sig kunna tillstyrka ett åläggande för fonden som skulle innebära att Gävleborgs läns i och för sig angelägna behov skulle tillgodoses "på bekostnad av motsvarande behov i de nordligare länen". Till det vill jag, herr talman, bestämt säga att vi motionärer från Gävleborgs län inte är så ensidiga att vi bara intresserar oss för våra egna lokala problem. De frågor som rör vårt län och människorna där ligger oss naturligtvis mycket varmt om hjärtat, men vi har samtidigt ansvar för alla delar av vårt land och för alla medborgare. Från centern har vi verkligen inte räknat med att någon försämring skulle behöva ske för de övriga Norrlandslänen. Fondens uppgift är ju att främja näringslivets utveckling i Norrland, främst i Norrbotten. Det står fast, och det bör ju norrbottningarna kunna känna som en garanti.

Nu utgår 5 miljoner kronor till Norrlandsfonden. Det anslaget bör kunna ökas. Vi har i vår motion inte yrkat på någon höjning av anslaget, eftersom vi dels räknar med att fastställelse av nya riktlinjer kommer att bli aktuell eftersom de nuvarande riktlinjerna gäller för tiden 1971–1975, dels i motionen hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om åtgärder i syfte att låta Gävleborgs län ingå i Norrlandsfondens verksamhet. Härvidlag litar jag helt och fullt på Kungl. Maj:t. Om riksdagen bifaller reservationen av herr Regnéll m. fl., kommer säkert Kungl. Maj:t att se till att medel finns så att det räcker också för oss i Gävleborgs län.

Jag hoppas att kammarens ledamöter, och då inte minst våra norrländska bröder, ser den bekymmersamma utvecklingen i Gävleborgs län och är beredda att rösta med reservationen. Det är verkligen inte fråga om att ta någonting från andra utan det är fråga om att ge där behoven finns. Det är också fråga om att låta Gävleborgs län få höra till sitt naturliga geografiska sammanhang och inte ställas utanför.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Regnéll m. fl.

Onsdagen den
27 mars 1974

*Medelstillskott till
Norrlandsfonden*

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! Med anledning av vad herr Haglund och fru Jonäng har anfört kan jag fatta mig kort.

I det föreliggande utskottsbetänkandet behandlas medelstillskottet till Norrlandsfonden jämte motioner, bl. a. en motion av herr Westberg i Ljusdal och mig angående Gävleborgs län och Norrlandsfonden. Vi har naturligtvis ingenting att invända mot de föreslagna 5 miljonerna.

Däremot vill jag, liksom de övriga talarna, säga några ord om fondens geografiska verksamhetsområde. Sedan gammalt har allt land norr om Dalälven betraktats som Norrland, och sedan länsindelningen kom till har Gävleborgs län klart ansetts som ett Norrlandslän. År 1961 tillkom Norrlandsfonden för att främja näringslivets utveckling i Norrland, främst i Norrbottens län. År 1970 påpekade statsutskottet med anledning av då avgivna motioner att stadgebestämmelserna rörande fondens ändamål inte lägger något hinder i vägen för fonden att — som det heter — ”innefatta Gävleborgs län i sin verksamhet”.

Näringsutskottet bekräftar detta i det nu föreliggande betänkandet, där utskottet inledningsvis säger att fondens verksamhet stadgeenligt kan omfatta hela Norrland. Litet längre fram i betänkandet säger utskottet att det delar motionärernas uppfattning att insatser måste göras för att motverka den nuvarande negativa befolknings- och sysselsättningsutvecklingen i Gävleborgs län. Fondens huvudsakliga uppgift är som bekant och som tidigare redan framhållits att främja utvecklingen och differentieringen av det norrländska näringslivet genom att stimulera uppkomsten och utbyggnaden av den industriella verksamheten grundad på norrländska råvaror. Mot bakgrunden av den negativa utvecklingen i Gävleborgs län är det för närvarande i hög grad angeläget att fonden ägnar även Gävleborgs län det intresse och den verksamhet som den är till för.

Jag vill nämna några siffror som belyser situationen i Gävleborgs län. Vid decemberräkningen var antalet arbetslösa enbart i Gävle kommun 1 000 personer, i hela länet över 3 500, och lägger vi till de i beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning, skyddad verksamhet m. m., sysselsatta kommer vi upp i 8 600. Konferenser och sammanträden som hållits under 1973 tyder på att förutsättningar finns för ytterligare utveckling av den industriella verksamheten, om lämpliga stimulansåtgärder skapas.

Erfarenheterna från fondens hittillsvarande verksamhet har varit goda. De insatser som fonden gjort har varit av stor betydelse för näringslivets utveckling i Norrland. Den hittillsvarande verksamheten har emellertid som tidigare framhållits endast gällt projekt som avsett de nordligaste länen. Det enda Norrlandslän som inte fått del av fonden i något enda fall under dessa 12–13 år är Gävleborgs län, trots statsutskottets påpekande år 1970.

Herr talman! Det är alltså nu hög tid att Gävleborgs län på allvar omfattas av fondens intresse och verksamhet. Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till punkten 10 i utskottets betänkande som upptar namn såväl från moderata samlingspartiet och folkpartiet som socialdemokraterna och vänsterpartiet kommu-

nisterna. Den stora uppslutningen av reservanter tyder på att det finns möjligheter att få bort denna "skönhetsfläck" som för närvarande vidläder fondens verksamhet, om kammarens ärade ledamöter delar vår uppfattning att Gävleborgs län nu liksom tidigare tillhör Norrland.

I detta anförande instämde herr Westberg i Ljusdal (fp).

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Som kammarens ledamöter har hört av tre talare före mig har icke mindre än tre motioner väckts och behandlats under denna punkt. Alla syftar till att Norrlandsfonden också skall stödja projekt och företag i Gävleborgs län.

Norrlandsfondens verksamhet kan stadgeenligt omfatta hela Norrland och inte endast de fyra nordligaste länen. I realiteten har det dock blivit så att Norrlandsfonden koncentrerat sina ansträngningar på de fyra nordligaste länen. Detta har berott på att den proposition som 1970 behandlade frågan framhöll att ändamålet var att skapa ett samarbetsråd för den regionala industriella servicens utveckling i Norrland, dvs. de fyra nordligaste länen. Fondens funktion har därför främst blivit att främja den industriella miljöns utveckling i de fyra nordligaste länen.

Att fonden, sina stadgeenliga möjligheter till trots, ändå inte lämnat konkret stöd till Gävleborgs län får givetvis ses också mot bakgrund av att resurserna är begränsade. Med ett tillskott på 20 miljoner kronor om året när man tyvärr inte så långt.

Genom fondens verksamhetsberättelse har vi kunnat konstatera att en betydande del av fondens satsningar kommit forskningen till del. Detta innebär indirekt att hela Norrland gynnas, alltså även Gävleborgs län. Den forskning man satsar på syftar till vidareförädling av norrländska råvarutillgångar eller är eljest av betydelse för det norrländska näringslivet.

Jag förstår motionärernas och reservanternas ambition att tillföra sitt hemlän, Gävleborgs län, resurser för att motverka den negativa befolknings- och sysselsättningsutvecklingen. Men att ta de resurserna från Norrlandsfonden skulle minska möjligheterna till den ytterst välbehövliga satsningen i de nordligare belägna delarna av landet, som väl är i behov av den satsning som nu sker. Det hoppas jag vi kan vara överens om. Det är mot denna bakgrund som utskottet inte har kunnat tillstyrka motionerna.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra proposi-

Onsdagen den
27 mars 1974

*Åtgärder för att
främja industriellt
utvecklingsarbete*

tionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Haglund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 10 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Haglund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 201
Nej — 128
Avstår — 10

Punkterna 11–23

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 16 Åtgärder för att främja industriellt utvecklingsarbete

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 8 i anledning av motioner om åtgärder för att främja industriellt utvecklingsarbete.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:1124 av herrar Gustavsson i Alvesta (c) och Johansson i Växjö (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag om åtgärder för att öka innovationsverksamheten, i syfte att åstadkomma större produktion och ökad sysselsättning i näringslivet,

1974:1493 av herr Gernandt (c) vari hemställt att riksdagen i syfte att snarast komma till rätta med den besvärliga konjunktursituationen — och inför de av regeringen planerade åtgärderna med samma syfte — till Kungl. Maj:t uttalade sig i motionens inriktning med följande delförslag:

1. utse och anvisa för småföretagare lättillgängliga, snabba och prisbilliga utprovning- och rådgivningsresurser, bl. a. befintliga anstalter och institutioner,

2. inrättandet av en idébank (eller annan lämplig benämning) i avsikt att snabbt och effektivt kunna återfinna och hantera tekniska idéer, forskningsresultat och projekt till nytta för svenskt näringsliv,

3. inrättandet av en effektiv dokumentationscentral för patentfrågor och övriga frågor av teknisk och vetenskaplig art i nära anknytning till kungl. patent- och registreringsverket,

4. ytterligare utökande av den planerade utlandsrepresentationen med tekniskt inriktad personal av hög kapacitet för att i uppsökande syfte undersöka vad svenskt näringsliv kan producera och leverera till aktuella marknader samt i övrigt fånga upp nya produkter och produktidéer,

5. långsiktig kreditgivning på lämpliga villkor till mindre företag att

användas för väl planerade och dokumenterade försäljningsåtgärder på utomeuropeiska marknader”,

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

*Åtgärder för att
främja industriellt
utvecklingsarbete*

1974:1503 av herr Olof Johansson i Stockholm (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag angående åtgärder för främjande av en människoanpassad teknologi och en inre strukturomvandling i produktionen på sätt som anförts i motionen och med syfte att bryta utvecklingen mot en alltmer uppdelad arbetsmarknad,

1974:1525 av herr Nyquist (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en skyndsam utredning om åtgärder för att stödja och stimulera enskild innovationsverksamhet samt

1974:1527 av herr Sjönell (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1527 om ökat utbyte med utlandet av teknologi och forskningsresultat,
2. att riksdagen skulle avslå
 - a) motionen 1974:1124 om åtgärder för att öka innovationsverksamheten
 - b) motionen 1974:1493 om åtgärder för en mer exportinriktad näringspolitik,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1525 om åtgärder till stöd för enskilda uppfinnare,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1503 om åtgärder för att främja viss strukturomvandling av produktionen.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande åtgärder för att öka innovationsverksamheten, m. m. av herrar Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c) och Hovhammar (m), fru Hambræus (c) samt herrar Petersson i Ronneby (c), Nyquist (fp) och Siegbahn (m) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1974:1124 och 1974:1493 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning om åtgärder för att öka innovationsverksamheten m. m. i enlighet med vad reservanterna anförde,

2. beträffande åtgärder till stöd för enskilda uppfinnare av herr Nyquist (fp) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1525 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en skyndsam utredning om åtgärder till stöd för enskilda uppfinnare i enlighet med vad reservanten anförde,

3. beträffande åtgärder för att främja viss strukturomvandling av produktionen av herrar Börjesson i Glömminge (c) och Gustafsson i Byske (c) fru Hambræus (c) samt herrar Svensson i Malmö (vpk), Petersson i Ronneby (c) och Nyquist (fp) vilka ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

Åtgärder för att
främja industriellt
utvecklingsarbete

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1503 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om förslag till åtgärder för att främja en strukturomvandling av produktionen i enlighet med vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande åtgärder för att främja viss strukturomvandling av produktionen av herr Svensson i Malmö (vpk).

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! De frågor som behandlas i detta näringsutskottets betänkande kan kanske i förstone synas vara relativt obetydliga och inte behöva göras till föremål för någon alltför stor uppmärksamhet. Men det är nog i själva verket så att dessa frågor är utomordentligt vitala och att en lösning av de problem som aktualiserats i dessa motioner är nödvändig om vårt näringsliv skall kunna klara det allt bistrare näringsklimatet och de allt sämre förutsättningarna för framför allt produktionen som varit utmärkande för den senaste tidens utveckling. Jag skall inte överdriva problemet genom att säga att oljekriser, råvarukriser och liknande som vi har att vänta kommer att ställa ökade krav på näringslivet och kanske inte minst på de mindre företagen och göra det svårt för dessa att överleva. Det är mot den bakgrunden angeläget att man också skapar förutsättningar för företagen att förnya sig, gå vidare och presentera nya produkter.

Vi vet alla att vårt land har upplevt en alltför hög arbetslöshet under senare år. Vi kan i dag glädja oss åt en uppgång i konjunkturen och som följd härav en minskning av arbetslösheten. Men vi vet också att trots en aldrig så brinnande högkonjunktur, kommer ändå en alltför stor arbetslöshet att kvarstå, den s. k. strukturarbetslösheten. Alltför många blir utslagna. Alltför många får överföras från det s. k. A-laget till B-laget. Många vittnesbörd finns om den saken. Ett är de många konkurserna. Den senaste siffran från 1972 visar att inte mindre än 3 000 konkurser förekom det året. Siffran har inte nämnvärt förbättrats sedan dess.

Som vi ser det ligger det största problemet i att vår industri inte har kunnat frambringa nya produkter i stället för de produkter som blivit utslagna och som har försvunnit. Dessutom har man inte kunnat få fram nya industriföretag i stället för dem som lagts ned, köpts upp eller på annat sätt upphört att finnas till. Nyetableringen har med andra ord gått ner på ett oroväckande sätt och är i dag närmare nollstreckets än vad den någonsin tillförne har varit.

Det gäller här, herr talman, en mycket viktig principfråga. Utvecklingen är oroväckande när det gäller möjligheterna att skaffa fram de nya jobb som är erforderliga, inte bara för att bereda sysselsättning åt de arbetslösa utan även för att hålla näringslivet i gång. Vi har den principiella uppfattningen att det i nusetituationen och i framtiden inte räcker med att skapa aldrig så många nya tjänster, som skall kunna tillträdas av dem som slagits ut ur det aktiva produktionslivet. Om man skapar 200 000, 300 000 eller 500 000 nya tjänstemän är därmed inte det centrala ekonomiska problemet löst. Ett samhälle kan inte skapa bestående välfärd bara genom att låta allt flera medborgare, något

Onsdagen den
27 mars 1974

*Åtgärder för att
främja industriellt
utvecklingsarbete*

drastiskt uttryckt, sitta och skriva promemorior till varandra. Den välståndsskapade grunden är och förblir en vital, dynamisk och effektiv varuproduktion.

Vi har oroväckande litet av nyskapande och för ringa nyetablering. De existerande företagens förmåga att förnya sig samt skapa och marknadsföra nya produkter har minskat betydligt. Det behövs ett mycket ambitiöst utvecklingsarbete och en helt annan innovationsintensitet än vi i dag har. Man kan inte bara lita på att kluriga uppfinnare och idésprutor av olika slag skall ha ansvaret för att förnya oss och presentera den nya utvecklingen. Samhället måste vara pådrivande i detta sammanhang och även stimulansskapande.

I motionerna 1124 och 1493 utreds på ett ambitiöst sätt hela den här i korthet angivna situationen och problematiken. En rad förslag till förbättringar av läget lämnas. Jag skall, herr talman, här inte kommentera alla i och för sig utomordentligt värdefulla uppslag och initiativ. Jag skall bara peka på ett par stycken av särskilt intresse.

Våra högskolor och institutioner – kanske i främsta hand de tekniska högskolorna – bedriver ett mycket förtjänstfullt forskningsarbete. Intressanta forskningsresultat nås. Man går även ut i världen och tar vara på idéer som kommit fram utomlands, studerar nya produkter som skapats och tittar på prototyper för varor som har presenterats på olika håll. Framför allt har emellertid den internationella forskningen en mycket hög kvalitet.

Resultaten från den högre tekniska forskningen och från olika andra institutioner på samma nivå har i alltför liten utsträckning kommit de mindre företagen till del och över huvud taget för långsamt kommit ut i näringslivet. Det behövs alltså en bättre fungerande mekanism för att få ut de olika forskningsresultaten och det betydelsefulla arbetsresultat som våra högskoleinstitutioner presterar.

Ett annat intressant uppslag i motionerna är att pengarna i investeringsfonderna skulle få användas för utvecklingsarbete, för forskning och framför allt för innovationsstimulanser.

Utbildningsfrågan är ytterligare en sak. Vi har för dålig takt i utbildningen av våra företagare. De behöver hänga med i utvecklingen på ett helt annat sätt. De behöver göra sig beredda att ta emot ny teknik. Allt det där kräver utbildning som samhället måste satsa på. En idébörns har nämnts i det här sammanhanget. Det är ett utmärkt förslag. Jag har själv i motionen 1527 lagt fram ett liknande förslag, som jag kallat för en know-how-börs. Den motionen noterar jag att näringsutskottet i praktiken har tillstyrkt, och jag tror att det är mycket värdefullt att så har skett. Resonemanget i den motionen tar framför allt sikte på att det inte räcker med att samhället skapar fram ekonomiska förutsättningar för företag att nyetableras, att man ställer lokaler till förfogande, att man ger möjlighet till rörelsekapital osv. Man måste också, tyvärr höll jag på att säga, presentera nya idéer. Vårt näringsliv har börjat bli ganska idéfattigt. Hur skickliga våra inhemska hjärnor på det här området än tycks vara, så hinner de inte producera de nya snilleblixtar som behövs. Vi måste med andra ord gå utomlands för att försöka snappa upp de uppslag och idéer som är nödvändiga för att vi skall kunna stimulera nyetableringen.

Onsdagen den
27 mars 1974

*Åtgärder för att
främja industriellt
utvecklingsarbete*

Utskottet har alltså behandlat min motion positivt, och jag tror att man kan slå ihop flera förslag och att man bör försöka satsa på en sådan här idébör.

När det gäller motionen 1503 skall jag bara läsa upp själva klämman. Motionären hemställer om åtgärder för främjande av en människoanpassad teknologi och en inre strukturomvandling i produktionen med syfte att bryta utvecklingen mot en alltmer uppdelad arbetsmarknad. Vi har haft en lång debatt alldeles nyligen i ett annat ärende som handlade om arbetsmiljön och som slutade med lottning. Jag tror att den här motionen mycket väl skulle ha kunnat försvara sin plats även i den debatten. När jag talar om nödvändigheten att samhället skjuter på och stimulerar till innovationer inom industrin, så behöver detta inte bara avse — och jag ber att få sluta med det, herr talman, ty det är utomordentligt väsentligt — innovationer i fråga om varuprodukter, nya maskiner och allt detta. Innovationerna är minst lika nödvändiga när det gäller att få en omvandling av själva produktionslivet, att få en förbättrad arbetsmiljö i företagen, att få fram processer som är mera människovänliga och mera människoanpassade. Allt detta kräver stora insatser, inte minst innovationsmässigt. Vi kan inte fortsätta att köra med arbetsmarknaden uppdelad i ett A- och ett B-lag. Vi måste se till att de snillen som finns inom varuinnovationsområdet även satsar på detta.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till de här angivna reservationerna.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Regeringens näringspolitik har enligt vårt sätt att se i alltför hög grad knutits till åtgärder inom den statliga företagssektorn och till punktinsatser, avsedda att komma till rätta med regionala eller branschmässiga problem. De dominerande frågorna däremot, om näringslivets internationella beroende, om investeringsutrymme, finansieringsmöjligheter och lönsamhetskrav samt om de enskilda företagens och företagarnas initiativ- och skaparkraft har tyvärr kommit alltför mycket i bakgrunden.

De grundläggande utgångspunkterna för vad man brukar kalla en aktiv näringspolitik är kraven på hög sysselsättning och god tillväxttakt i näringslivet. Näringslivet i vårt land är — det vet vi alla — i hög grad inriktat på att exportera varor. Den svenska marknaden är alltför liten och ger inte underlag för den specialisering och den produktion i långa serier som fordras för en effektiv produktion.

Vår ekonomiska framtid beror alltså på möjligheterna att hävda oss på de stora internationella marknaderna. Sverige har endast 2 promille av världens befolkning. Det är ett litet land. Men trots det svarar vårt land för ca 2,5 procent av den totala världshandeln. Mer än en femtedel av vår totala produktion och nära hälften av vad vi producerar inom industrin är inriktat på försäljning utomlands. Därför är Sverige ett av de länder i världen som har det största utlandsberoendet. Det är en viktig sak att konstatera.

Onsdagen den
27 mars 1974

*Åtgärder för att
främja industriellt
utvecklingsarbete*

Enskilda små nationer har bara begränsade möjligheter att påverka taktiken i den tekniska och ekonomiska utvecklingen. Den internationella konkurrens som vi i dag möter i de allra flesta branscher är helt enkelt så stark att det bara är de företag som drivs effektivt, kan uppvisa en hög och en ökad produktivitet som har chansen att överleva.

Herr Sjönell sade nyss att 1972 var det ungefär 3 000 konkurser i landet. Det är riktigt. Herr Sjönell trodde att den siffran var ungefär lika stor 1973. Jag kan komplettera hans uttalande och säga att antalet konkurser var något större 1973 än 1972. Och även om vår valutasituation har förbättrats under senare år måste det svenska näringslivets produktionskapacitet byggas ut. Konkurrensförmågan måste stärkas, bl. a. för att finansiera en växande import, som också inger oro hos en del företag och branscher.

De mycket höga kostnader vi har i dag bl. a. på oljans område gör att vi ytterligare måste skärpa kravet på en utbyggd industriell kapacitet i vårt land.

Strukturförändringar i näringslivet är en förutsättning för att teknikens nyvinningar skall kunna tillvaratas rätt och för att vårt land skall kunna hävda sig i den internationella konkurrensen. En dynamisk ekonomi förutsätter helt enkelt en fortgående utveckling inom vårt näringsliv. Ny teknik och nya marknadsbehov driver fram nya produktionsmetoder och även nya produkter.

Herr talman! En fortgående omvandling av vårt näringsliv är helt enkelt ett livsvillkor för en förbättrad standard för människorna och även för möjligheterna att bygga ut vår offentliga service. Trots den under det senaste året relativt förbättrade lönsamheten inom främst de större importföretagen -- de smärre företagen har inte haft något särskilt gynnsamt år 1973 -- kan den generellt sett inte anses vara tillräcklig för att garantera den investeringsökning som är nödvändig för att tillväxten i den svenska ekonomin skall bli tillfredsställande.

Alla är vi överens om att en god lönsamhet och en tillfredsställande självfinansieringsförmåga -- som i dag är alldeles på tok för liten bland småföretagen -- är en förutsättning för att vi skall kunna få ett expansivt näringsliv. En förklaring till de senaste årens nedgång -- och till de växande sysselsättningssvårigheterna, som alla i denna kammare är väl medvetna om -- är att statsmakterna inte varit beredda att i sin politik ta tillräcklig hänsyn till lönsamhets- och självfinansieringsbehovet.

Här har tidigare nämnts av min företagarkollega, herr Sjönell, att nyföretagandet är ett mycket stort problem i detta land, och det är riktigt. Det är ett allvarligt problem eftersom nyföretagandet har en central betydelse för både vitaliteten och dynamiken inom näringslivet. Ofta byggs det upp företag kring en idé, en innovation eller en uppfinning. Idéerna föds inte -- som många tror -- så mycket inom de stora företagen. De växer från början fram i de små företagen under ganska enkla och primitiva förhållanden. De tas sedan många gånger till vara av storföretagen, som vidareutvecklar dem. Det är inget fel i det, det är bra att så görs. Men det är på grund av denna uppfinnaranda i småföretagen som dagens storföretag har tillkommit. Ett lägre nyföretagande kan alltså leda till att nya idéer långsammare eller inte alls blir

förverkligade. I vår tid är den tekniska utvecklingen stadd i mycket snabb frammarsch och på längre sikt kan följden bli — om vi inte hänger med — att Sverige får allt svårare att hävda sig. Jag tror också att det är riktigt att säga att nyföretagandet är väsentligt för att upprätthålla en effektiv konkurrens. Därför bör näringspolitiken stimulera till nyföretagande och medverka till att undanröja hinder mot nyetableringar.

Herr talman! Vår höga svenska levnadsstandard är alltså byggd på hög produktion och är bl. a. ett resultat av näringslivets höga tekniska nivå. Det försprång som det svenska näringslivet otvivelaktigt har i förhållande till många utländska konkurrenter förefaller — det påstås bestämt av många som kan detta område — att ha reducerats betydligt. Därför är det viktigare än någonsin att vi här i vårt land tar till vara och utvecklar de idéer vi får i goda produkter.

Jag vill upppepa, och det är väsentligt, att svensk industri i dag möter en ökad konkurrens från länder med lägre löne- och skattenivåer. Om löneintensiva industrier skall hävda sig måste de ha mycket hög innovationsnivå och väl utvecklad teknik. Jag råkar själv tillhöra en bransch, den manuella glashantering, där vi har mycket höga lönekostnader i förhållande till vår omsättning. Det är ett konstantverk och en typisk löneintensiv bransch. Vi är väl medvetna om att ifall vi inte kan hitta på nya produkter, komma med nya idéer och utveckla vår teknik så kommer vi inte att klara oss särskilt bra. Jag tror detta gäller många branscher. De mindre och medelstora företagen hör ofta till den grupp som är mest löneintensiv. Det hävdas ibland att kapitalintensiva industrier har gynnsammare förutsättningar i vårt land än på många andra håll. Jag vill nog, herr talman, ifrågasätta riktigheten av ett sådant resonemang. Generellt sett gäller i dag i fråga om såväl kapital- som löneintensiva industrier att förutsättningarna för våra möjligheter att hävda oss på världsmarknaden i hög grad är beroende av möjligheten att ta fram tekniskt kvalificerade och konkurrenskraftiga produkter. Jämfört med många andra länder ger vår höga tekniska utbildningsnivå och de industriella traditioner vi har, som inte är minst viktiga och som har utvecklats särskilt under innevarande sekel, goda möjligheter till en utökad och mångsidig innovationsverksamhet.

Jag vill också avslutningsvis säga att den låga lönsamheten, framför allt inom vårt lands mindre och medelstora företag, har under de senare åren begränsat möjligheterna att ta och bära de ekonomiska risker som det *alltid* är förenat med att utveckla nya produkter. Det finns ingen som kan säga: Genom att jag lanserar den här varan kommer den att säljas så och så mycket, den kommer att ge mig så och så stor vinst. Det finns ingen som på förhand kan bestämma detta. All innovation, över huvud taget allt utformande av nya produkter är förenat med ett stort risktagande. Den omständigheten gör det ännu mera angeläget än vad eljest skulle vara fallet, att statsmakterna med olika metoder stimulerar till nyskapande insatser.

Inte minst betydelsefulla måste de satsningar bedömas vara som statsmakterna kan göra inom forsknings- och utvecklingsområdet. Den verksamhet som sedan en tid bedrivs av styrelsen för teknisk utveckling, STU, är av mycket stor betydelse för den svenska forskningen. Det kan

dock ifrågasättas om de former under vilka STU arbetar är de mest lämpliga med hänsyn till kravet på effektivitet och smidighet; det har diskuterats i många skilda sammanhang, och jag vill göra den kommentaren även här.

Den forskning som bedrivs vid universitet och högskolor bör också i största möjliga utsträckning utnyttjas och nyttiggöras inom vårt näringsliv. Här bör regler skapas, som möjliggör skattefria avsättning till forsknings- och utvecklingsfonder. Det är ett gammalt moderat krav som jag ber att få upprepa.

Herr talman! I anslutning till vad jag här framhållit när det gäller att öka innovationsverksamheten i det svenska näringslivet ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 vid näringsutskottets betänkande nr 8.

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! I min motion nr 1525 har jag på angivna skäl pläderat för och yrkat på en utredning om de enskilda innovatörernas/uppfinnarnas situation i olika avseenden.

Ett tillmötesgående av det självklara kravet på förnyelse och utveckling av svensk industri och svenskt näringsliv över huvud taget – som en garanti för tryggad sysselsättning och framsteg på välfärdsområdena – förutsätter enligt min mening en mera målmedveten och sammanhållen satsning på innovationsverksamheten, en ökad satsning på, kort uttryckt, *forskning, utveckling, innovation*.

Som jag framhållit i min motion spelar den enskilda uppfinnar- och innovationsverksamheten i det närmaste en dominerande roll för bl. a. den tekniska utvecklingen, även inom industrier med betydande egna forsknings- och utvecklingsresurser. I ett läge som dess värre kännetecknas av stagnation, ja, t. o. m. en nedgång av antalet nya patent – Gunnar Hambræus' uttalande om att nyetableringen av idéindustri i Sverige är mycket låg och i stort sett har avstannat stämmer verkligen till eftertanke – är det enligt min mening utomordentligt påkallat att göra en verklig kraftsamling och sätta in betydande resurser för att stödja och stimulera enskilda uppfinnar- och innovationsgrupper.

Jag har utifrån den nämnda utgångspunkten biträtt reservationen 1 om åtgärder för ökad innovationsverksamhet, men jag menar också att åtgärdernas innehåll och omfattning givetvis måste anpassas till förhållandena i varje enskilt fall. Det ställer stora krav på åtgärdernas flexibilitet. Men framför allt måste vi, då vi skall dimensionera resurserna, ha ett mera samlat grepp och en mera ingående kännedom om de problem som möter personer med kreativ läggning och fallenhet för innovationer. Litet till mans möter vi de här frågorna ute på fältet – det må vara inom kreditinstituten, inom företagarföreningarna eller direkt på arbetsplatsen. Det är, som vi vet, inte alltid fråga om ekonomi och finansiering. Ofta gäller det frågor om patent, upphovsmannarätt, tekniska möjligheter att pröva idéer, utbyte av idéer, samarbete över ämnesgränserna osv.

De ekonomiska förutsättningarna för utveckling av uppslag och idé till prototyp är såvitt jag förstår förhållandevis goda. Styrelsen för teknisk utveckling och utvecklingsfonden brygger i stort över de tidigare glappen mellan idé, prototyp och produktutveckling. Företagarföreningarna har

ökat sina insatser så långt nu resurserna räcker. Men fortfarande saknas ofta en viktig länk i utvecklingskedjan, nämligen marknadsföringen på olika utvecklingsnivåer och i olika utvecklingskedan. I den frågan står den enskilde innovatören oftast helt ensam och känner sig mycket vilsen för att inte säga oförstådd.

Det är gott och väl, herr talman, att utskottsmajoriteten konstaterat att STU:s resurser för råd och stöd till uppfinnarverksamheten i enlighet med industriministerns uttalande i årets statsverksproposition bör ökas. Men jag vill alltså ha en skyndsam utredning om en kartläggning av frågor som är väsentliga för uppfinnarna – både för dem personligen och för deras arbete – insatt i ett större närings- och forskningspolitiskt sammanhang. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen 2 och – som en konsekvens därav – även till reservationen 1.

Herr RASK (s):

Herr talman! När det gäller de motioner som näringsutskottet behandlar i betänkandet nr 8 är det så att den allmänna grundsyn, som de olika motionärerna gett uttryck åt, delas – åtminstone i stort sett – av hela utskottet. Det är alltså i fråga om kraven på ytterligare utredningar som utskottsmajoriteten och reservanterna skiljer sig.

Utskottets majoritet är övertygad om att man kommer fram lika fort – och kanske fortare – om man inte går vägen över nya utredningar. Men det är tydligen så att man – främst när det gäller reservationen 1 – önskar markera att reservanterna vill göra något mera än utskottet i övrigt, och så vill man följa upp motionerna. Det är ju annars så att vi hade samma motioner som 1124 och 1493 förra året, och riksdagen avtog dem då. Motiveringen var den gången att olika åtgärder hade vidtagits för att öka det statliga stödet till industrin och att annat planerades från Kungl. Maj:ts sida.

Nu kan det dessutom framhållas att under 1973 har, för att samordna och stödja den verksamhet som motionärerna pläderar för i sina motioner, följande hänt.

Statens industriverk, som bl. a. har ett samordnande ansvar för statens insatser på företagsserviceområdet för mindre och medelstora företag, började sin verksamhet den 1 juli.

Statens utvecklingsfond på 30 miljoner – och förslaget i årets statsverksproposition om ytterligare 30 miljoner för nästa budgetår – har till ändamål att stödja riskbetonade investeringar för utveckling av nya produkter, processer eller produktsystem. Den har tillkommit förra året och kompletterar på sitt sätt styrelsen för teknisk utveckling. Visserligen borde denna fond enligt min mening ha legat inom industriverket, såsom regeringen i propositionen föreslog, men en riksdagsmajoritet ville ju annorlunda, och nu administreras fonden av STU. Den har emellertid en särskild, fristående styrelse.

Nordisk fond för teknologi och industriell utveckling har också tillkommit den 1 juli i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition nr 79 och efter överenskommelse mellan de nordiska länderna. Under fondens första verksamhetsperiod skall verksamheten inriktas på miljöteknik med arbetsmiljö, hälsovårdsteknik, transportteknik och materialteknik.

Den 1 februari 1973 tillsattes sekretariatet för framtidsstudier, som är knutet till statsrådsberedningen.

Det är alltså fyra olika organ som tillkommit under förra året i linje med vad motionärerna i sina motioner skriver om. Ändå vill reservanterna utreda om ytterligare åtgärder skall vidtas och därmed flera organ skapas. Det är överloppsgärningar, anser utskottet.

I reservationen 2, som herr Nyquist är ensam om, föreslås en utredning om åtgärder till stöd för enskilda uppfinnare. Reservationen är utformad på ett sådant sätt att jag har litet svårt att begripa den, lika väl som jag har svårt att begripa motionen. Det klarnade väl något när herr Nyquist höll sitt anförande nyss. Möjligen är det på det sättet att herr Nyquist menar att samhällets insatser när det gäller enskild innovationsverksamhet skall styras av en genomtänkt policy. Ja, varför inte det? Men kan inte herr Nyquist komma med några lösningar, så tvivlar jag på att en utredning kan föreslå styrmedel som väsentligt skulle kunna ändra de förhållanden som i dag gäller i dessa avseenden.

Reservationen 3 bygger på motionen 1503 -- reservanterna vill ha förslag från Kungl. Maj:t till åtgärder för att främja strukturomvandling av produktionen som tar större hänsyn till de anställdas behov och önskemål. Detta är mycket lovvärt. Det är också synpunkter enligt vilka vår regering och den socialdemokratiska riksdagsgruppen helt arbetar.

Utskottsmajoriteten pekar även på att åtgärder har vidtagits i detta fall. Styrelsen för teknisk utveckling har exempelvis föreslagit fortsatta kraftiga ökningar av insatserna för utvecklingsprojekt inom arbetsmiljöområdet. Ökade medel beräknas också i statsverkspropositionen till detta ändamål för nästa budgetår.

Nordisk fond för teknologi och industriell verksamhet, som jag tidigare omnämnde, skall enligt de riktlinjer som nordiska ministerrådet fastställt rikta in sin verksamhet bl. a. på projekt som direkt berör arbetsmiljön. Det är enligt min mening även i detta fall en överloppsgärning som reservanterna begär. Utskottet anser sig inte böra föreslå att riksdagen gör någon framställning till Kungl. Maj:t på det sätt som motionären önskar.

Herr Sjönell talade i sitt inlägg också om motionen 1527, som ett enigt utskott föreslår att riksdagen skall avslå. Nu ansåg herr Sjönell att utskottet hade tillstyrkt motionen, men det har utskottet inte gjort. Man kan väl ändå framhålla att utskottet är mycket välvilligt i sin skrivning -- utskottet förutsätter t. o. m. att det uppslag som framförs i motionen och som herr Sjönell här pläderade för uppmärksammas av berörda myndigheter och organisationer.

En sak har jag fäst mig vid när jag läst herr Sjönnells motion. Det är då han skriver: "Utbildningen och forskningen vid universitet och högskolor måste också mera inriktas på de små och medelstora företagens problem." Har då inte herr Sjönell uppmärksammat vad som gjorts och görs genom forskningsinsatser just när det gäller små och medelstora företags problem, bl. a. vid Umeå universitet under professor Dick Ramströms ledning? Detta är verkligen värt att uppmärksamma. Det tror jag också att herr Sjönell känner till, om han tänker närmare efter.

Onsdagen den
27 mars 1974

*Åtgärder för att
främja industriellt
utvecklingsarbete*

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Till det som herr Rask här anført vill jag bara foga några korta kommentarer.

Man talar ibland om den obotfärdiges förhinder, och den obotfärdige i de sammanhang som förekommer i det här huset har i regel ett skyddsnet att dimpa ner i som består i att hänvisa till pågående utredningar, alternativt att Kungl. Maj:t redan har frågan under uppsikt. Detta känner vi till. Det är en gammal debatteknik, när man är obotfärdig inför ett nytt förslag som lagts fram och inte är beredd att genast tillstyrka det.

Vad som är väsentligt i detta sammanhang och som i stor utsträckning ligger bakom motionärernas och reservanternas uppfattning är helt enkelt att det visserligen finns utredningar och att Kungl. Maj:t visserligen har denna fråga under uppsikt men att ingenting händer. I varje fall händer det mycket litet. Vi anser att detta är utomordentligt vitala frågor som vi skall ta ansvar för, framför allt det oroande faktum att nyetableringen av företag inom industrin håller på att gå ner mot noll. Om Kungl. Maj:t var positivt inställd till lösning av problemet skulle detta självfallet föranleda tillsättandet av en snabbutredning eller att man gav tilläggsdirektiv och krävde att resultat skall presenteras mycket snart, ungefär såsom har skett inom bostadsområdet. Och om herr Rask är med på en sådan utveckling, så skall jag vara nöjd och belåten. Herr Rask har kanske så goda kontakter med Kungl. Maj:t att han kan förmå Kungl. Maj:t att få upp ångtrycket något i byråkratkvärnen? I så fall skall jag vara mycket nöjd.

I vad sedan gäller min motion 1527 är det riktigt som herr Rask anmärkte, att utskottet inte har tillstyrkt den, om man skall vara mycket formell. Det är jag gärna med på. Men jag sade faktiskt i mitt inlägg att utskottet i praktiken hade varit med på de uppslag och tillstyrkt de förslag som jag hade lagt fram, och det var jag mycket tacksam för. Jag tror inte att vi behöver träta om formaliteterna i det fallet. Vad som är väsentligt är att vi får bättre "snurr" på både utredningar och Kungl. Maj:t i detta sammanhang.

Herr RASK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hänvisade ju inte till några sittande utredningar, herr Sjönell, utan jag varnade tvärtom för att utredningar kan fördröja ett ärende. Därför håller jag fortfarande fast vid mitt påpekande att det är överflöppsgärning att begära ytterligare en utredning, som man gör i det här fallet. Och jag säger det så mycket mer med den motiveringen att man ofta från borgerligt håll talar om byråkratisering och överorganisering som något särskilt ont. Jag undrar, herr Sjönell, om inte ett bifall till reservationen 1 skulle innebära att vi tog ytterligare ett steg på den väg som man från borgerligt håll så ofta talar om som farlig och onödig. Och med hänsyn till herr Sjönelles senaste inlägg frågar jag mig också om man inte på borgerligt håll nu är på väg att spåra ur även i de logiska tankebanorna.

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl inte obekant för herr Rask som näringsutskottsledamot att flera av dessa frågor håller på att utredas och att Kungl. Maj:t genom industridepartementet har ögonen på problemen. Jag hänvisar till vad jag sade tidigare när det gäller reservationen 1. I reservationen 3 är det inte fråga om någon utredning. Där man krävt åtgärder omgående. Kan herr Rask garantera att Kungl. Maj:t får bättre snurr på de här sakerna skall vi gärna avstå från en utredning. Men jag tror inte att Kungl. Maj:t kan det. Därför behövs det en snabbutredning.

Jag har inte så låga tankar om Kungl. Maj:ts handlingsförmåga att jag tror att det uppstår en totalbyråkratisering och totalförlamning om man snabbt och effektivt utreder vad som kan göras för att öka innovationsverksamheten och ge stimulans till enskilda uppfinnare och företag. Så låg uppfattning har jag ändå inte om Kungl. Maj:ts handlingsmöjligheter och initiativkraft – om bara viljan finns!

Herr RASK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte lova herr Sjönell någonting i det här fallet. Herr Sjönell vill ha snurr på det hela. Men jag antar att det inte skall vara så att vi får snurren allesammans – då hjälper man ju ingen.

Jag förutsätter att det är så mycket på gång på detta område att vi inte behöver några nya utredningar; på den punkten behöver inte riksdagen begära något mer från Kungl. Maj:t.

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! De motioner som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 8 gäller i huvudsak främjande av innovationsverksamheten samt övriga former av hjälp till landets mindreföretagare. I betänkandet behandlas också en motion som bl. a. syftar till att avlasta arbetstagare de tunga, smutsiga och farliga arbetsmomenten. Alla dessa motioner avser att verka för skapandet av flera arbetstillfällen i vårt land och att förbättra en mångfald arbetsförhållanden.

Men utskottsmajoriteten säger nej till dessa positiva motionsförslag. Och man lägger också en viss tyngd vid påpekandet att utskottet avisade ungefär samma motionsförslag förra året. I frågor av den här arten – där utvecklingen med en naturlags säkerhet går framåt från år till år – borde väl tidigare, negativa ställningstaganden inte vara någonting att åberopa. För ingen kan väl neka till att t. ex. innovationsfrågorna har uppmärksamats och uppvärderats alltmer under de senast gångna åren, och inte heller att industrirobotar som gör de tunga, smutsiga och farliga arbetena är viktigare för industrins anställda än andra typer av produktionsrobotar, som kanske tar rena och t. o. m. trevliga arbetsuppgifter ifrån dem. Men det tycks behövas mer aktivitet och om möjligt litet snabbare framstegstakt i dessa frågor.

Den tekniska utveckling som är samhällsvänlig bör naturligtvis fortlöpande uppmuntras och stödjas av politikerna. Enligt min uppfattning sker detta enklast om utskottet låter goda förslag gå vidare till regering och myndigheter för beaktande. Men i stället försvarar man varje år myndigheterna och säger att de olika motionsförslagen redan är så att

säga "i goda händer" vid respektive myndighet och institution – och därmed avslås motionerna. Men vi motionärer – och många andra – anser att våra förslag ännu inte har beaktats i tillräckligt hög grad, och det är därför vi fortsätter att motionera och framlägga nya, goda förslag.

Visst går förslagen ändå i verkställighet så småningom – men resultatet av denna ordning blir vanligen ett slags "efterläpningspolitik" som vårt land enligt min mening inte har råd med i dessa tider av hårdnande utlandskonkurrens. Den som intresserat följer den tekniska och näringspolitiska utvecklingen märker ganska lätt det relativt stora tidsavståndet mellan grundidé och verkställighet.

Låt mig ta ett exempel ur nu aktuella motioner och betänkande. Vi har för närvarande ett tjugotal handelssekreterare etc i världen. Personalen vid dessa kontor gör naturligtvis sitt bästa för att hjälpa till med försäljningen av svenska varor – t. ex. från de svenska mindreföretagen. Men det är ofta varor som är utvecklade och anpassade för den svenska hemmamarknaden. Följaktligen blir det en mängd varugrupper som passar dåligt eller inte alls behövs på många utlandsmarknader. Men det visste vanligen inte tillverkarna här hemma i förväg. Mindreföretagen har ännu inte den kännedom om krav och önskemål på exportmarknaden som de behöver ha för att kunna arbeta effektivt och lönsamt med exportprodukter. Och det är just på exportmarknaden som vårt näringsliv behöver all tänkbar hjälp. Det är från nationalekonomisk synpunkt inte lönsamt att vi bara tillverkar varor åt varandra här inom landet. Men världen över finns ett ofantligt varubehov – både nu och i framtiden. Det är bland dessa stora varumängder som vi i god tid bör försöka sälja vår andel av goda, samhällsnyttiga produkter.

Företrädare för andra länder reser ut i världen för att studera dessa varubehov och för att skapa leveransmöjligheter för sin hemmaindustri. Representanter för våra svenska storföretag gör det också – och det är därigenom som företagen vet vad de skall tillverka och leverera. Men våra mindreföretagare har inte möjligheter att göra dessa uppsökande marknadsstudier. De måste stanna hemma i verkstaden och se till att maskinerna kan hållas i gång och att den administrativa verksamheten fungerar. Och då blir tillverkningen mest inriktad på produkter som bäst passar för hemmamarknaden.

Men det är ganska säkert att även vårt land – förr eller senare – kommer att sända ut tekniska kunskapare till olika exportmarknader för att därmed skapa en välbehövlig kontaktverksamhet mellan exportmarknaden och våra mindreföretag. Såsom jag bl. a. föreslår i motionen 1493 i år – och föreslagit tidigare – bör våra handelssekreterarkontor kompletteras med tekniskt utbildad personal med verkligt god kapacitet för uppdraget att utröna vad svenskt näringsliv kan tillverka eller uträtta på just den aktuella marknaden. Genom en sådan teknisk återkoppling kan marknadsbehov och marknadskrav jämte goda tillverkningsidéer levereras till svenskt näringsliv. Då kan mängder av produkter göras *marknadsanpassade* och därmed avsevärt mer attraktiva. Så länge vi inte har en sådan marknadsanalys blir mindreföretagarnas tillverkning oftast *produktanpassad* till behovet på hemmamarknaden och till egna idéer och maskintillgångar.

Onsdagen den
27 mars 1974

*Åtgärder för att
främja industriellt
utvecklingsarbete*

Jag ber att få hänvisa den som är intresserad av hur en sådan uppsökande marknadsföring och den kompletterande hemmaorganisationen kan fungera till motionen 1493. Jag tror att vi borde ha en sådan verksamhet i vårt land ganska omgående. Men utskottsmajoriteten avstyrker detta i sin hemställan och nämner inte med ett ord denna exportbefrämjande verksamhet i betänkandet. Är då tanken att skapa ett tekniskt kontaktsystem mellan våra mindreföretagare och exportmarknaderna – och därigenom kanske erhålla tiotusentals arbetstillfällen – så ointressant eller t. o. m. felaktig att man inte anser sig behöva ge motiv för avslaget?

Herr talman! Jag brukar då och då tala i kammaren för den här tankegången. Ännu har ingen, vare sig i eller utanför kammaren, sagt mig varför eller på vad sätt den föreslagna verksamheten – med uppsökande marknadsföring och rapportering till en central här hemma för vidare befordran till svenskt näringsliv – är ointressant eller olämplig. Då man tror starkt på en sak vill man gärna fortsätta att tala för den. Men jag skulle samtidigt sätta stort värde på att få förslaget sakkunnigt bedömt och att få sakliga motiv för avslaget.

Herr talman! Yrkanden till förmån för reservationerna i dessa frågor är redan framställda. Jag kan bara hoppas att voteringarna inte i första hand skall ta sikte på att avslå borgerliga motioner utan att kammarledamöterna i stället inriktar sig på att stödja det som i grunden ligger bakom motionen och reservationen – dvs. goda förslag till sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Med detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 170
Nej – 169

Onsdagen den
27 mars 1974

Statliga företag

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Nyquist, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nyquist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Nyquist.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nyquist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	299
Nej	–	37
Avstår	–	3

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	199
Nej	–	140

§ 17 Statliga företag

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 9 i anledning av motioner angående statliga företag.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:249 av herr Regnéll m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t skyndsamt framlade förslag

om upphävande av statliga organs skyldighet att i vissa fall anlita Allmänna förlaget,
1974:552 av herr Strindberg m. fl. (m),
1974:860 av herr Nilsson i Kalmar m. fl. (s) samt
1974:1134 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m).

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

Statliga företag

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:860 angående samordningen mellan de affärsdrivande verken och Statsföretag AB,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1134 om ändrade bestämmelser rörande statens vattenfallsverks redovisningsprinciper,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:552 angående koncernbidrag inom Statsföretagsgruppen, m. m.,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:249 om upphävande av skyldigheten för statliga organ att i vissa fall anlita AB Allmänna förlaget.

Reservation hade avgivits beträffande skyldigheten för statliga organ att anlita Allmänna förlaget av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c) och Hovhammar (m) samt fru Hambræus (c) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:249 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om upphävande av skyldigheten för statliga organ att i vissa fall anlita AB Allmänna förlaget.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande systemet med koncernbidrag inom Statsföretagsgruppen av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m).

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Till näringsutskottets betänkande nr 9 har det fogats en reservation av utskottets borgerliga ledamöter angående upphävande av skyldigheten för statliga företag att anlita Allmänna förlaget. Som grund för denna reservation ligger en motion, nr 249, väckt av herr Regnéll m. fl. Eftersom det är tredje året i följd som vi har denna fråga uppe och motionernas och utskottsbetänkandenas innehåll i tilltagande utsträckning koncentreras som en funktion av uppräkningsantal, åligger det mig att fatta mig kort, och jag skall försöka uppnå det syftet.

Jag vill då helt kort först understryka att vi den här gången har en total borgerlig enighet i frågan. Det har vi inte haft förut.

En stark kritik har riktats mot Allmänna förlaget. Orsaken är att detta förlag i sin egenskap av samordnare av utgivningen av statligt tryck har getts monopolställning. De statliga myndigheterna har, om dispens inte ges, inget annat val än att anlita förlaget vid mer kostnadskrävande trycksaksframställningar. Ändå visade det sig redan hösten 1970, alltså drygt ett år efter det att Kungl. Maj:t förordat den nu gällande monopolställningen för Allmänna förlaget, att statliga myndigheter måste begära extra anslag på grund av de merkostnader som Allmänna förlaget vållade myndigheterna i fråga.

Från regeringshåll har det hävdats – och det hävdas väl fortfarande – att monopoliet skulle betraktas som en tillfällig företeelse, avsedd att snarast avvecklas. Men, herr talman, verkligheten har blivit en annan. Faktum kvarstår: Allmänna förlaget snedvrider med det nu rådande obligatoriet enligt vår uppfattning konkurrensen inom tryckeribranschen, till förfång för konkurrenterna naturligtvis men även för kunderna, då det innebär att berörda myndigheter många gånger blir missnöjda och besvikna inte minst på grund av det onödiga krångel och de höga kostnader som förekommer.

Alldeles självklart skulle dessa problem kunna lösas mycket lätt, nämligen på det sättet att kunderna, även om de råkar vara statliga myndigheter, återfår rätten att fritt välja leverantör av tryckeritjänster. Därmed kan berörda myndigheter bidra till ett smidigt förfarande till lägsta kostnad, vilket är av största betydelse inte minst för den skatteprovade allmänheten.

Med detta, herr talman, har jag uppfyllt vad jag inledningsvis sade, nämligen att jag skulle försöka koncentrera detta inlägg i en fråga som vi tidigare behandlat och där argumenteringen i stort sett är densamma som föregående år.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den reservation som är fogad till näringsutskottets betänkande nr 9.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Även jag skall fatta mig synnerligen kort. Som herr Hovhammar säger har denna fråga behandlats vid åtskilliga tillfällen, ända från år 1969 då Allmänna förlaget inrättades. Det är nu tredje året i rad som vi diskuterar frågan. Jag skall inte gå in på alla argument mot Allmänna förlaget som framförts och inte heller på alla de debatter som förekommit i riksdagen, bl. a. vid besvarandet av interpellationer.

Frågan har debatterats även vid 1972 och 1973 års riksdagar. En motion med samma innebörd som motionen 249 väcktes vid 1972 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 102 år 1972 med överlämnande av årsredovisning för Statsföretag AB. Motionen avstyrktes av näringsutskottet, som framhöll att skyldigheten för myndigheterna att anlita Allmänna förlaget hade införts i syfte att tillgodose behovet av samordning och effektivisering av den statliga publiceringsverksamheten. Det primära var alltså statsförvaltningens intressen, betonade utskottet, inte Allmänna förlaget. Riksrevisionsverkets av motionärerna åberopade rapport – vars slutsatser med skärpa bemöts av Allmänna förlaget – var föremål för Kungl. Maj:ts prövning och borde enligt utskottets mening inte tas till utgångspunkt för något uttalande av riksdagen om avskaffande av obligatoriet. Allmänna förlaget hade existerat och de åsyftade bestämmelserna gällt blott cirka tre år. Det fanns, menade utskottet, goda skäl att, innan en ändring av de grundläggande förutsättningarna för den statliga publiceringsverksamheten aktualiserades, avvakta ytterligare erfarenheter av denna och av Allmänna förlagets insatser på området. Folkpartiets och moderata samlingspartiets representanter i utskottet reserverade sig för bifall till motionen och anförde att det berörda obligatoriet från början hade framstått som onaturligt.

I anledning av en likadan motion vid 1973 års riksdag uttalade näringsutskottet att det sedan frågan året dessförinnan behandlades inte hade inträffat någonting som motiverade ett ändrat ställningstagande. Även denna gång reserverade sig folkpartiet och moderata samlingspartiets representanter. Centerpartiets representanter uttalade i ett särskilt yttrande att det i princip hade varit önskvärt att Kungl. Maj:t redan hade tagit ställning för obligatoriets avskaffande och att de förutsatte att Kungl. Maj:t mycket snart skulle aktualisera frågan.

Det nya i år när det gäller reservationen är alltså att det tidigare har varit moderaterna och folkpartisterna som reserverat sig. Nu har man fått centerpartiet med sig – av vilken anledning vet jag inte. Kanske tycker centerpartiet att det är synnerligen spännande med lottning. Något annat argument kan jag inte finna.

Innan jag säger någonting om de övriga motionerna, vill jag läsa in i protokollet vad som står i "Liber" om Allmänna förlagets årsredovisning 1973, så får vi se hur illa det har gått för Allmänna förlaget, som varit ett kärt ämne för motionerande från borgerligt håll.

"Den fakturerade försäljningen uppgick under 1973 till 87,6 Mkr mot 75,4 Mkr under 1972. Omsättningsökningen på 12,2 Mkr (16 %) var betydligt större än budgeterat och har nåtts utan ökning av företagets personella resurser. Detta har resulterat i ett gott ekonomiskt resultat för verksamhetsåret, nämligen en vinst av 3,1 Mkr före bokslutsdispositioner och skatt mot 2,2 Mkr under 1972."

Så illa har det alltså inte gått för detta statliga företag.

De övriga motionerna gäller samordning mellan de affärsdrivande verken och Statsföretag AB, statens vattenfallsverks redovisningsprinciper och systemet med koncernbidrag inom Statsföretag. Det är således endast motionen 249 som har resulterat i en reservation, medan problemet med koncernbidrag bara resulterat i ett särskilt yttrande.

Om koncernbidrag säger utskottet ungefär detsamma som vid behandlingen föregående år. Utskottet erinrar om att det i förutsättningarna för bildandet av Statsföretag AB ingick att koncernbidragsinstitutet skulle kunna utnyttjas inom den nyorganiserade företagsgruppen. Riksdagens krav på insyn i koncernbidragens konsekvenser från bl. a. skattesynpunkt tillgodoses genom att bidragen klart anges i Statsföretags årsredovisning.

Beträffande herr Nilssons i Kalmar motion om samordning mellan de affärsdrivande verken och Statsföretag AB hänvisar utskottet till den affärsverksdelegation som inrättades 1969, för övrigt samma år som Statsföretag AB inrättades. Utskottet säger också att det är medvetet om att delegationen för närvarande inte fullt ut fyller den samordningsfunktion för vilken den bildats. Affärsverksdelegationens verksamhet är emellertid också föremål för uppmärksamhet inom berörda departement.

Till sist, herr talman, några helt allmänna reflexioner med anledning av de borgerliga motionerna. I samtliga borgerliga motioner tycker man sig finna en genomgående ideologisk inriktning, nämligen den fria marknadshushållningens vinstfilosofi gentemot statlig verksamhet. Alltså fri konkurrens, som det så vackert heter, med prövande av hela utslagningsmekanismens långa lidande. Ingen hämning i fråga om den fria konkurrensen, konsumenten betalar till dess att utslagningsvägen är

kantad med nedlagda företag av olika storlek. Hjälpmedel under utslagningsprocessen är i de flesta fall också starka monopolbildningar. Inga hinder alltså, här skall produceras! Det finns ingen plats för en filosofi av Sokrates' modell i det gamla Aten: Tänk att det kan finnas så mycket som en människa inte behöver! I våra dagars samhälle kan det finnas underlag för dylika reflexioner vid besök i stormarknader och varuhus.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig inledningsvis slå fast att i en fri marknadsekonomi ligger inbyggt att ett företag kan läggas ner. Om det av olika anledningar inte går ekonomiskt bra så blir nedläggning följden, och det får vi acceptera. Men vad vi är ute efter är att skapa en konkurrens på lika villkor. Det är vad den här debatten gäller.

Nu säger herr Haglund att 1973 gav ett ganska bra resultat för Allmänna förlaget. Jag vill säga att det är glädjande. Jag noterar med tillfredsställelse att även statliga företag går bra – det är positivt – men en omsättningsökning 1973 på 12,7 procent, imponerar inte på mig så särskilt mycket. Man måste nämligen ta hänsyn till de prishöjningar som ägt rum under förra året och som jag förmodar i stort sett har uppgått till den procentsats som gällde omsättningshöjningen.

1971 hävdades det från regeringen – det var dåvarande statsrådet Krister Wickman som sade det – att det här monopolet skulle existera bara under en övergångstid. Så var det sagt – men vad har skett? Jo, i stället för att häva monopolet, som det var utsagt, så har man hävdat det, och det är den saken som vi inte kan acceptera. Det är detta som debatten i dag gäller, och det är också vad debatten gällde för ett år sedan. Vi hyser fortfarande den uppfattningen att det skall råda en fri konkurrens. Är det så att Allmänna förlaget nu är på väg uppåt – jag vet att det har en skicklig ledning och dugliga medarbetare – så tycker jag att det vore att undervärdera dem som står i ledningen för företaget om man inte kan acceptera att gå ut på marknaden och konkurrera med andra företag på lika villkor. Det konstaterandet vill vi gärna göra och slå fast i den här debatten.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på någon längre debatt med herr Hovhammar om detta obligatorium och dess avveckling. Jag skall endast uttrycka förhoppningen att herr Hovhammar tar konsekvensen av sin optimistiska bedömning av Allmänna förlagets nuvarande ekonomi. Den konsekvensen bör han då ta vid den kommande omröstningen.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Näringsutskottet behandlar i sitt betänkande nr 9 bl. a. frågan om huruvida s. k. koncernbidrag skall få tillämpas inom Statsföretag AB. Utskottet pekar nu liksom tidigare – och herr Haglund var också inne på det – på att det ingick i förutsättningarna för bildandet av Statsföretag AB att koncernbidrag skulle kunna utnyttjas inom den

statliga företagsgruppen, och utskottet finner inte skäl att ändra uppfattning på den punkten.

I motion nr 552 har jag framfört en annan mening. Vinsterna från främst LKAB och Tobaksbolaget – de företag som i första hand lämnar koncernbidrag – baseras på en verksamhet av sådan art att de rimligtvis bör inlevereras till statskassan. Det är det ena skälet till att de inte bör användas för att täcka förluster inom andra företag inom den statliga företagsgruppen.

Det andra skälet är att jag anser, att om statliga företag behöver tillskott av kapital för att täcka eventuellt uppkomna förluster, så skall dessa kapitaltillskott från fall till fall bedömas av riksdagen. Därigenom får riksdagen möjlighet att fortlöpande ta ställning till verksamheten inom förlustbringande statliga företag. Detta är något som riksdagen enligt min mening har anledning att slå vakt om.

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att de moderata utskottsledamöterna i ett särskilt yttrande understryker att ett långtgående utnyttjande av koncernbidrag inom Statsföretagsgruppen försvårar bedömningen av såväl gruppens som de däri ingående företagens ekonomiska situation och att återhållsamhet därför bör visas när det gäller att utnyttja koncernbidrag.

I motion nr 552 finns utöver de i detta betänkande behandlade frågorna ytterligare två punkter i hemställan, nämligen att i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen det belopp som finns upptaget under rubriken skatter i specifikationen av inkomster på driftbudgeten för budgetåret 1974/75 i bilaga 1 till statsverkspropositionen räknas upp med 40 procent av inom LKAB och Tobaksbolaget beräknade vinster, samt att Statsföretag AB åläggs att till statsverket inleverera de vinstbelopp som efter beskattning kvarstår i LKAB och Tobaksbolaget.

Det finns, herr talman, anledning för mig att återkomma i den här frågan i samband med att kompletteringspropositionen behandlas. Därför skall jag i dag avstå från att ställa särskilt yrkande.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Statens vattenfallsverks kommunala beskattning av rörelseinkomst från kraftstationer har varit föremål för motioner, debatt och utredningar i över 40 år. Redan år 1928 anförde ett riksdagens särskilda utskott att det var principiellt riktigt att statens vattenfallsverk blev skattskyldigt till respektive kommuner efter samma förutsättningar som gällde för enskilda kraftföretag. Samtidigt – dvs. år 1928 – uttalades att detta borde utredas och att förslag skulle framläggas "så snart som möjligt".

Som framgår av näringsutskottets betänkande nr 9, som vi nu behandlar, finns än i denna dag inget färdigt förslag. Näringsutskottet uttalar – liksom föregående år skatteutskottet – att utskottet förutsätter att förslag till lösning av frågan om vattenfallsverkets redovisningsprinciper föreläggs riksdagen så snart detta är möjligt, dvs. en formulering som är snarlik den riksdagen antog redan år 1928.

Jag vill uttrycka den bestämda förhoppningen att dagens väntade

riksdagsbeslut blir beaktat och att denna mer än 40-åriga riksdagsföljetong verkligen snabbt leder till en rättvis beskattning. Detta vore till fördel för de kommuner där statens vattenfallsverk producerar elektrisk kraft.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Tillåt mig att med anledning av den ideologiska diskussion som utbrutit i förlagsfrågan kort motivera min partigrups ställning till frågan.

För det första kan vi inte inse varför man skall förbjuda den statliga sektorn något som är allmän regel inom varje privat storkoncern, nämligen att ha en intern specialisering av särskilda tjänster – exempelvis tryckeritjänster – lika väl som man har en intern specialisering av andra särskilda tjänster, exempelvis reparationstjänster. Det är någonting funktionellt ytterligt vanligt inom den privata sektorn, och jag kan som sagt inte inse varför det som är normalpraxis inom den privata sektorn skulle vara förbjudet inom den statliga.

För det andra tror jag inte att någon, som har granskat prissättningen på Allmänna förlagets produkter, med skäl kan påstå att produkter av likartad kvalitet som ställer samma krav förlagsmässigt i något annat förlag skulle kunna betinga lägre priser. Det handlar ofta om sådana trycksaker som det är förenat med vissa komplikationer att framställa därför att det material som ingår i dem fordrar vissa tryckeritekniska finesser. Det kan vara tabeller, grafiska illustrationer osv. Med den kännedom jag för min del har från den akademiska sektorn och från trycksaker som sysslar med vetenskapliga ting på så att säga den motsvarande nivån inom statsförvaltningen faller det sig mycket svårt att finna några exempel på att Allmänna förlaget skulle ha en oskälig prissättning eller ett oskäligt kostnadsläge.

För det tredje – och det är det allra viktigaste – är det ett exempel på vilken dubbelmoral man från borgerligt håll har när man vill göra detta till en principfråga, en politisk konfrontationsfråga och lottdragningsfråga här i kammaren. Man åberopar mot existensen av Allmänna förlaget och mot det faktum att staten konsekvent anlitar Allmänna förlaget att det skall föreligga fri konkurrens inom tryckeribranschen. Det gör man utan att med ett ord beröra den oerhört starka tendens till monopolisering inom den privata förlagsbranschen som sedan många år är iakttagbar och som enligt vår mening är en ytterst betänklig historia därför att den bl. a. har lett till en drastisk nedskärning under de senaste åren av antalet publicerade boktitlar. Vad konsekvensen blir för tryckfrihetens faktiska innehåll på lång sikt av en sådan stark privat monopolisering må man spekulera i. Det blir inga goda konsekvenser.

Inför denna bild av stark privat monopolisering skall vi vara glada över att det finns ett förlag som kan vara ett alternativ. Det är tacknämligt. För den som vill ha fri konkurrens borde tvärtom existensen av Allmänna förlaget och det faktum att Allmänna förlaget genom de statliga beställningarna får en bra grundval att verka på vara något tillfredsställande, eftersom det motverkar den privata monopolismen. Men det är väl så med de borgerliga att de inte har något emot den privata monopolismen, för den talar de sällan om.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon längre debatt med herr Jörn Svensson. Jag vill bara säga, att självfallet har vi inte något emot att Allmänna förlaget existerar och att det, som nu nämnts, börjar gå bättre. Vad vi är ute efter är att förhindra att det får monopolställning. Vi tycker att detta förlag skall gå ut i en fri konkurrens med andra företag i branschen. Det är detta det handlar om.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hovhammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 168

Nej – 168

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan fru Oskarsson (c) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen av herr Regnéll m. fl.

§ 18 Översyn av lagstiftningen mot konkurrensbegränsningar

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 10 i anledning av motioner om översyn av lagstiftningen mot konkurrensbegränsningar.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Som framgår av utskottsbetänkandet ställde jag i en interpellation förra året frågan hur man från regeringens sida såg på den allt snabbare koncentrationsutvecklingen inom näringslivet och vilka åtgärder man ansåg nödvändiga. En rad uppmärksammade fusioner under 1973 aktualiserade bl. a. en skärpning av konkurrensbegränsningslagstiftningen.

Onsdagen den
27 mars 1974

Översyn av lagstiftningen mot konkurrensbegränsningar

I sitt interpellationssvar i början av december svarade handelsministern att man sedan någon tid övervägde en översyn av gällande lagstiftning inom departementet. Näringsutskottet konstaterar nu i sitt betänkande med anledning av flera motioner i frågan att dessa överväganden fortskrider och räknar av denna anledning med att en ny utredning kommer till stånd med det snaraste. Jag vill för egen del understryka att det är angeläget att dessa fyra månader långa överväganden — om vi behöver en översyn eller inte — nu följs av ett beslut i frågan. Utskottets försiktiga ordalag är, såvitt jag förstår, avsedda att uppfattas som en beställning.

Men jag finner utskottets betänkande intressant också från en annan synpunkt. Helt kortfattat meddelas att planerna på ett sammanfattande slutbetänkande från koncentrationsutredningen har fått avskrivas. Det är ett överraskande besked. Som framgår av utskottsbetänkandena spelade förra året det väntade slutbetänkandet från koncentrationsutredningen en stor roll för utskottets avvaktande hållning i frågan om att då begära en översyn av konkurrensbegränsningslagstiftningen. Det uppgavs att ett slutbetänkande var under utarbetande och att man förväntade sig att de problemställningar av normativt slag som framkommit under utredningsarbetet skulle få en sammanhängande framställning.

Jag tycker principiellt att det är beklagligt om trådarna i ett utredningsarbete av det här slaget inte kan knytas samman i slutskedet. Det avbrutna arbetet med låginkomstutredningen manar inte till efterföljd.

Jag vill fråga utskottets företrädare hur detta meddelande i betänkandet skall tolkas. Finns det i dag inga förutsättningar för att slutföra det utredningsarbete som utskottet självt fäst så stort avseende vid? Eller är avsikten att man i annan form eller i annat sammanhang skall göra en analys av det material utredningen arbetat med? Utredningsarbetena om konkurrensbegränsningslagstiftningen och de multinationella företagen, som utskottet också berör, är väsentliga men kan ju bara i begränsad utsträckning komma att påverka näringslivets koncentrationsprocess.

Det kan väl inte vara så att man bara önskade en kartläggning av koncentrationen av näringslivet för ett tiotal år sedan för att sedan låta koncentrationsprocessen ha sin gång? Om man tillsätter en utredning bör väl syftet rimligtvis vara att man vill ha fram en analys och förslag till åtgärder.

Mot bakgrund av att näringsutskottet så nära kopplat samman frågan om en översyn av lagstiftningen med det väntade resultatet från koncentrationsutredningen skulle det vara av värde om utskottets företrädare i det här nya läget vill något redogöra för utskottets syn på dessa frågor.

Herr LINDAHL i Lidingö (s):

Herr talman! Näringsutskottets behandling av den motion nr 1128, som jag och ett par andra socialdemokrater har lagt fram i den här frågan, är så positiv att någon längre utläggning från min sida inte alls behövs här i kammaren. Vi noterar med tillfredsställelse att en utredning med syftet att modernisera konkurrenslagstiftningen av allt att döma kommer att

inledas med det snaraste och att de uppslag till förändringar som vi fört fram då kan väntas bli prövade. Utöver detta bara några korta kommentarer.

Vi har i motionen pekat på de risker från konsumentsynpunkt som en ökande koncentration i näringslivet för med sig. I dessa dagar, när vi med alla medel måste kämpa mot tendenser till prisstegringar, är det skäl att särskilt peka på en sak. Fusioner och andra åtgärder, som leder till att företagskoncentrationen ökar, medför ökad risk för att priset som konkurrensmedel får stå tillbaka för andra konkurrensmedel, t. ex. produktdifferentiering och reklam. En skärpt uppmärksamhet på detta slags konkurrensbegränsning blir därför allt angelägnare som ett inslag i prispolitiken.

Att antalet företagsförvärv i Europa under 1960-talet ökat så kraftigt hänger med stor säkerhet ihop med tillkomsten av de integrerade marknaderna, närmast EG och EFTA. Företagens internationalisering kommer att fortsätta, och det ligger inte i och för sig något felaktigt i detta. Men granskningen från allmän synpunkt av företagens och koncernernas åtgärder blir samtidigt allt viktigare. Det krävs en registrering och en värdering, för övrigt inte bara från konsumentsynpunkter utan även med arbetsmarknadspolitiska och allmänt näringspolitiska synpunkter med i bedömningen.

Det är av stor betydelse att registrering av både karteller, fusioner och andra åtgärder som minskar konkurrensen kan ske på ett tidigt stadium och att beslut om eventuella åtgärder kan träffas med liten tidsutdräkt. Från både konsumentpolitisk och arbetsmarknadspolitisk synpunkt är detta väsentligt.

I vad gäller karteller och andra konkurrensbegränsande överenskommelser liksom fusioner har vi i motionen rekommenderat krav på förhandsanmälan. Sådan anmälningskyldighet – eller, som det med ett kort och bra norskt ord heter, meldeplikt – tror jag på som ett gott hjälpmedel för att kunna sätta in motåtgärder i tid. Att ta in meldeplikten i Sverige skulle utan tvivel vara en bra import från vårt grannland i väster. Ja, låt oss gå ett steg längre än man gjort i Norge och låta skyldigheten gälla inte bara genomförda utan även planerade konkurrensbegränsningar.

Till slut, herr talman! Vi ändrade för ett år sedan prisregleringslagen så att den blev effektivare och mera anpassad efter förändringarna i den ekonomiska utvecklingen. En skärpning och modernisering även av konkurrensbegränsnings- och uppgiftsskyldighetslagarna kommer att ytterligare i väsentlig grad öka samhällets möjligheter att på prisområdet ta till vara konsumenternas intressen.

Jag vill, herr talman, med detta korta inlägg bara yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 10.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Vad beträffar fröken Eliassons anförande, där hon själv berättade om det svar hon fick av handelsministern i december 1973, behöver jag väl inte säga mera än att jag hänvisar till svaret i dess helhet och det besked som handelsministern då lämnade om att en översyn övervägdes inom departementet.

Nr 49

Onsdagen den
27 mars 1974

Översyn av lagstiftningen mot konkurrensbegränsningar

De fyra motioner som nu föreligger har som gemensam nämnare att en översyn av hela lagstiftningen begärs. När nu utskottet har sig bekant – vilket också fröken Eliasson nämnde – att inom kort en utredning är att förvänta, som kommer att få i uppdrag att göra en grundlig översyn av frågorna, såsom motionärerna samfällt önskat, har utskottet letts fram till ett enhälligt betänkande.

Slutligen frågade fröken Eliasson varför utskottet skriver att planerna på ett sammanfattande slutbetänkande från koncentrationsutredningen har fått avskrivas. Jag får då tyvärr meddela att anledningen härtill är att ordföranden, professor Guy Arvidsson, har avlidit, och det har inte varit möjligt att då fullfölja den sammanfattning som vi annars hade räknat med att få klar.

Herr talman! Med hänvisning till utskottets skrivning i övrigt ber jag härmed att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 19 Anmäldes och bordlades jordbruksutskottets betänkande nr 9 i anledning av propositionen 1974:58 angående ökade livsmedelssubventioner jämte motion.

§ 20 Anmäldes och bordlades motionen nr 1653 av herr *Hjorth* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:32 med förslag till gruvlag m. m.

§ 21 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 133 Fru *Kristensson* (m) till herr justitieministern om bättre promenadutrymmen för häktade:

Vill statsrådet medverka till att pågående och planerade byggnader för häkten får bättre utformade promenadutrymmen för de häktade än vad som nu förbereds, t. ex. i Kronobergshäktet i Stockholm?

Nr 134 Herr *Enlund* (fp) till herr statsministern angående kollektivanslutning till politiskt parti:

Anser statsministern det riktigt -- mot bakgrund av riksdagens uttalande den 6 juni 1973 angående kollektivanslutning till politiskt parti – att sådan anslutning fortfarande förekommer genom beslut, som fattas med knapp majoritet vid fåtaligt besökta möten?

§ 22 Kammaren åtskildes kl. 17.41.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 49

Onsdagen den

27 mars 1974
